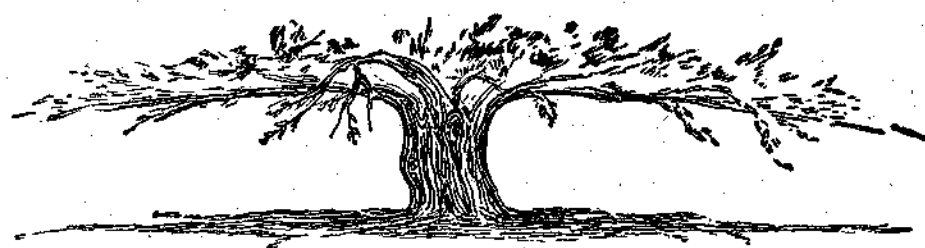

ΔΕΙΝΙΑΣ Ο ΑΡΓΕΙΟΥΣ — ΑΓΓΑΜΑ ΕΣ ΑΝΤΙΚΥΘΗΡΟΝ

ΣΥΝΤΕΘΕΝ ΕΚ ΠΟΛΛΩΝ ΤΕΜΑΧΙΩΝ ΥΠΟ Ι. Ν.

ΣΒΟΡΑΝΟΥ

ΠΑΝΔΘΗΝΔΙΑ

ΕΤΟΣ Γ'
30 ΙΟΥΝΙΟΥ 1903

Η ΑΛΙΕΙΑ ΤΩΝ ΚΟΡΑΛΛΙΩΝ

Οἱ ἐρεβώδεις βυθοὶ τῶν θαλασσῶν δὲν κρύπτουν μόνον βράχους γυμνοῦς, οὐδὲ μόνον τὰ ὄσα τῶν θνημάτων, τὰ ὁποῖα τὰ κύματα, νεκροθάπτει ἀκάματοι, καταρρίπτουν εἰς τοὺς ἐναλίους τάφους. Κυριαρχεῖ καὶ εἰς τοὺς βυθοὺς τοὺς σιωπηλοὺς τὸ σφρίγος τῆς ζωῆς· πολλαχοῦ σπαργῶσα βλάστησις καλύπτει αὐτούς· ζωόφυτα δὲ τῶν ἀνηλίων ἀβύσσων καλύπτουν τὰ βαθέα τῶν θαλασσῶν ἔλυτρα μὲ θάμνους λόχμας καὶ δάση ἀνήλια.

Ἔχουν καὶ θησαυροὺς οἱ βυθοί. Ἡ Κεϋλάνη καθ' ὅλας αὐτῆς τὰς ἀκτὰς κατέχει θησαυροὺς θαυμασίων μαργαριτῶν· ἄλλαι ἀκτὰι καὶ ἀνοικταὶ θάλασσαι περιλαμβάνουν τὸ πολύτιμον ἐρυθρὸν Κοραλλίον, ὡς καὶ ἄλλα διάφορα εἶδη κοραλλιοειδῶν, πολυπόδων καὶ βρυζῶν, τὰ ὁποῖα πολλαχοῦ ἀπαντῶσι συμβιούντα μετὰ τοῦ ἐρυθροῦ Κοραλλίου.

Ὁ διακεκριμένος τοῦ ναυτικοῦ ἀξιωματικός κ. Κ. Ε. Δόσιος, κατόπιν ἐνδιαφεροσῶν ἐρευνῶν καὶ ἀναγνωρίσεων, ἐδημοσίευσεν πρὸ ὀλίγου ἀξίαν πάσης προσοχῆς μελέτην περὶ τοῦ ἐρυθροῦ Κοραλλίου (*Corallium rubrum*) εἰς τὴν ὁποῖαν προσαρτᾶται χάρτης τῆς Ἑλλάδος μετὰ σημειώσεως τῶν κοραλλιοφόρων ἀκτῶν. Τοιαῦτα δὲ εἶναι εὐτυχῶς πολλαί· αἱ νοτιοδυτικαὶ π. χ. ἀκτὰι τῆς Κεφαλληνίας, αἱ τῆς νησίδος Μεγανῆσι παρὰ τὴν Λευκάδα, αἱ παρὰ τὸ Ρίον καὶ Ἀντίρριον ἀκτὰι τοῦ Κορινθιακοῦ, αἱ μεσημβριναὶ ἀκτὰι τῆς Εὐβοίας, πολλαὶ τῶν Κυκλάδων, ὧν προέχει ἡ Μύκωνος, ἀκτὰι τινες παρὰ τὸν Μαλέαν, τὰ Κύθηρα καὶ πᾶσαι σχεδὸν αἱ ἀκτὰι τῶν βορείων Σποριάδων.

Ἔχουμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς, καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα, ἐν ἀφθονίᾳ τὸ πολύτιμον ζωόφυτον καὶ εἰς ποιότητα ἐμπορεύσιμον, ὡς ἀποδεικνύουν τὰ μεγάλα καὶ εὖρωστα δείγματα τὰ ἐν τῷ Ζωολογικῷ Μουσείῳ, ἀλιευθέντα κατὰ τὸ 1862 ἐκ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἰθάκης, καὶ δωρηθέντα ὑπὸ τοῦ μακαρίτου καθηγητοῦ Πρετεντέρη Τυπάλδου.

Ἄλλ' οὐχ ἦττον ἡ ἀλιεῖα τοῦ Κοραλλίου, καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν τοῦ δικαϊώματος, καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς βιομηχανικῆς αὐτῆς ἐπιτυχίας παρουσιάζει ἐνδιαφέροντα προβλήματα. Καὶ ἐν πρώτοις ὑπὸ τὴν ἔποψιν τοῦ δικαϊώματος. Δύναται τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος νὰ ἀπαγορεύσῃ εἰς τοὺς ξένους τὴν ἀλιεῖαν τοῦ Κοραλλίου εἰς τὰς ἑλληνικὰς θάλασσας; καὶ τίνες αἱ ἑλληνικαὶ θάλασσαι; Δύναται ἐπίσης νὰ ἀπαγορεύσῃ ταύτην εἰς τοὺς ἐγχωρίους καὶ νὰ ἀνακηρύξῃ τὸ Κοραλλίον νόμημα τοῦ Κράτους, τὴν ἀλιεῖαν δὲ αὐτοῦ μονοπώλιον τοῦ Κράτους;

Τὰ προβλήματα ταῦτα καὶ ἡ ὀρθὴ αὐτῶν λύσις συνδέονται πρὸς τὴν ὀρθὴν ἀντίληψιν τῶν περὶ κυριαρχίας τῶν θαλασσῶν καὶ τῆς ἰδιοκτησίας αὐτῶν κρατούντων νομίμων.

Ἐν πρώτοις αἱ ἐλεύθεραι θάλασσαι αἱ ἀποτῶν ἀκτῶν δὲν δύναται νὰ ἀποτελέσουν οὔτε τὴν ἀποκλειστικὴν κυριαρχίαν, οὔτε τὴν ἰδιοκτησίαν οὐδενὸς Κράτους, οὐδενὸς ἀτόμου. Εἶναι κτήσεις πολῦτιμοι, δωρηθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς χρῆσιν καὶ κάρπωσιν τῆς ἀνθρωπότητος. Εἶναι δὲ τόσον φυσικῆ ἢ ἐννοια αὐτῆ τοῦ ἀπολύτως ἀκυριαρχήτου τῶν ἀνοικτῶν θαλασσῶν, ὥστε αἱ νομικαὶ αἰτιολογίαι αὐτῆς

ἀποβαίνουν περιττή πολυτέλεια. Ἡ ἐλευθέρη θάλασσα ἢ *mare liberum* ἦτο καὶ εἶναι κατὰ φυσικὴν ἀνάγκην τοιαύτη, πολὺ πρὶν ἢ τὸ ἀνακηρύξῃ ὁ Γρότιος, εἴτε στήριζεται τοῦτο εἰς τὸ ἀχανὲς καὶ ὀριογραφικῶς ἀπροσδιόριστον τῶν ἀνοικτῶν θαλασσῶν, εἴτε εἰς τὴν ἀδυναμίαν οἷας δῆπερ δυνάμει, ὅπως κατέχη ταύτας ὡς ἀποκλειστικὴν κτῆσιν, ἀπέναντι ὅλων τῶν ἄλλων δυνάμεων ἠνωμένων. Διότι καθ' ἡμᾶς προέχουν οἱ ἠθικοὶ λόγοι οἱ ἐπιβάλλοντες τὴν ἀναγνώρισιν τῆς συγκυριότητος καὶ ἀκωλύτου χρήσεως τῶν ἐλευθέρων θαλασσῶν ἐκ μέρους πάσης τῆς ἀνθρωπότητος.

«Ἐν ταῖς προθέσει τῆς Θείας Προνοίας» λέγει ὁ Calvo ὡς δύναται νὰ ἀντιληφθῇ ταύτας ἢ πεπερασμένη τοῦ ἀνθρώπου διάνοια, αἱ ἀνοικταὶ θάλασσα εἶναι στοιχεῖον ἀπαραίτητον εἰς τὴν ἀνάπτυξιν ὅλων τῶν ἔθνων, καὶ εἰς τὴν καθολικὴν πρόοδον τοῦ πολιτισμοῦ. Ἀποτελοῦν φυσικὰς ὁδοὺς συγκοινωνίας προωρισμένας εἰς καθολικὴν χρῆσιν ἀπάσης τῆς ἀνθρωπότητος. Ἡ ἀναγνώρισις ὅθεν ὑπὲρ ἑνὸς ἔθνους δικαιοματός κυριαρχίας ἐπὶ τῶν ἀνοικτῶν θαλασσῶν τῆς ὑδρογείου, θὰ ἀπετέλει ἀναγνώρισιν καὶ τῆς κυριαρχίας τῆς γῆς, ταῦτόν εἰπεῖν, ἀναγνώρισιν δικαιοματός κοσμοκρατορίας.

Οὕτω ὄχι μόνον ἡ ναυσιπλοία δέον νὰ ἀναγνωρίζεται ἐλευθέρη ἐν ἀνοικταῖς θαλάσσαις ἀλλὰ καὶ ἡ ἀλιεΐα, χωρὶς οὐδὲν κράτος νὰ ἔχη τὸ δικαίωμα νὰ ἀντιποιεῖται ἀποκλειστικὴν ἐνάσκησιν αὐτῆς. Ἐπομένως καὶ τῶν Κοραλλίων ἢ ἀλιεΐα, ἐφ' ὅσον ταῦτα συναντῶνται εἰς προσιτὰ μὲν βάρη, ἀλλ' ἐν ἀνοικταῖς θαλάσσαις, εἶναι ἐλευθέρη εἰς πάντα τὰ ἔθνη.

Προκειμένου ὅμως περὶ τῶν ἀκτῶν, αἰτίνες περιβρέχουν ἕκαστον Κράτος, αἴρεται ἡ ἀρχὴ τῆς ἐλευθέρης θαλάσσης καὶ ἀναθρόσκει ἀρχὴ ὅπως ἀντίθετος, ἢ τῆς κυριαρχίας ἑκάστου Κράτους ἐπὶ τῶν παρακτίων αὐτοῦ θαλασσῶν.

Ἀλλὰ δὲν ὑπῆρξε πάντοτε καθολικὴ ἢ συμφωνία περὶ τοῦ ποῖα εἶναι ἡ λεγομένη παράκτιος θάλασσα ἢ αἰγιαλίτις ζώνη, ἐφ' ἧς κατὰ καθολικὴν ἀναγνώρισιν κύριαρχεῖ τὸ κράτος, εἰς ὃ ἀνήκουν αἱ ἀκταί, ποῖα ἐν ἄλλοις λόγοις τὰ φανταστικά ἐπὶ τῆς θαλάσσης ὄρια τῆς κυριαρχίας ἑκάστου κράτους, ἐντὸς τῶν ὁποίων τοῦτο κυριεύει τῆς θαλάσσης.

Ὁ Βαλὲν φρονεῖ ὅτι τὴν παράκτιον θάλασσαν δέον νὰ ρυθμίζῃ κατὰ κοινὴν ἀναγνώρισιν ὀρισμένον τῆς ἐγγύς τῆς ξηρᾶς θαλάσσης βάρη. Ὁμολογουμένως δὲ βάρη πλέον ἀνθαίρετος καὶ πλέον ἀνεφάρμοστος θὰ ἦτο ἀδύνα-

τόν νὰ ἐφευρεθῇ. Ἐκτὸς τοῦ ὅτι ὁ καθορισμὸς τῶν θαλασσίων ὄριων τῶν κρατῶν θὰ ἀπῆται τὰς ἀκριβεστεράς διὰ διεθνῶς ἐργασίας βυθόμετροῦσεις, τοιαύτη βάρη θὰ καθίστα τὴν ἐπὶ τῶν παρακτίων θαλασσῶν κυριαρχίαν ὅπως ἄνισον τὴν ἔκτασιν. Ἀλλαχοῦ τὸ κατὰ συνθήκην ἐλάχιστον βάρη θὰ συνηντάτο πολλὰ μίλια μακρὰν τῆς ἀκτῆς, ἀλλαχοῦ πάλιν ἐπὶ ἀποκρήμων ἀκτῶν, αἰτίνες κατέρχονται καθέτως εἰς μέγιστα βάρη, ἢ παράκτιος θάλασσα δὲν θὰ εἶχεν οὐδὲ μίαν ὀργυῖαν πλάτος.

Ὅχι ὀλιγώτερον ἀνεφάρμοστος εἶναι ἡ γνώμη τοῦ Ταῦνεβαλ, καθ' ἣν ὡς παράκτιος θάλασσα πρέπει νὰ λογίζεται ἡ ἔκτασις, ἣν περιλαμβάνει ἀπὸ ἑκάστης ἀκτῆς ὁ ὀφθαλμὸς.

Ἀντιθέτως πρὸς ταῦτα, ὁ ὀρθὸς καθορισμὸς τῆς παρακτίου θαλάσσης τῆς περιλαμβανομένης ἐν τῇ κυριαρχίᾳ τῶν κρατῶν, ἅτινα κυριαρχοῦσι καὶ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς δέον νὰ ἀναζητηθῇ ἐν τῷ σκοπῷ τῆς τοιαύτης ἐξαίρεσεως τοῦ κανόνος τῆς ἀπολύτου ἐλευθερίας τῶν θαλασσῶν. Εἶναι δὲ οὗτος ἢ ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἐκασφάλισις τῆς κυριαρχίας τῆς ξηρᾶς διὰ τῶν ἀμυντικῶν μέσων, τὰ ὁποῖα θὰ ἠδύνατο ἀπὸ ἑκάστης τῶν ἀκτῶν αὐτοῦ νὰ μεταχειρισθῇ τὸ κράτος. Οὕτω ὁ Μπίνκερσεκ ἔθεσε τὸν ἀσφαλέστερον περὶ τούτου κανόνα, ἀποφανόμενος ὅτι ἡ κυριαρχία τῆς ξηρᾶς τῶν παραθαλασσίων κρατῶν παύει, ὅπου καὶ ἡ δύναμις τῶν ὅλων (*Terrae potestas finitur, ubi finitur armorum vis*). Ὁ δὲ Γρότιος διατυπώνει τὸν κανόνα τοῦτον πρακτικώτερον, λέγων, ὅτι ἡ αἰγιαλίτις ζώνη ἢ παράκτιος θάλασσα, καθορίζεται ὑπὸ τῶν σημείων μέχρι τῶν ὁποίων ἡ πολεμικὴ τέχνη παρέχει τὰ μέσα τῆς ἀπὸ τῆς ξηρᾶς ὑπερασπίσεως τῆς θαλάσσης.

Τὴν ἔκτασιν ταύτην διάφοροι μεταξὺ διαφορῶν κρατῶν συνθήκαι καθώρισαν ὡς περιλαμβανομένην ἐντὸς ἀκτίνος τριῶν ναυτικῶν μιλίων. Τοῦτο δὲ καὶ ἐκράτησε καθολικῶς ὡς ἀπὸ σιωπηρᾶς ἀναγνωρίσεως ἐν τῷ διεθνῇ δικαίῳ. Παρ' ὅλην δὲ τὴν σύγχρονον τεραστίαν αὔξησιν τῆς ἐκτάσεως τοῦ ὀρίματος τῶν πυροβόλων, οὐδεμία νεωτέρα συνθήκη ἤρξασεν τὴν ἀκτῖνα τῆς παρακτίου θαλάσσης, καίτοι ἀπὸ τοῦ 1864, ὅτε εἰσέτι ἡ βλητικὴ δύναμις τῶν πυροβόλων ἦτο πολὺ περιορισμένη, ἢ κυβερνήσις τῶν ἠνωμένων Πολιτειῶν διὰ διακοινώσεως αὐτῆς τῆς 16 Ὀκτωβρίου 1864 εἶχε προτείνει ὅπως ἡ ἀκτῖς τῆς αἰγιαλίτιδος ζώνης ἀναβιβασθῇ εἰς πέντε ναυτικὰ μίλια.

Ἐπὶ τῆς ἐκτάσεως λοιπὸν τριῶν μιλίων ἀπὸ

τῶν ἡμετέρων ἀκτῶν δέον νὰ ἐξετάσωμεν τὰ δικαιώματα τοῦ κράτους ἐπὶ τῶν κοραλλιοφόρων βυθῶν.

Εἶναι ταῦτα δικαιώματα ἰδιοκτησίας καὶ δύναται ἐπομένως τὸ κοραλλίον νὰ ἀνακηρυχθῇ ὡς νόμιμα τοῦ κράτους;

Ἀδιστακτικῶς φρονοῦμεν ὄχι, ἀποβλέποντες εἰς τὸν καθολικῶς σύμφωνον καθορισμὸν τῆς φύσεως τοῦ δικαιομάτος ἑκάστου κράτους ἐπὶ τῆς παρακτίου αὐτοῦ θαλάσσης.

Κατ' αὐτὸν οὐδαμῶς ὑπόκειται δικαίωμα ἰδιοκτησίας ἀλλὰ μόνον *κυριαρχίας*, ἀναλυόμενον εἰς δικαίωμα ἐποπτείας, ἀστυνομίας, καὶ διοικητικῆς καὶ δικαστικῆς ἅμα δικαιοδοσίας ἐπὶ τῆς θαλάσσης ταύτης ἐκτάσεως, χάριν ἀμύνης τῆς χώρας, καὶ χάριν προστασίας τῶν φορολογικῶν τοῦ κράτους δικαιωμάτων καὶ τῶν ἐμπορικῶν καὶ ναυτικῶν συμφερόντων τῶν ὑπηκόων.

Οὕτω, ἀναγνωρισθείσης τῆς φύσεως τῶν δικαιωμάτων τοῦ κράτους ἐπὶ τῶν παρακτίων θαλασσῶν, φθάνομεν εἰς τὸ ἀσφαλὲς πόρισμα, προκειμένου περὶ τῆς ἀλιεΐας, ὅτι λόγῳ τῆς κυριαρχίας αὐτοῦ, ἐφ' ὅσον διὰ τῶν συνθηκῶν δὲν ρυθμίζονται ἄλλως τὰ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, τὸ κράτος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἀπαγορεύῃ εἰς τοὺς ξένους παντὸς εἶδους ἀλιεΐαν καὶ δὴ καὶ τὴν τῶν κοραλλίων. Εἰς πολλὰς μάλιστα περὶ ἐμπορίας καὶ ναυτιλίας συνθήκας γίνονται εἰδικαὶ διομολογίαι, καθ' ἃς τὸ δικαίωμα τῆς ἀλιεΐας ἐπὶ τῆς παρακτίου θαλάσσης ἐπιφυλάσσεται ἑκατέρωθεν ἀποκλειστικῶς ὑπὲρ τῶν ὑπηκόων τοῦ κράτους.

Ἀλλὰ, προκειμένου περὶ αὐτῶν τούτων τῶν ὑπηκόων ἑκάστης ἐπικρατείας, ὅταν ἀναχωρήσῃ τις ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ὅτι ἡ θάλασσα εἶναι κοινῆς χρήσεως, καὶ ὅτι τὸ ἐπ' αὐτῆς δικαίωμα τοῦ κράτους, καὶ ἐντὸς ἐπὶ τῶν ὄριων τῆς ζώνης εἶναι δικαίωμα κυριαρχίας, καὶ οὐχὶ ἰδιοκτησίας, φθάνει εἰς τὸ πόρισμα, ὅτι ἡ ἀπαγόρευσις ἢ ὁ κανονισμὸς οἷου δήποτε εἶδους ἀλιεΐας, μόνον ἀπὸ ἐπόψεως ἀστυνομικῆς ἀνήκει εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ κράτους, ὅτι δὲ τοῦτο δὲν δύναται νὰ οἰκιοποιηθῇ ὑπὲρ ἑαυτοῦ λόγῳ δικαιομάτος μονοπωλιακῆς ἰδιοκτησίας τὴν ἀλιεΐαν οἷου δήποτε ἀντικειμένου, ἀπειργον ταύτης τοὺς ἰδιώτας.

Τὸ ἐπὶ τῶν ἀλάτων μονοπωλίων διαφέρει πολὺ. Ἐκεῖ πρόκειται περὶ θαλασσίου προϊόντος, καλλιεργουμένου βιομηχανικῶς ἐπὶ τοῦ αἰγιαλοῦ, ὅστις ἀποτελεῖ ἰδιοκτησίαν τοῦ κράτους. Τούτων ἕνεκα φρονοῦμεν ὅτι ἡ ἀνακήρυξις

τῆς ἀλιεΐας τοῦ κοραλλίου, ὡς μονοπωλίου τοῦ κράτους, ὑπερβαίνει τὴν ἔκτασιν τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ, ἐπὶ τῆς παρακτίου θαλάσσης, καὶ ἀντίκειται εἰς τὴν φύσιν αὐτῶν. Ὁρθοτάτη δὲ εἶναι μόνη ἡ αἰτίας πιστώσεως, ἥτις ἠδύνατο νὰ αἰτηθῇ καὶ γενναιοτέρα, πρὸς ἐξερεύνησιν ὑπὸ τοῦ κράτους τῶν κοραλλιοφόρων τόπων, διότι εἰς τὸ ἄγνωστον τοῦτο παρ' ἡμῶν εἶδος τῆς ἀλιεΐας, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου καὶ αἱ τεχνικαὶ γνώσεις ἐλλείπουν, καὶ αὐταὶ αἱ ἀτελέστεραι περὶ τῆς βιομηχανικῆς ἐπιτυχίας τῆς ἀλιεΐας ταύτης εἰδήσεις, μόνον τὸ κράτος, ἐν τῷ καθήκοντι τῆς εἰσαγωγῆς καὶ τῆς χειραγωγίας πάσης πλουτοφόρου ἐργασίας, εἶναι ἀρμόδιον καὶ ἔχει τὸ καθήκον νὰ προβῇ εἰς τὰς ἀναγκαίας δαπάνας, χάριν δοκιμαστικῶν ἐργασιῶν, αἱ ὁποῖαι θὰ καθοδηγήσουν τὴν ἰδιωτικὴν ἐργασίαν καὶ ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου.

Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν ἀπὸ τῆς ἐλλείψεως δικαιομάτος λόγων, τῶν ἀντιτιθεμένων εἰς τὴν μονοπωλιοποίησιν τῆς ἀλιεΐας τοῦ κοραλλίου, ἐκτὸς τῶν καθολικῶν οικονομικῶν λόγων οἵτινες προβάλλονται ἐναντίον παντὸς μονοπωλίου, ἢ ἀλιεΐα τῶν κοραλλίων παρουσιάζει τοιαύτας δυσχερείας καὶ τόσην ἀπαιτεῖ εἰδικὴν τεχνικὴν προπόνησιν, ὥστε ἀπ' εὐθείας μὲν παρὰ τοῦ κράτους ἢ ἐκμετάλλευσις τοῦ νέου τούτου δι' ἡμᾶς θαλασσίου προϊόντος θὰ ἀποβῇ ἀδύνατος, πάντως δὲ θὰ περιέλθῃ αὐτὴ εἰς ξένην ἐταιρίαν, εἰς ἣν θέλει ἐκχωρηθῇ, καὶ ἥτις θέλει ἐργασθῇ διὰ ξένων ἀλιέων εἰς ὅλα δὲ σχεδὸν τῆς ἐργασίας ταύτης τὰ κέρδη οὐδόλας θέλει μετέχει ἢ χώρα πλὴν διὰ τοῦ εἰς τὸ κράτος παρασχεθησομένου τιμήματος τῆς μεταβιβάσεως τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ ἢ ποσοστοῦ ἐπὶ τῶν κερδῶν.

Θέλει δηλαδὴ λάβει καὶ τὸ μονοπώλιον τοῦτο τὴν κατὰ τὸν Λερωὰ Μπωλιὲ τόσον μισθὴν μορφήν παντὸς μονοπωλίου, τοῦ ὁποῖου τὴν μερίδα τοῦ λέοντος ἀπολαμβάνει οὐχὶ αὐτὸ τὸ κράτος ἀλλ' αἱ ἐταιρίαι εἰς ἃς ἐκχωρεῖ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν μονοπωλιακῶν αὐτοῦ δικαιωμάτων.

Καθ' ἡμᾶς ὅθεν εἰς τὴν Πολιτείαν ἐνδείκνυται πρὸ παντός, ὅτι σκοπεῖ καὶ τὸ ὑποβληθὲν εἰς τὴν Βουλὴν νομοσχέδιον ἦτοι ἢ ὑπὸ τοῦ κράτους ἐργασία πρὸς ἐξακρίβωσιν τῶν ὄρων τῆς ἐπιτυχίας ταύτης, πρὸς διδασκαλίαν τῶν ἡμετέρων ἀλιέων ὑπὸ ξένων τοιούτων, καὶ ἐν γένει πρὸς πᾶσαν ἔρευναν ἐξασφαλίζουσαν τὴν ἐπιτυχιάν.

Μετὰ ταῦτα ἡ ποιητικὴ αὐτὴ ἀλιεία, ἕξ ἢ ἑπτά χιλιάδες ἀλιέων τῆς μεσημβρινῆς Ἰταλίας πορίζονται τὸν ἄρτον, δέον νὰ ἀφῆθῃ εἰς τὴν ἰδιωτικὴν δραστηριότητα, τὸ κράτος δὲ νὰ παρεμβαίνει μόνον δι' ἀστυνομικῶν κανονισμῶν

καθορίζον τὴν περιοδικὴν τῶν κοραλλιοφόρων κοιταγμάτων ἐκμετάλλευσιν καὶ τὰ ὄργανα τῆς ἐργασίας, δι' ὧν δύναται νὰ γίνεταί ἡ ἀλιεία αὐτὴ ἀνευ καταστροφῆς καὶ ἐξαντλήσεως τοῦ περικαλλοῦς τούτου τῶν βυθῶν προϊόντος.

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Σ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Η ΦΟΥΡΚΑ*

Τὰ παιδάκια παίζουν στὸν κήπο.

Τοῖχοι παλιοί, πρασινομάυροι ἀπὸ τὴν ὑγρασία, στενεύουν γύρω τὸ μικρὸ ἐκεῖνο τετραγώνον. Ὁ κήπος εἶνε παρημελημένος καὶ βρωμερός. Ἀράχνες καὶ ξεράδια πολλὰ εἰς τὰ δένδρα· ἀρρωστιάριχον ἢ πρασινάδα· χαλασμένες οἱ βραγιές· σωροὶ ἀπὸ σκουπίδια καὶ ἀπὸ πέτρες· σύννεφ' ἀπὸ μύγες καὶ ἀπὸ κουνούπια. Ὅποιο θέλει ἀπὸ τὰ φυτὰ θεριεύει καὶ πνίγει· ὅποιο τύχει χλωμιάζει καὶ πνίγεται· καμμιὰ τάξι καὶ δικαιοσύνη ἀπὸ χέρι ἀνθρώπου. Ἐνας βάλτος μαύρου νεροῦ ποῦ ξεχειλίζει ἐκεῖ—μέσα ἀπὸ τὸν σπασμένον ὄχθον, μολύνει τὸν ἀέρα καὶ νικάει τὴν εὐωδία τῶν ἀνθῶν. Καὶ ὁ βαρεῖα συννεφιασμένος οὐρανὸς πλακώνει τώρα σὰν μολύβι τὸν κήπο, ποῦ μετὰ βίας ἀναπνέει καὶ ζῆ.

Μὰ οὔτε οἱ μέλισσες λείπουν, ποῦ βυζαίνουν τὴν ἀνθισμένη μουσμουλί, οὔτε οἱ πεταλοῦδες ποῦ πετοῦν ἀπὸ κρίνον σὲ κρίνον, οὔτε τὰ πουλιὰ ποῦ κελαιδοῦν—οὔτε τὰ παιδάκια ποῦ παίζουν.

Εἶνε ἕξι-ἑπτὰ, ἀγρία μαζὶ καὶ κορίτσια· τὰ δύο, ἀδελφία μὲ τὸν κήπο δικό τους· ἕνα τᾶλλα, γειτονόπουλα. Ἐνα κοριτσάκι μονάχα ξεχωρίζει, ἄσχημον, μὰ ροδοκόκκινον καὶ παχουλὸ· τᾶλλα παιδιὰ εἶνε χλωμὰ καὶ κοκκαλιάρικα. Φτερούγιες ἀγγέλου σὲ κανένα δὲν ταιριάζουν.

Καὶ παίζουν χωρὶς νὰ τρέχουν, χωρὶς νὰ φωνάζουν πολὺ, χωρὶς νὰ γελοῦνε διόλον. Παράξενα παιδιὰ μέσα στὸν παράξενον κήπο! Κάτι τὰ παθαίνει τί, δὲν ἤξερω· μὰ δὲν εἶνε παιχίδι χαρᾶς τὸ παιχίδι τους.... Παίζουν τίς νοικοκυράδες. Ἐνα κορίτσι κάνει τὴ μάνα· ἕνα ἀγόρι τὸν πατέρα· τᾶλλα εἶνε τάχα παιδιὰ τους.... Ἡ μάνα καὶ ἡ μεγαλύτερὴ τῆς κόρη ζυμόνουν κάτι ψωμιὰ καὶ κάτι κουλούρια ἀπὸ χῶμα καὶ ἀπὸ νερό, —τὸ μαῦρον νερό τοῦ

βάλτου. Ὁ πατέρας μὲ τὸ μεγαλύτερό του τὸ γυιὸ κόβει ξύλα στὸ λόγγο—μὰ ξερὴν ροδακινιά, ποῦ τὴ σακατεύει μ' ἕνα τοικούρι σκουριασμένο. Ἡ ἄλλη κόρη,—ἐκείνη ἡ ροδοκόκκινη,—σιγυρίζει τὸ σπῆτι: κάτι σκαμνάκια ποῦ εἶνε τάχα τραπέζια καὶ κάτι κούτσουρα ποῦ εἶνε τάχα καρέκλες. Ἡ ἀδελφὴ τῆς ἐτοιμάζει τὸ φαγί,—χόρτα καὶ πετραδάκια σ' ἕνα κανάτι σπασμένο, χωρὶς φωτιά,—κ' ὁ ἀδελφός τῆς κάθεται σὲ μιὰν ἄκρη καὶ διαβάζει τραγουδιὰ τὸ μάθημά του σ' ἕνα φύλλο λεμονιάς γιὰ φυλλάδα: ἄλφα-ἄλφα... βῆτα-βῆτα... γάμα-γάμα...

Μὰ ποῦ τὸ βρῆκαν τέτοιο θλιμμένο παιχίδι τὰ διαβολόπαιδα! Ὁλος ὁ πόνος τῆς ζωῆς ζωγραφίζεται στὴν παιδιὰτικὴ τούτη σκηνή. Καὶ βλέπεις ὀκτὼ χρόνων πατέρα νὰ ἰδρόνη μὲ σκληρὸ ἀγγομαχητό· καὶ βλέπεις δέκα χρόνων μητέρα νάγωνίζεται, μὲ πρόσωπο ποῦ σὰν νὰ μὴν ἐγέλασε ποτέ του. Βλέπεις παιδιὰ ἕξι καὶ πέντε καὶ ἰεσσάρων χρόνων νὰ πονοῦν, βουτηγμένα στὴ λύπη τῆς σκληρῆς ἐργασίας. Ὡ, τί φτωχὴ καὶ τί δυστυχισμένη ποῦ ἦταν ἡ ψεύτικὴ τους οἰκογένεια! Ὡ, τί πίκρα ποῦ ἐστάλαξε τὸ ἄχαρο παιχίδι τῶν χλωμῶν καὶ κοκκαλιάρικων πλασμάτων!

Καὶ ὁμοῦ διασκεδαζοῦν.. Ἐχει τὴ μυστικὴν αὐτὴ δύναμι τὸ παιδιὰτικο παιχίδι, ὅ,τι καὶ ἂν εἶνε Ἡ ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ εὐφραίνεται καὶ ὅταν κἀνὴ τὴ δυστυχισμένη, ὅπως καὶ ὅταν κἀνὴ τὴν εὐτυχισμένη... Ἐπειτα, ξέχωρ' ἀπὸ τὸ μεγάλο, τὸ γενικὸ παιχίδι, ἐπαίξε καθένα παιδὶ καὶ μονάχο του. Μὰ χωρὶς ἀθῶα προσποιήσι τώρα μὲ πονηριά. Ὁ πατέρας ἔξαφνα, περισσότερο ἂν ὅλα του τὰ παιδιὰ, ἀγαποῦσε τὴ ροδοκόκκινη ἐκείνη θυγατερούλα καὶ κάπου-κάπου τῆς ἐχάιδεε τὰ μαλλιά καὶ τὸ μάγουλο, μὲ μιὰν ἀγνώριστη καὶ πρῶιμη ἀνατριχίλα, ποῦ ἔζωνεν ἠδονικὰ τὸ σωματάκι του. Ἡ μάνα ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος,—πὺ προχωρημένη στὴν

* Ἀπὸ τὴν κατ' αὐτὰς ἐκδομένην Δευτέραν Σειράν τῶν «Διηγημάτων» Ξενοπούλου.

αἰσθησι καὶ πὺ ἀφοβῆ στὴ δίψα, σὰν θηλυκὸ—ἄφινε τὸ ζύμωμα συχνὰ κ' ἐπήγαινε νὰ φιλήσῃ τὸ γυιὸ τῆς, γιὰτὶ ἐδιάβαζε καλά, καὶ τὸν ἔπερνε στὴν ἀγκαλιά τῆς καὶ τὸν ἔσφιγγε κάμπουση ὦρα μὲ γλῶκα κρυφῆ... Δὲν ἦταν ἐκείνη τὴ στιγμή ἡ μάνα· ἦταν ἡ Εἰρηνοῦλα ἡ ἴδια, τὸ χλωμὸ κοριτσάκι μὲ τὰ μεγάλα μαῦρα μάτια, τὰ πονηρά· δὲν ἦταν πια ὁ πατέρας· ἦταν ὁ Γεῶργος ὁ ἴδιος, τὸ ἀμίλητον καὶ σκοτεινὸ παιδάκι, μὲ τὸν πρῶτον ἀγνώριστον πόθον τῆς ζωῆς Μόνον φτερούγιες ἀγγέλου δὲν ἐταίριαζαν σὲ τέτοια παιδιὰ.

Ἀφοῦ θὰ ἐτελείωναν ὄλες οἱ δουλειές τοῦ νοικοκυριοῦ, εἶχαν σκοπὸ νὰ καθήσουν τάχα νὰ φάγουν. Ὑστερα θὰ ἔκαναν νύχτα καὶ θὰ ξαπλώνονταν κάτω, τάχα πῶς θὰ κοιμηθοῦν. Τὸ ἀνθρώπινο πλάι-πλάι, τὰ παιδιὰ γύρω-γύρω. Τότε τὰ παιδιὰ θὰ ἔκαναν ἀταξίες, καὶ ὁ πατέρας θὰ τὰ ἔδευρε στὰ ψέμματα.... Ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασαν...

Μὲ μιὰ κλωτσιά, ἀνοῖξεν ἡ ξύλινη καγκελόπορτα καὶ ρύθηκε στὸν κήπον ἕνα παιδί.

— Ὁ Ντιντῆς! ὁ Ντιντῆς!

Ἐτρέχε πρὸς τὰ παιδιὰ κρατώντας τὸ χεράκι ψηλὰ κ' ἕνα πράγμα στὸ χεράκι, ποῦ δὲν ἔκαλοφαινονταν ἀπὸ μακρὰ.

— Μπα! ἕνα πουλί! εἶπε πρῶτὴ ἡ ροδοκόκκινη Φανή, μισοκλείνοντας τὰ μάτια.

Μιὰ... σου... σουράδα... μου... μου... τὴν ἀγόρασεν ὁ πατέρας μου...

Ὁ Ντιντῆς ἐλαχάνιαζεν ἀπὸ τὸ τρέξιμον καὶ δὲν μποροῦσε νὰ μιλήσῃ. Μὰ χαμογελοῦσε μὲ τόση χαρὰ, γιὰ τὸ δῶρον τοῦ πατέρα του, κ' ἐκύτταζε μὲ τόσο καμάρι τὰ συντρόφια του!

Τὸν περικύκλωσαν ὄλα καὶ τὸ παιχίδι ἐσταμάτησεν. Ἦταν πραγματικῶς σουσουράδα. Τὸ στρογγυλὸ τῆς ματάκι ἔδειχνε φόβον καὶ λύπη. Ὡ, ναί, λύπη! Καὶ πῶς ἐσπάραζεν! Ἦταν ὄλη σὰν μιὰ καρδούλα φτερωτὴ, ποῦ χτυποῦσε νὰ σπάσῃ στὸ χέρι τοῦ χαρούμενου παιδιοῦ

— Τώρα θὰ παίξουμε τὴ σουσουράδα! εἶπεν ὁ Γεῶργος.

— Ναί! ναί! ἀποκριθῆκαν ὄλα τὰ παιδιὰ, ἡ Φανὴ πρῶτὴ.

— Καὶ τί λέτε νὰ τὴν κάμουμε; ἐρώτησεν ὁ Γεῶργος.

— Νὰ τὴ δέσουμε ἀπὸ τὸ πόδι καὶ νὰ τὴν ἀφήσουμε νὰ πετᾷ· εἶπεν ἡ Εἰρηνοῦλα

— Νὰ τῆς μαζέψουμε μύγες καὶ νὰ τῆς κάμουμε τραπέζι, εἶπεν ἡ Φανή.

— Ὅχι! ὄχι! εἶπεν ἡ Ἐλενίτσα. Νὰ τὴν ντύσουμε μασκαρὰ μὲ φορέματα χάρτινα.

— Νὰ τὴν ζέψουμε στὸ ἀμαξάκι! εἶπεν ὁ Ἀλέκος.

Ὅλα τὰ παιδιὰ εἶπαν ἀπὸ κάτι τι, μὲ μιὰ γρηγοράδα, σὰν νὰ μὴν εἶχαν ἄλλο πράγμα στὸ νοῦ τους ἀπὸ ἡμέρες. Μονάχα ὁ Γεῶργος δὲν εἶπε τίποτα. Ἐδειχνε πῶς κάτι εἶχε νὰ πῆ καὶ αὐτός,—μὰ ποιὸς τὸ ξέρει, δὲν ἐτόλμοῦσε.

Κι' ἄρχισαν τὸ νέο παιχίδι. Ὅλα τὰ ἔκαναν, γιὰ νὰ εὐχαριστηθοῦν ὄλον· μὰ τίποτε δὲν τοὺς πτύχαινε. Τὴν ἔδεσαν ἀπὸ τὸ πόδι καὶ τὴν ἀφῆσαν· μὰ δὲν ἐπετοῦσεν ἡ σουσουράδα, γιὰτὶ τὰ φτερά τῆς ἦταν κολλημένα ἀπὸ τὸν ἕξον. Τῆς ἔπιασαν μύγες καὶ μύγες· μὰ ἡ σουσουράδα δὲν εἶχεν ὄρεξι ἀπὸ τὴ λύπη. Τῆς ἔκαναν φορέματα χάρτινα· μὰ ἐστάθη ἀδύνατον νὰ τ' ἀρμόσουν εἰς τὸ πολυτάραχον ἐκεῖνον σωματάκι. Ἐπειτὰ τὴν ἔψωσαν· μὰ ἦταν τόσο βαρὺ τὸ ἀμαξάκι καὶ τόσο ἀδύνατη ἡ σουσουράδα! Καὶ τὸ παιχίδι μὲ τὲς ἀπάνων τῆς ἀποτυχίας, κατάντησε ψυχρὸ καὶ βαρετό. Ὁ Γεῶργος εἶχε πια βαρεθῆ καὶ ἐμάκρυνε, σουλατσάρωντας μὲ τὰ χέρια ὀπίσω... συλλογισμένος, ἀνήσυχος, σκοτεινός...

— Γεῶργο! δὲν ἔρχεσαι νὰ παίξῃς; τὸν ἐρώτησεν ὁ Ντιντῆς.

— Οὐφ! ἀηδίες! Ξέρετε νὰ παίξετε σεις; εἶπεν ἐκεῖνος.

— Μὰ τί θέλεις νὰ παίξουμε λοιπόν; Ἐσὺ μονάχα δὲν εἶπες τίποτα!

— Ἀφήστε τον, καλέ! εἶπεν ἡ Φανή.

Τὸ ἄκουσεν αὐτὸ ὁ Γεῶργος καὶ σὰν νὰ ἐπειράχθη, ἐμάκρυνε πὺ πολὺ κ' ἐκάθησε σὲ μιὰν ἄκρη, σ' ἕνα σωρὸ ἀπὸ πέτρες καὶ ἀπὸ χῶματα, πράσινο ἐδῶ κ' ἐκεῖ ἀπὸ ζωχοῦς καὶ ἀπὸ τσουνκνίδες.

— Ἐθύμωσεν! εἶπεν ἡ Εἰρηνοῦλα.

Τότε ὁ Ντιντῆς, ποῦ πολὺ τὸν ἀγαποῦσε, πῆγε κοντὰ του νὰ τὸν καλοπιάσῃ.

— Γιατί δὲν παίξεις, Γεῶργο; τοῦ εἶπε. Ἐλα, καὶ νὰ παίξουμε ὅ,τι θέλεις ἐσὺ. Δικὴ μου εἶνε ἡ σουσουράδα· νὰ, σοῦ τὴν δίνω νὰ τὴν κάμῃς ὅ,τι θέλῃς.

Καὶ τὴν ἐπῆρεν ἀπὸ τὰ χέρια τῆς Φανῆς, ποῦ εἶχε πλησιάσει κ' αὐτῆ, καὶ τοῦ τὴν ἔδωσε Ὁ Γεῶργος τὴν ἔπῃρε, τὴν ἐκύτταζε καὶ εἶπε σιγὰ-σιγὰ:

— Θὰ ψοφήσῃ.

— Ἄ, μπα! ἄμα πεινάσῃ θὰ φάῃ τίς μύγες τῆς καὶ δὲν θὰ ψοφήσῃ, εἶπεν ἡ Φανή.

— Ἐσὺ νὰ μιλάς κάθε Σάββατον! τῆς εἶπεν ὁ Ντιντῆς. Ἄμα τὸ λέῃ ὁ Γεῶργος, θὰ ψοφήσῃ! ξέρει ὁ Γεῶργος.

Σιγά σιγά τούς είχαν κυκλώσει όλα τα παιδιά. Ο Γεώργιος ξέειχε καθισμένος επάνω στο σωρό και κρατώντας τη σουσουράδα.

— Ά, δεν έχει ζωή, είπε πάλι. Σε μισή ώρα το πολύ θα είναι ψόφια.

Τα παιδιά εκύτταζαν με περιέργεια τη σουσουράδα κ' εσώπαιναν. Έξαφνα ο Γεώργιος ζώηρεψε, σήκωσε τη φωνή και είπε:

— Παιδιά, έρχεσθε να κάμουμε ένα παιχνίδι που δεν το είδατε ποτές;

— Τι! τι! τι! τι!

Ο Γεώργιος είχε πιά θάρρος. Και το μικρό του βυσσινολίτρινο στοματάκι έχωρεσε, για να βγάλει το λόγο το μεγάλο:

— Τη φουρκίζουμε;

Έπεσε σά βόμβα. Έγύρισαν όλα τα παιδιά και όρμησαν να φύγουν σαν τρελλά, με φρίκης φωνές και χειρονομίες. Έφουγκαν κι' ακόμη εφώναζαν άγρια, ή Φανή πρώτη:

— Πώ! πώ! πώ! πώ!

Μονάχα ο Ντιντής που τον αγαπούσαν, έμεινε κοντά του.

— Καϊμένε και σύ, του είπε είναι κρίμα!

— Πφ! δεν βαρύνεσαι! αποκρίθηκεν ο άνθρωπάκος, πολύ ευχαριστημένος από μέσα του που άρχισε κάποια συζήτηση. Νά, την περασμένη Κυριακή, στην αυλή του Γιάννου, εφουρκίσανε ένα γαρδέλι. Ήμουνα κ' εγώ και ξέρω πώς φουρκίζουν.

— Άλήθεια;

— Είναι το καλλίτερο παιχνίδι.

— Και πώς είναι ή φούρκα; Έγώ δεν ξέρω.

— Νά. Καταδικάζουνε το πουλί π'ε θάνατο ύστερα το μαδάνε: ύστερα του βγάνουνε τα μάτια, — μ' ένα φτερό, ξέρεις, — ύστερα τη φούρκα στο λαιμό και νά! ιδές!

Έδω ο Γεώργιος έβγαλε μι' α φωνίτσα σαν να του έσφιγγαν το λαιμό, έγούρωσε τα μάτια του και πέταξε έξω τη γλώσσα. Κ' έγέλασε.

— Περιέργο πράμμα! είπεν ο Ντιντής κοιτάζοντας τη σουσουράδα με παράξενο τρόπο, πολύ παράξενο.

— Ή κακομοίρα θα ψοφήση. . . είπε σ'ε λίγο.

— Θα ψοφήση που θα ψοφήση τη φουρκίζουμε λοιπόν; είπεν ο Γεώργιος.

— Άν θέλης! είπεν ο Ντιντής, με μι' α σπίδα στο μάτι.

Σιγά-σιγά είχαν πλησιάσει πάλι τα παιδιά στο σωρό και άκουγαν αυτή την ομιλία.

— Άν είναι να ψοφήση! είπεν ο Άλέκος.

— Μά στραβός είσαι, δεν τη βλέπεις που ψυχομαχάει; είπεν ο Ντιντής.

— Καλά ντέ!

Τα κορίτσια όμως, πρώτη ή Φανή, έχάλασαν πάλι τα μούτρα τους.

— Όχι! όχι! έλεγαν να μή την φουρκίσετε! Είναι κακό πράμμα! Όχι, να ζήτε! Μή!

Μά ή άλήθεια είναι πώς μέσα στην ψυχή τους άρχισε να δυναμόνη ή περιέργεια. Φούρκα άκουγαν, μα φούρκα δεν είδαν ποτέ τους.

Σάν να το κατάλαβε αυτό ο Γεώργιος και 'ς το ύστερο είπε:

— Το πουλί είναι δικό μου! μου το έχάρισε ο Ντιντής να το κάμω δ,τι θέλω. Έγώ λοιπόν θά το φουρκίσω. Ο Ντιντής θά μου δώσει χέρι. Όποιος θέλει να γλεντίση, ας κάτση! Όποιος δεν θέλει, ας φύγη. Νά ο δρόμος!

Κ' έδειξε την ξύλινη καγκελόπορτα.

Κανένα παιδί δεν έτόλμησε ναποκριθί, μα ούτε να φύγη. Τόν εκύτταζαν καλά-καλά: δυο κοριτσάκια εκυττάθηκαν κ' έγέλασαν κρυφά και γρήγορα.

Έμπρός λοιπόν! τη δουλειά μας! είπεν ο Γεώργιος.

— Έλα ντέ! είπε κ' ο Ντιντής.

Ο σωρός των πετρών και των χωμάτων ήταν κοντά σ'ε μι' αν άχλαδιά. Έμπηξαν στο χώμα, επάνω στο σωρό, ένα παλούκι ύστερα έδεσαν ένα σπάγο από τον κορμό της άχλαδιάς ως το παλούκι αυτό. Στη μέση του σπάγου έκαμαν ένα κόμπον ανοικτό.

Ο Άλέκος έδωσε το σπάγο από την τσέπη του, (ήταν ο σπάγος της σφούρας του). Ο Γεώργιος έκαμε τη φούρκα. Ο Ντιντής έκρατούσε τον κατάδικο. Τα άλλα παιδιά εκύτταζαν σιωπηλά και ανήσυχα, γύρω στο σωρό. . .

— Τώρα θά τον βγάλουμε τα ρούχά του! είπεν ο Γεώργιος.

Και με δλη τη σοβαρότητα, όρθιος επάνω στο ύψωμα, κοντά στη φούρκα, έπηρε τη σουσουράδα και άρχισε να την μαδά. Την έμαδοϋσε, την έμαδοϋσε. Κίτρινα, μαύρα, στακτερά και άσπρα φτεράκια άερόπλεαν σαν πεταλούδες. Άλλα έπεφταν κάτω άλλα έσταματοϋσαν στα μαλλιά των κοριτσιών, ένα κρεμάστηκε στο σχοινί της φούρκας. Και το πουλάκι ύπόμενε το μαρτύριο ακίνητο, άφωνα, με τα ματάκια κλειστά. . .

— Φτάνει το μάδημα, γιατί θά ψοφήση! είπεν ο Ντιντής.

— Άχ! ας ψοφοϋσε να μήν το φουρκίσετε! είπεν από κάτω ή Φανή.

Σάν να το φοβήθηκαν αυτό ο Γεώργιος, κ' άφησε το πουλί μισομαδημένο.

— Έλα τώρα! είπε στη φούρκα!

— Μπα! και δεν θά τον βγάλης πρώτα τα μάτια με το φτερό; εφώναζεν έκπληκτη ή Ειρηνούλα.

— Κακή! είπε σιγά-σιγά ή Φανή και την εφοβέρισε με το γροθιά της.

— Όχι, γιατί μπορεί να ψοφήση, είπε σχεδόν από μέσα του ο μικρός δήμιος.

Κ' επέρασε το κεφαλάκι της σουσουράδας εις τον κόμπο του σπάγου. Άγρια τα μούτρα του, άγρια ή φωνή του:

— Τώρα είναι το γλέντι! εφώναζε. Ντιντή, τράβα το σχοινί.

Ο βοηθός του έπρεπε να το λύση, να το τραβήξη, να το τεντώση, ώστε να κλείση ή θηλειά, κ' ύστερα πάλι να δέση την άκρη του εις το παλούκι. Η στιγμή ήταν επίσημη. Π'ο σκοτεινός εφαινόταν ο κήπος. Ένα σύννεφο μαύρο, χαμηλότερο από τα μοκωβένια που έσκέπαζαν τον ουρανό, ήλθε κ' εστάθηκεν ίσα-ίσα αποπάνω από το μικρόν εκείνο Γολγοθά. Άν εκείνη τη στιγμή τα παιδιά έβλεπαν κατά τον ουρανό, ίσως θά τα ετρόμαζε πολύ το σύννεφο εκείνο, που έμοιαζε με πελώριο δράκοντα μαύρο. . .

— Προσοχή! είπεν ο Γεώργιος.

— Δεν μπορώ!! δεν μπορώ!! εφώναζε τότε ή Φανή κ' έφυγε στην άλλη άκρη του κήπου, σκεπάζοντας τα μάτια.

Την είδαν κ' έσκέφθηκαν να φύγουν και τάλλα κορίτσια. Μά κάτι τι δυνατότερο τα εκάρφωσεν εκεί. Έγύρισαν μόνον το κεφάλι κ' άπλωσαν στα μάτια τα χεράκια τους. . . έτοιμα πάλι να ξαναγυρίσουν.

Ο Ντιντής ετραβήξε το σχοινί.

— Άκόμα! λίγο ακόμα! του έλεγεν ο Γεώργιος, που έκρατούσε το πουλί κ' επρόσεχε να κλείση ή θηλειά ίσα-ίσα στο λαιμό του.

Το ετραβήξε λίγο ακόμα ο Ντιντής.

— Φτάνει! δέσε το!

— Έφουρκίσθηκε;

— Νά!

— Αϊωνία του ή μνήμη!

— Άμήν!

Ο Γεώργιος ξεκαρδίσθηκε από τα γέλια.

Τότε έγύρισαν τα κεφαλάκια τους με όρμην τα παιδιά. Και σαν να είχαν μετανοήση που από ανόητη δειλία έχασαν το θέαμα, εκύτταζαν άχόρταγα, με μάτια δλάνοιχτα, κ' έπλησίαζαν όλοένα εις το σωρό.

Ίσα-ίσα στη μέση, αποπάνω από τις θεριμένες τσουνκίδες, έκρέμονταν το μισόγυμνο σωματάκι της σουσουράδας. Το σχοινί έσφιγγε το λαιμό

της. Σάν κομμένο ξεχώριζε το κεφάλι της. Τα ματάκια της πεταμένα έξω σαν χάνδρες, ή γλωσσίτσα της κρεμασμένη στο πλάι. . . Ήταν ψόφια.

Ω, πώς ήταν άγρια τότε και σκοτεινά τα προσωπάκια που εκύτταζαν την εικόνα του σκληρού θανάτου! Θηρία άνήμερα τη στιγμήν εκείνη τα παιδάκια.

Κ' εκύτταζαν με δλη τους τη δύναμη, και ψήλωναν για να ίδουν τη φούρκα καλλίτερα.

Τίποτε πιά δεν τα ετρόμαζε. Νά παιχνίδι μι' α φορά!

— Είδες τη στιγμή που ξεψύχησε; ρώτησεν ο Άλέκος την Ειρηνούλα.

— Όχι, καϊμένε! είχα γυρίση το πρόσωπό μου.

— Έχασες! Νά έβλεπες πώς έκανε!

— Άμή ή ανόητη ή Φανή που κάθεται ακόμα στην άκρη;

Και άρχισαν να βρίσκουν όλα μι' αν άπεραντην ήδονή στο παιχνίδι, που τους έκαμε πρώτα τόση φρίκη. Σάν να έλυποϋνταν γιατί είχε τελειώση γρήγορα! Τάχα δεν ήταν τρόπος να το εξακολουθήσουν;

— Τώρα μπορούμε να της βγάλουμε τα μάτια! είπεν ο Ντιντής.

— Τι βγαίνει; μήπως είναι ζωντανή; είπεν ο Γεώργιος σηκώνοντας τους ώμους.

— Κρίμας! είπεν ο Άλέκος.

Έξαφνα, το μαύρο εκείνο σύννεφο άρχισε να βρέχη με τόσην όρμη, που τα παιδιά άφησαν φούρκα και φουρκισμένο, κ' έτρεξαν να χωθούν εις το σπίτι, με φωνές όρνιθίων τρομαγμένων.

Τελευταία έφυγεν ή Φανή, σιγά-σιγά, με κεφάλι σκυφτό. Εις τη μικρή της ψυχή, — άρρωστη ψυχή καθώς φαίνεται, — ήταν σαν ένα βάρος θανάσιμο ο κήπος εκείνος ο έρημος, που τον εξέπλενε ο μαύρος δράκοντας από την ανομία των μικρών ανθρώπων. Κ' όταν αναγκάστηκε να περάση κοντά από το μικρό Γολγοθά και να ιδή απάνω από τις τσουνκίδες να κρέμεται όλομόναχο, βρεχούμενο, το φουρκισμένο πουλάκι, κρύ' ανατριχίλα την επερίζωσε, που έλυσε τα γόνατά της.

Στο σπίτι, έπηγε ίσια στη μητέρα της και με δάκρυα στα μάτια της είπε:

— Μητέρα! εκείνα τα παληόπαιδα εφούρκισαν τη σουσουράδα!

Η Φανή άρρώστησε. Για πολλές ήμέρες τα ροδοκόκκινα μαγουλάκια της, ήταν φωτιά και λάμρα από τον πυρετό. Μά κανένα από τα χλωμά και κοκκαλιάρικα παιδία δεν έπαθε τίποτα.

ΤΟ ΑΓΑΛΜΑ ΤΟΥ ΠΕΡΣΕΩΣ ΩΣ
ΣΥΝΕΠΑΗΡΩΘΗ ΥΠΟ Ι. Ν. ΣΒΟΡΩΝΟΥ

ΤΟ ΑΓΑΛΜΑ ΤΟΥ ΠΕΡΣΕΩΣ ΩΣ
ΣΥΝΕΠΑΗΡΩΘΗ ΥΠΟ Ι. Ν. ΣΒΟΡΩΝΟΥ

ΠΕΡΙ ΠΡΟΦΟΡΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ *

Εκ πάντων τῶν ἐξ ἀρχῆς μέχρι τέλους ἐξετασθέντων περὶ τῆς ἐκφωνήσεως τῶν Ἑλληνικῶν φθόγγων συνάγεται ὅτι, ὅσα ἐγράψαν ὑπο τῶν Ἑρασμικῶν ἀπὸ τριακοσίων καὶ ἑβδομήκοντα ἐτῶν, δὲν εἶνε ἱκανὰ νὰ ἐλέγξωσι σφαλλομένην τὴν διδασκαλίαν τῶν ἀρχαίων Γραμματικῶν, ὑποκειμένων τοῦ λόγου περὶ τῆς προφορᾶς τῶν στοιχείων καὶ συλλαβῶν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Περικλέους καὶ Πλάτωνος. Ἐξ οὐδενὸς τῶν μέχρι τοῦδε προσαχθέντων τεκμηρίων ὑπὸ τῶν Ἑρασμικῶν ἀποδεικνύεται σαφῶς καὶ ἀναμφισβητήτως ὅτι ἄλλως ἐξεφωνοῦντο αἱ δίφθογγοι ὑπὸ τῶν Γραμματικῶν καὶ ἄλλως κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Δημοσθένους ἢ ἀρχαιότερον ἐπὶ Αἰσχύλου καὶ Σοφοκλέους, ὅτι ἄλλη μὲν ἦτο ἡ προφορὰ τῶν συμφώνων β, γ, δ, ζ, θ, φ, χ ἐπὶ Ὀμήρου καὶ ἄλλη ὕστερον ἐπὶ τῶν ἀρχαίων Γραμματικῶν ἢ σήμερον παρ' ἡμῖν.

Ἐκ τῆς γενομένης ὑφ' ἡμῶν ἐξετάσεως ἀπεδείχθη πρὸς τοὺς εἰρημένους καὶ τοῦτο, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Γραμματικοὶ ἐγίνωσκον καὶ διετήρουν τὴν ὀρθὴν προφορὰν τοῦ η καὶ υ μέχρι τῶν ἐσχάτων χρόνων τοῦ παρηκμακτός ἑλληνισμοῦ, εἰ καὶ ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν πολλῶν ἢ μὲν προφορὰ τοῦ η εἶχε ταυτισθῆ πρὸς τὴν τοῦ ἰωτα πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἤδη ἀπὸ τῆς γ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος, ἢ δὲ τοῦ υ ἀπὸ τῆς γ' καὶ δ' μετὰ Χριστόν. Ἐκ τῶν συγγραμμάτων τῶν ἀρχαίων Γραμματικῶν ἀποδεικνύεται ἐπ' ἴσης ὅτι καὶ οἱ παλαιὰ προσφωδία ἐσφίξετο παρ' αὐτοῖς ἐν τῇ θεωρίᾳ καὶ τῇ πράξει οἷα ὑπῆρχε καὶ ἐπὶ Σωκράτους καὶ Πλάτωνος, εἰ καὶ ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν πολλῶν ἐπὶ ἠλθε φανερά ἤδη ἡ σύγχυσις τῶν μακρῶν καὶ βραχέων ἀπὸ τῆς β' μετὰ Χριστόν ἑκατονταετηρίδος, τελεία δὲ καὶ πλήρης παρὰ τοῖς ξένους ἀπὸ χρόνων πολὺ ἀρχαιότερων.

Οὐδὲν δὲ θαυμαστὸν ἂν οἱ ἀρχαῖοι Γραμματικοὶ ἐγίνωσκον καὶ διετήρουν τὴν δόκιμον προφορὰν, ἀφοῦ τὸ πρῶτον αὐτῶν μέλημα ἦτο, ὡς ρητῶς λέγει Διονύσιος ὁ Θραξ, «ἀνάγνωσις ἐντριβῆς κατὰ προσφωδίαν ποιημάτων

ἢ συγγραμμάτων καὶ ἀδιάπτωτος αὐτῶν προφορὰ», ἦτοι ἀνάγνωσις γινόμενη κατὰ τὴν δύναμιν τῶν γραμμάτων ἢν ταῦτα εἶχον ἐν τῷ ἑλληνικῷ ἀλφαβήτῳ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς τοῦ ἑλληνισμοῦ. Τοῦτο ὁμολογοῦσι λελθόντες καὶ αὐτοὶ οἱ Ἑρασμικοὶ, ὅταν ἐκ παντὸς τρόπου πειρῶνται νὰ ἀποδείξωσιν ὅτι ἡ νέα προφορὰ ἀρχεται ἐμφανιζομένη παρὰ τοῖς πολλοῖς ἀπὸ τῆς β' καὶ γ' μετὰ Χριστόν ἑκατονταετηρίδος, χωρὶς νὰ αἰσθάνωνται ὅτι οὕτω κατάγουσιν ὄλοδν τραῦμα κατὰ τῆς προφορᾶς, ὑπὲρ ἧς μετὰ τοσαύτης καρτερίας ἀγωνίζονται ἀπὸ ἑβδομήκοντα καὶ τριακοσίων ἐτῶν. Καὶ αὕτη δὲ ἡ ἀρχὴ τῶν Ἑρασμικῶν, ὅτι εἶνε ἀνάγκη νὰ παρέλθῃ μακρότατος χρόνος, χίλια καὶ πλείονα ἔτη κατὰ Blass, ἕως τῆ ἐνεργείᾳ τῶν φωνητικῶν νόμων συντελεσθῆ τὸ ἔργον τῆς μεταβάσεως τῶν συνθέτων ἤχων εἰς ἀπλοῦς καὶ στοιχειώδεις, οὐδὲν ἄλλο μαρτυρεῖ ἢ ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Γραμματικοὶ ἐγίνωσκον κάλλιστα τὴν δόκιμον προφορὰν. Διότι κατὰ τὴν ἀρχὴν ταύτην δὲν δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ἄνευ φανερᾶς ἀντιφάσεως ὅτι ἡ μετάβασις τῶν συνθέτων ἤχων εἰς ἀπλοῦς καὶ στοιχειώδεις ἤρξατο καὶ συνετελέσθη ἐντὸς ὀλίγων δεκαετηρίδων, ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Δημοσθένους καὶ Ἀριστοτέλους μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τῶν μεγάλων Γραμματικῶν καὶ Κριτικῶν κατὰ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ μέσα τῆς γ' πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδος καὶ ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἡ μετάβασις αὕτη ἐγένετο ἀρχαιότερον, κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα τὸ μεταξὺ Ὀμήρου καὶ τῆς ἑκτῆς πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδος, καθ' ἣν ἐπεχειρήθη καὶ ὑπὸ τῶν Ἰώνων ἡ θεραπεία τῶν ἀτελειῶν τοῦ παλαιότερου Ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου, ἢ ὕστερον πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἐπικρατήσασα. Εἶνε δὲ καὶ ἄλλως γνωστὸν ὅτι ἀφοῦ γλώσσά τις λάβῃ σταθερὸν καὶ μόνιμον τύπον, ὅπερ ἐν τῇ Ἀττικῇ διαλέκτῳ συνέβη πρὸ τῆς ἑκτῆς π. Χ. ἑκατονταετηρίδος, οἱ δὲ φθόγγοι αὐτῆς παρασταθῶσι δι' ἀλφαβήτου καθολικὸν ἔχοντος κύρος, εἶνε δύσκολον ἔπειτα νὰ ἐπέλθῃ οὐσιώδης μεταβολὴ περὶ τὴν προφορὰν καὶ μάλιστα οὕτω ταχεῖα, ὥστε πάντες οἱ ἄνθρωποι καὶ ἰδίᾳ οἱ λόγοι οἱ ἀνεχόμενοι τῆς παλαιᾶς καὶ δόκιμης προφορᾶς, καὶ ἀκριβῶς τηροῦντες αὐτὴν ἐν τῇ ἀναγνώσει

τῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων, νὰ ἀγνοῶσι τίνα δύναμιν εἶχον τὰ γράμματα καὶ αἱ ἐξ αὐτῶν συλλαβαὶ ἑκατὸν καὶ διακόσια ἔτη πρότερον.

Ἐπὲρ τῆς διατηρήσεως τῆς παλαιᾶς γλώσσης καὶ προφορᾶς κατὰ τοὺς Ῥωμαίους χρόνους μαρτυρεῖ σαφῶς καὶ ὁ Κικέρων, ὅταν μετὰ τοσοῦτου θαυμασμοῦ ἐξαίρη τὸ ἐπίχαρι καὶ τερπνὸν τῆς φωνῆς τῶν συγχρόνων αὐτῷ Ἀθηναίων (De Oratore III, 11 ἰδὲ καὶ Brut. 46 καὶ Fab. Quintilianum ἐν Inst. Orat. XII 10. 27. 33-35) μαρτυρεῖ δὲ καὶ ὁ Ὀράτιος ἀποφαινόμενος ὅτι μόνοις τοῖς Ἑλλησι δέδωκεν ἡ Μοῦσα στοργικῶς φθέγγεσθαι στόματι (De arte poetica στίχ. 322). Τί δὲ ἄλλο σημαίνουναι καὶ οἱ λόγοι τοῦ Φιλοστράτου περὶ τῶν κατοικούντων τὴν μεσογείαν τῆς Ἀττικῆς κατὰ τὴν β' πρὸ γ' ἀπὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδα ὅτι «ὄγλαινε αὐτοῖς ἡ φωνὴ καὶ ἡ γλῶττα τὴν ἀκρὰν ἀτθίδα ἀποβάλλει» καὶ «ἡ μεσογεία τῆς Ἀττικῆς ἀγαθὸν διδασκαλεῖον ἀνδρὶ βουλομένῳ διαλέγεσθαι» (Βίοι σοφιστῶν II, 1. 11 καὶ 31, 1) ἢ ὅτι καὶ ἐν χρόνοις πολλῶν ὑστέροις τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Δημοσθένους ἠκούετο ἐν Ἀττικῇ «ἡ νέα ἢ καλὴ φωνή» τῶν Ἀττικῶν ἢ καὶ πρὸ ἑξακοσίων ἐτῶν πρότερον ἀκουομένη; Οὐδὲν δὲ ἄλλο διδάσκει καὶ ὁ Λουκιανός, ὅταν συμβουλεύῃ τοῖς βουλομένοις συγγράφειν ἱστορίαν «μὴ χρῆσθαι ἀπορητοῖς καὶ ἔξω πάτου ὀνόμασι» (Πῶς δεῖ ἱστορίαν συγγράφειν 44) ἢ ὅτι καὶ τότε ἔζη ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα, καὶ ἠδύνατο νὰ προβάλῃ ὡς παράδειγμα μιμήσεως τὴν κοινὴν συνήθειαν ὡς προέβαλλε καὶ ὁ σύγχρονος αὐτῷ Σέξτος ὁ Ἐμπειρικὸς διὰ τῶν ἐξῆς φράσεων «δεῖ τοὺς ὀρθῶς βουλομένους διαλέγεσθαι τῇ ἀτέχνῳ καὶ ἀφελείᾳ κατὰ τὸν βίον καὶ τῇ κατὰ τὴν κοινὴν τῶν πολλῶν συνήθειαν παρατηρήσει πρόσανέχειν» (Πρὸς Γραμματικούς σελ. 640, 31 ἐκδ. Bekker) «ἢ ἄρα συνήθεια τοῦ τί τέ ἐστιν ἑλληνικὸν καὶ τί ἀνελληνιστὸν γίνεται κριτήριον καὶ οὐκ ἄλλη τις περὶ τὸν ἑλληνισμὸν τέχνη» (σελ. 641, 12) «ρητέον τὴν παρατήρησιν τῆς κοινῆς συνήθειας χρησιμεύειν πρὸς τὸ ἑλληνίζειν» (643, 18) καὶ «ὁ συνάσκηθεις μάλιστα καὶ τριβείας ἐν τῇ συνήθειᾳ οὗτος ἑλληνίζει» (σελ. 643, 3). Συμμαρτυρεῖ δὲ τῷ Λουκιανῷ καὶ τῷ Σέξτῳ ὁ κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους ἀνθήσας Ῥωμαῖος Aulus Gellius οὐδαμῶς ὀκνήσας νὰ παραθέσῃ ὡς δείγμα καθαρωτάτου ἀττικισμοῦ τὴν ἐξῆς φράσιν δικαέτους Ἀττικοῦ παιδός: «μὴ γελᾶτε ἐνι τοῦλαιον,

ἀλλ' οὐκ ἴστε οἷα φρίκη περὶ τὸν ὄρθραν γέγονε τήμερον κεκρυσταλλῶται» (Noctes Atticae, X\ II. VIII, 1). Οὐδὲ τοῖς σφοδρότατοις τῶν Ἑρασμικῶν συγγραφῆται, νομίζομεν, νὰ ἰσχυρισθῶσιν ὅτι τοιαύτη φράσις οὐδέποτε ἠδύνατο νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τοῦ στόματος τῶν ἐπὶ Πλάτωνος καὶ Δημοσθένους Ἀθηναίων. Ἴδου δὲ τί γράφει καὶ ὁ περιηγητὴς Πausanias κατὰ τὴν β' ἀπὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδα περὶ τῆς διαλέκτου τῶν Μεσσηνίων: «οἱ Μεσσηνιοὶ ἐκτὸς Πελοποννήσου τριακόσια ἔτη μάλιστα ἠλῶντο, ἐν οἷς οὐτε ἐθῶν δῆλοι εἰσι παραλύσαντες τι τῶν οἰκοθεν, οὔτε τὴν διλέκτον τὴν δωρὶδα μετεδιδάχθησαν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἡμᾶς ἔτι τὸ ἀκριβὲς αὐτῆς Πελοποννησίων μάλιστα ἐφύλασσαν» (IV, 27 πρὸς τῷ τέλει. Ἴδὲ καὶ Στράβωνα Z', 513). Περὶ πάντων τούτων καὶ ἄλλων ὁμοίων διελάβομεν μετὰ πλείονος ἀκριβείας ἐν τῇ «Βασάνῳ» κτλ. σελ. 695—709).

Οὐδαμῶς δὲ θαυμάζομεν ἂν οἱ ὑπέρημοι τοῦ Ἑρασμικοῦ ἐπινοήματος μετὰ πολλῆς αὐταρεσκείας δυσχυρίζονται ὅτι πρῶτοι αὐτοὶ μετὰ δυσχίλια καὶ τριακόσια ἔτη ἀνεκάλυψαν τίς ἦτο ἐπὶ Περικλέους καὶ Πλάτωνος ἡ προφορὰ τῶν στοιχείων καὶ συλλαβῶν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἀφοῦ οὐκ ὀλίγα εἶνε τὰ σφάλματα εἰς ἃ ἐκάστοτε περιπίπτουσιν οἱ οὕτω φρονούντες καὶ οὐχ ἥκιστα τὰ ἐξῆς.

1) Ὅτι τινὲς μὲν αὐτῶν καὶ ἰδίᾳ οἱ Γλωσσολόγοι, πεποιδότες εἰς τὰς θεωρίας αὐτῶν, ἄς ἀρύνονται ἀπὸ τῆς συγκριτικῆς γλωσσολογίας καὶ τῆς φυσιολογίας τῶν φθόγγων οὐδὲ ἀξιοῦσιν ὅλως νὰ μνημονεύσωσι τῶν ἀρχαίων Γραμματικῶν, εἰ καὶ ἐκ τῶν θεωριῶν τῆς συγκριτικῆς γλωσσολογίας εἶνε ἀδύνατον νὰ εὑρεθῆ, ὡς πολλὰκις εἶπομεν, ἡ προφορὰ οἷαςδήποτε γλώσσης, ἀρχαιότερας ἢ νεωτέρας, ἐν ὀρισμένῳ τινὶ χρόνῳ ἄνευ τοῦ βοηθήματος τῶν ἱστορικῶν τεκμηρίων ὁ δὲ Blass καὶ ἄλλοι, ὅσοι ἐγραψαν ἰδίᾳ πραγματείας περὶ τῆς Ἑλληνικῆς προφορᾶς, αὐθαίρετος ἐρμηνεύσαντες τὰ σχετικὰ χωρία τῶν ἀρχαίων Γραμματικῶν καὶ Τεχνολογῶν, ὡς ἀπεδείξαμεν ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον, δὲν εὑρον μὲν, ὡς εἰκόσ, τίς ἦτο ἡ ἀρχαία διδασκαλία περὶ τῆς ἐκφωνήσεως τῶν στοιχείων καὶ συλλαβῶν, κατ' ὀρθωσαν δ' ὁμῶς νὰ ἐπιβάλωσι βιαίως τοῖς ἀρχαίοις Γραμματικοῖς τὴν Ἑρασμικὴν προφορὰν, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, καθ' ὃν ἐπέβαλον αὐτὴν καὶ εἰς τὸ νεκρὸν καὶ ἀφώνον γράμμα. 2) Ὅτι πολλὰκις πλάττουσι λέξεις ἀνυπάρχουσας

* Ἐπίλογος τοῦ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐκδοθησομένου βιβλίου τοῦ κ. Θ. Παπαδημητριάδου La tradition ancienne et les partisans d'Erasmus.

ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ, ἵνα δι' αὐτῶν ἐρμη-
νεύσωσι κατὰ τὰς ἰδίας ἀρχὰς ἐκείνας τῶν
γραφῶν, ὅσαι φανερώς καταδικάζουσι τὸ πλημ-
μελὲς τοῦ Ἑρασμικοῦ ἐπινοήματος. 3) Ὅτι δὲν
ἠθέλησαν νὰ σκεφθῶσιν ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ ὑπὸ
τῶν Ἰωνῶν γενομένη μεταρρυθμιστικὴ τοῦ πα-
λαιότερου τῶν Ἑλλήνων ἀλφαβήτου φανερώς
καταδικάζει τὴν θεμελιώδη ἀρχὴν τῶν Ἑρα-
σμικῶν, ὅτι δῆθεν οἱ Ἕλληνες ἔγραψαν τὰς
λέξεις ὡς καὶ ἐξεφώνουν αὐτάς, καὶ ὅτι παρὰ
τοῖς Ἕλλησιν ὑπῆρχε πληρεστάτη ἀρμονία προ-
φορᾶς καὶ γραφῆς. Οὐδαμῶς ἐσκέφθησαν ὅτι
οἱ Ἴωνες καὶ κατὰ μίμησιν αὐτῶν πάντες οἱ
ἄλλοι Ἕλληνες, θεραπεύοντες τὰς ἀτελείας τοῦ
παλαιότερου αὐτῶν ἀλφαβήτου, δὲν ἔγραφαν
τὰς διφθόγγους δι' ἀπλῶν φωνηέντων, ἀλλὰ,
τοῦναντίον, διὰ δύο φωνηέντων ἀπλῶς καὶ
ἀσυνθέτους φωνάς. Ὁ τοιοῦτος δὲ τρόπος τῆς
θεραπείας σημαίνει ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐν τῇ
γραφῇ τῶν φθόγγων τῆς ἑαυτῶν γλώσσης ὡρ-
μῶντο ἐξ ἀρχῶν ὅπως ἐναντίον πρὸς τὴν θε-
μελιώδη ἀρχὴν τῆς Ἑρασμικῆς διδασκαλίας, καὶ
ὅτι πρὸς ὁρθὴν ἀνάγνωσιν τῶν Ἑλλήνων ποιη-
τῶν καὶ συγγραφέων ὀφείλει τις νὰ γινώσκῃ
ἀκριβῶς τίς ἦτο ἡ φύσις τῆς Ἑλληνικῆς ὀρ-
θογραφίας ἀπὸ τῆς πέμπτης τοῦλάχιστον πρὸ
Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδος, ἂν θέλῃ νὰ ἀναγι-
νώσκῃ τὰ γεγραμμένα κατὰ τὴν φύσιν τῆς
Ἑλληνικῆς ὀρθογραφίας, οὐχὶ δὲ κατὰ τὴν φύ-
σιν τῆς ὀρθογραφίας ξένων γλωσσῶν. 4) Ὅτι
δὲν παρετήρησαν ὅτι ἡ συναίρεσις καὶ ἡ κρά-
σις εἶχε συντελέσει τὸ ἑαυτῆς ἔργον ἐν τῇ Ἀτ-
τικῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ ἤδη πρὸ τοῦ Μηδικοῦ πολ-
λέμου ἢ δὲ ἔνωσις τῶν διεσπῶτων φωνηέντων
προϋποτίθεται ἀναγκαιῶς τὴν γένεσιν νέων
φθόγγων δυναμένων νὰ γνωσθῶσι μόνον διὰ
τῆς ἀκριβοῦς γνώσεως τῆς ὀρθογραφίας, καθ'
ἣν ἔγραψαν οἱ Ἕλληνες ἐν τοῖς χρόνοις τῆς
ἀκμῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ πρὸς τὴν γνῶσιν δὲ
ταύτην δὲν ἀρκεῖ μόνῃ ἡ διδασκαλία τῆς ἐτυ-
μολογίας καὶ τοῦ Ἑρασμικοῦ γραμματικῆς διδα-
σκαλίας πολὺτιμος μὲν αὐτὴ καθ' ἑαυτήν, ἀνίκα-
νος δ' ὅμως νὰ διδάξῃ τὴν ζῶσαν καὶ ἀληθῆ
προφορὰν γλωσσῶν διαφυλαττουσῶν τὴν πα-
λαιὰν ὀρθογραφίαν παρὰ πᾶσαν τὴν ἐκ τῶν
φωνητικῶν νόμων ἐπελθοῦσαν μεταβολὴν ἐν
τῇ προφορᾷ. 5) Ὅτι δὲν κατενόησαν προσή-
κόντως ὅτι τὰ ὀρθογραφικὰ ἁμαρτήματα δύ-
νανται νὰ συμβῶσι μόνον ἐν ἐκείναις ταῖς
γλώσσαις, ἐν αἷς ἡ καθεστῶσα ὀρθογραφία
δὲν συμφωνεῖ κατὰ πάντα πρὸς τὴν προφο-
ρὰν, καὶ ὅτι οὐχὶ ὁ ἀριθμὸς ἀλλ' ἡ φύσις τῶν

ὀρθογραφικῶν ἁμαρτημάτων εἶνε ἡ διδασκίονσα
τὴν ζῶσαν καὶ ἀληθῆ προφορὰν, καὶ ὅτι ἡ διὰ
διφθόγγων γραφὴ ἀπλῶν ἤχων ὑπὸ τῶν ἀγραμ-
μῶτων εἶνε σαφὲς τεκμηρίον τῆς ἀπλῆς καὶ
ἀσυνθέτου δυνάμεως τῶν διφθόγγων ἐν τῷ
ἀλφαβήτῳ οἵσδηποτε γλώσσης οὐχὶ μόνον
κατὰ τοὺς χρόνους καθ' οὓς ἐμφανίζονται τοι-
αῦται ἐσφαλμένα γραφαί, ἀλλὰ καὶ κατὰ χρό-
νους πολὺ ἀρχαιότερους. Ἄν οὕτως ἐξήταζον
τὰ πράγματα οἱ Ἑρασμικοὶ καὶ ἠθέλον νὰ ἀπο-
νεύωσι τὴν προσήκουσαν ἀξίαν εἰς τὰ ὀρθο-
γραφικὰ σφάλματα, θὰ εὕρισκον ἴσως καὶ αὐ-
τοὶ ὅτι ἡ διδασκαλία τῶν ἀρχαίων Γραμματι-
κῶν περὶ τῆς ἀπλῆς καὶ ἀσυνθέτου ἐκφωνή-
σεως τῶν Ἑλληνικῶν διφθόγγων δύναται νὰ
ἀναβιβασθῇ ἀκωλύτως μέχρι τῆς ἕκτης πρὸ
Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδος. 6) Ὅτι πολλάκις
φέρουσιν εἰς τὸ μέσον ὡς ἀποδεικνύμενον τὸ
πολλῆς ἀποδείξεως χρῆζον, ἢ μεταχειρίζονται
ὡς ἀποδεικτικὸν λόγον αὐτὸ τὸ ἀποδεικτέον. 7)
Ὅτι οὐχὶ σπανίως ἀπλήν καὶ συνήθως αὐθαί-
ρετον ἐρμηνεῖαν μεταβάλλουσιν εἰς ἀπόδειξιν,
λησμονοῦντες ὅτι ἐπὶ πράγματος ἀγνώστου ἔτι
καὶ ζητουμένου εἶνε χρεῖα οὐχὶ ἐρμηνείας, ἥτις
προϋποτίθεται αὐτὸ γνωστὸν καὶ εὐρημένον,
ἀλλ' ἀποδείξεως φερούσης εἰς τὸ φανερὸν τὸ
ἐν τῷ ἀδήλῳ κεκρυμμένον καὶ καθιστώσης βέ-
βαιον τὸ ἀβέβαιον καὶ γνωστὸν τὸ ἀγνωστον. 8)
Ὅτι πολλαχοῦ μεταχειρίζονται ὑπὲρ ἑαυτῶν
μεμονωμένας λέξεις καὶ φράσεις τῶν ἀρχαίων
συγγραφέων, παρορῶντες τὰς σχέσεις αὐτῶν
πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ πρὸς τὸ ὅλον. 9) Ὅτι
δὲν ἐρμηνεύουσι πολλὰ διασαφήσεως καὶ ἐρμη-
νείας δεόμενα. 10) Ὅτι ἐνίοτε δι' ἀριθμητι-
κῶν ἀναλογιῶν ζητοῦσι νὰ ὀρίσωσι τὴν φύσιν
πολλῶν ἐπιγραφικῶν φαινομένων, ὅπως φαί-
νεται, λησμονοῦντες ὅτι αἱ ἀριθμητικαὶ ἀνα-
λογίαι δὲν δύνανται νὰ μεταβάλλωσι τὴν φύσιν
τῶν πραγμάτων, ὅν εἶνε ἀναλογίαι, καὶ ὅτι ἂν
αὐτὴ ἄλλοθεν δὲν εἶνε γνωστὴ, αἱ ἀναλογίαι
οὐδὲν εἰς τοῦτο συμβάλλονται λησμονοῦσι δη-
λαδὴ ὅτι οὐχὶ ἐκ τῶν ἀριθμητικῶν ἀναλογιῶν,
ἀλλ' ἄλλοθεν πρέπει νὰ γινώσκωμεν ὅτι ἐκεῖνα
μὲν τὰ τοσαῦτα τὸν ἀριθμὸν ζῶσα εἶνε πρό-
βητα, ταῦτα δὲ αἴγες, ὅτι ἐκεῖνα μὲν εἶνε φω-
νητικὰ φαινόμενα, ταῦτα δὲ ὀρθογραφικὰ, καὶ
ὅτι εἶνε μεγίστη ἀνάγκη νὰ διακρίνῃ τις ἀκρι-
βέστατα τὰ ὀρθογραφικὰ φαινόμενα ἀπὸ τῶν
φωνητικῶν, ἂν τὰ ἐκ τῶν συλλογισμῶν αὐτοῦ
συμπεράσματα θέλῃ νὰ εἶνε ἀσφαλῆ καὶ βέ-
βαια, οὐχὶ δὲ τοσοῦτον ἀκροσφαλῆ, ὅσον τὰ
τῶν Ἑρασμικῶν. 11) Ὅτι οὐδὲ ὑπώπτευσαν

ὅπως ὅτι ἡ ἀπὸ τῆς β' μετὰ Χριστὸν ἑκατον-
ταετηρίδος παντελῆς συστολῆ τῶν διφθόγγων
καὶ τελεία αὐτῶν σύγχυσις πρὸς τὰ ἀντιστοι-
χοῦντα αὐταῖς βραχεῖα φωνήεντα δὲν σημαίνει
ὅτι ἐν τοῖς ἀρχαιότεροις χρόνοις αἱ διφθόγγαι
εἶχον σύνθετον προφορὰν, ἀλλὰ, τοῦναντίον,
ὅτι ἐπέφαινον ἤχον μακρῶν καὶ ἀπλῶν φωνη-
έντων δὲν ὑπώπτευσαν δηλαδὴ ὅτι καὶ κατ'
αὐτὰς τὰς Ἑρασμικὰς ἀρχὰς ἀνάγκη νὰ παρέλθῃ
μακρότατος χρόνος, ἕως διὰ τῶν μακρῶν φθόγ-
γων συντελεσθῇ ἡ μετάβασις τῶν διηρημένων
ἢ συνθέτων ἤχων εἰς βραχεῖς καὶ συνεσταλ-
μένους. Ὁ χρόνος δὲ οὗτος τῆς ὡς μακρῶν
φωνηέντων προφορᾶς τῶν διφθόγγων οὐδεὶς
ἄλλος δύναται νὰ εἶνε ἢ, ὡς πρότερον εἶπο-
μεν, ὁ ἀπὸ τῶν Μηδικῶν καὶ ὕστερον. Καὶ
κατ' αὐτὰς τὰς Ἑρασμικὰς ἀρχὰς ἦτο φωνητι-
κῶς ἀδύνατον αἱ διφθόγγαι αἰ, οἰ, εἰ νὰ λά-
βωσι τὴν προφορὰν τοῦ ε, τοῦ βραχεῖος ν καὶ
τοῦ βραχεῖος ι κατὰ τὴν β' μετὰ Χριστὸν ἑκα-
τονταετηρίδα ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι, παρὰ δὲ
τοῖς ξένοις κατὰ τὴν γ' καὶ β' πρὸ Χριστοῦ, ἂν
πολὺ πρότερον καὶ ἐν τῇ γλώσσῃ καὶ ἐν τῷ ἀλ-
φαβήτῳ δὲν εἶχον λάβει ἐκ χρόνων πολὺ ἀρ-
χαιότερων τὴν δυνάμιν μακρῶν καὶ ἀπλῶν
φωνηέντων, δύναμιν, ἣν ἐκικυροῦσι καὶ πάντα
τὰ ἐκ τῆς ἀρχαιότητος ποικίλα καὶ παντοειδῆ
μαρτύρια. 12) Ὅτι ἐνίοτε, ἵνα ὑποστηρίξωσι
τὰς ἑαυτῶν θεωρίας, περιπίπτουσι ληληθῶτος
εἰς τὸν ἐν τῇ Λογικῇ καλούμενον φαῦλον ἢ
διᾶλληλον κύκλον. 13) Ὅτι αὐθαίρετως καὶ
βιαίως μεταβάλλουσι τὰ μέσα καὶ τὰ δασέα τῆς
Ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τὰ ἀντίστοιχα τῆς Ἰν-
δικῆς, χωρὶς πρότερον νὰ ἀποδείξωσιν ὅτι τοι-
οῦτοι φθόγγαι ὑπῆρχον ἀληθῶς ἐν τῇ ἀπὸ
Ὀμήρου γνωστῇ ἡμῖν Ἑλληνικῇ γλώσσῃ, ἢ
καὶ ὅτι τοιαύτη προφορὰ τῶν μέσων καὶ δα-
σέων συμφωνεῖ πρὸς τοὺς φωνητικὸς νόμους
τοὺς ὀρίζοντας ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ τὴν
ἀρμονικὴν συνεκφώνησιν τῶν συμφώνων.

Διὰ πάντα ταῦτα οὐδὲν παράδοξον ἂν οἱ
Ἑρασμικοὶ, κόπτοντες μᾶλλον ἢ λύοντες τοὺς
δεσμούς τοῦ αὐθαίρετος παρ' αὐτοῖς γεννη-
θέντος ζητήματος, ἐνόμισαν ὅτι εἶχον τὴν
ἐπὶ Περικλέους καὶ Πλάτωνος φωνὴν τῶν Ἀτ-
τικῶν καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, ἐνῶ οὐδὲν
ἄλλο ἐποίησαν ἀληθῶς ἢ ἠνάγκασαν τὸ νεκρὸν
γράμμα νὰ λάβῃ ἐκὸν ἄκρον ὄνησιαν καὶ ἀλ-
λόκοτον προφορὰν. Οὐδὲν ἐπ' ἴσης θαυμαστὸν
ἂν οἱ Ἑρασμικοὶ, καίπερ μέγαν ἐπιδείξαντες
ζῆλον πρὸς εὐρεσιν τῆς ἀκριβοῦς δυνάμεως
τῶν στοιχείων καὶ συλλαβῶν τῆς Ἑλληνικῆς

γλώσσης, ὅμως οὐδὲν εὖρον ἀληθῆς καὶ σπου-
δαίου, ἔπερ δὲν ἦτο καὶ πρὸ τοῦ Ἑράσιμου
γνωστὸν ἢ δὲν ἠδύνατο νὰ γνωσθῇ καὶ ἀνευ
τῆς ἐμφανίσεως τῆς Ἑρασμικῆς προφορᾶς. Ἡ
πρέπει οἱ Ἑρασμικοὶ διὰ σαφῶν καὶ ἀναμφι-
σβητήτων τεκμηρίων νὰ ἀποδείξωσιν ὅτι ὄντως
εὖρον τὴν ἐπὶ Περικλέους καὶ Σωκράτους
προφορὰν τῶν Ἑλλήνων, καὶ ὅτι αὐτὴ ἦτο διά-
φορος τῆς διδασκομένης ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Γραμ-
ματικῶν ἀπὸ δισχλίων καὶ διακοσιῶν ἔτων, ἢ
νὰ βάλωσι μακρὰν εἰς κόρακας προφορὰν δεινῶς
διαστρέφουσαν καὶ παραμορφοῦσαν τὴν ὠραίαν
γλώσσαν τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Δημοσθένους,
ἔπερ καὶ αὐτὸς ὁ Blass ἀπροσδοκῆτως ὁμο-
λογεῖ ἐν τοῖς τελευταίοις στίχοις τῆς ἑαυτοῦ
πραγματείας περὶ τῆς Ἑλληνικῆς προφορᾶς. Τὸ
λυπηρὸν μόνον εἶνε ὅτι ὁ Blass, ἔνεκα τῆς σφα-
λερᾶς μεθόδου, ἥπερ ἠκολούθησεν ἐν τῇ ἐρευνῇ
τῆς ἀληθείας δὲν ἠδυνήθη νὰ εὔρη οὔτε τὴν ἐν
τῇ ἀκμῇ τῆς γλώσσης προφορὰν τῶν Ἑλλήνων,
οὔτε πῶς οἱ ἀρχαῖοι Γραμματικοὶ καὶ Τεχνο-
γράφοι ἐξεφώνουν τὰς διφθόγγους καὶ τὰ σύμ-
φωνα τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, εἰ καὶ ἐκ τῆς
διδασκαλίας αὐτῶν γίνεται καταφανὲς παντὶ τῷ
κατανοοῦντι τὴν Ἑλληνικὴν γλώσσαν ὅτι ἐξε-
φώνουν τὰς τε διφθόγγους καὶ τὰ σύμφωνα
διαφόρως ἢ σήμερον αὐτὸς καὶ οἱ ἄλλοι Ἑρα-
σμικοὶ. Καὶ ἐφ' ὅσον, ἐπαναλέγομεν, οἱ σφο-
δροὶ ὑπέρημαχοι τοῦ νεκροῦ γραμματικῆς καὶ τῆς
ἀφώνου ἐτυμολογίας δὲν κατορθοῦσι νὰ ἀπο-
δείξωσι διὰ σαφῶν καὶ ἀναμφισβητήτων ἱστο-
ρικῶν τεκμηρίων ὅτι εὖρον καὶ κατέχουσι τὴν
ἐπὶ Περικλέους καὶ Πλάτωνος ἀληθῆ προφο-
ρὰν τῶν διφθόγγων καὶ τῶν συμφώνων, ὀφεί-
λουσιν εὐκρινῶς νὰ ὁμολογήσωσι τὸ ἄστοχον
τοῦ Ἑρασμικοῦ ἐπινοήματος, ἀποβάλλοντες μὲν
τὴν Ἑρασμικὴν προφορὰν ἐν τῇ ἀναγνώσει
τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων, εἰσα-
γοντες δὲ αὐτῆς τὴν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων
Γραμματικῶν διδασκομένην, ἂν μὴ θέλωσι χά-
ριν τῆς πολλῆς ἀκριβείας νὰ εἰσαγάγωσι τὴν
ἡμετέραν, ἥτις ἐλάχιστα διαφέρει τῆς τῶν Γραμ-
ματικῶν. Τοῦτο ἀπαιτεῖ παρ' αὐτῶν τὸ πρὸς
τὴν ἀλήθειαν σέβας καὶ ὁ εὐγενὴς ζῆλος καὶ
τὸ μέγιστον διαφέρον ὅπερ δεκνύουσι περὶ
τὴν σπουδὴν καὶ διατήρησιν τῶν Ἑλληνικῶν
γραμμάτων καὶ τὴν ἀκριβῆ ἐρμηνείαν παντὸς
ὅτι παρήγαγεν ἡ Ἑλληνικὴ μεγαλοφυΐα.

Κενὸς δὲ εἶνε καὶ ὁ φόβος ὁ ἀπὸ τινος χρό-
νου καταλαβῶν τὴν ψυχὴν οὐκ ὀλίγων Ἑρα-
σμικῶν, ὅτι διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς ἡμετέρας
προφορᾶς ἢ τῆς διδασκομένης ὑπὸ τῶν ἀρ-

χαίων Γραμματικῶν θὰ ἀποβῆ δυσχερῆς τοῖς νέοις ἢ γνώσις τῆς Ἑλληνικῆς ὀρθογραφίας. Διότι ἡ ὀρθογραφία τῶν παλαιῶν γλωσσῶν δὲν διδάσκειται διὰ τῆς καθ' ἡμέραν πρὸς ἀλλήλους ἀναστροφῆς τῶν ἀνθρώπων καὶ διὰ τῶν ὠτων, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀκριβοῦς γνώσεως τῶν γεγραμμένων λέξεων, διὰ τῆς ἐκμαθήσεως τῶν γραμματικῶν τύπων καὶ τῆς συχνῆς αὐτῶν γραφῆς καὶ διὰ τῆς συχνῆς ἀναγνώσεως καὶ μελέτης τῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων τῆς διδασκομένης γλώσσης, ἐν οἷς γίνεται χρῆσις οὐχὶ τῶν ὠτων, ἀλλὰ τῶν ὀφθαλμῶν. Ἐκ τῆς ἀκριβοῦς μαθήσεως τῶν γραμματικῶν τύπων καὶ τῆς μετὰ προσοχῆς ἀναγνώσεως τῶν γεγραμμένων κάλλιστα καὶ εὐκολώτατα δύναται νὰ γνωσθῆ ἡ ὀρθογραφία τῶν τε καταλήξεων καὶ ριζῶν. Τὸ νὰ ἀπαιτῆ δέ τις παρὰ τῶν μαθητῶν ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας νὰ γινώσκωσι τὴν ὀρθογραφίαν γλώσσης τινός, ἀπαιτεῖ πράγμα ἀδύνατον, ὡς ἤθελεν ἀπαιτεῖ παρ' αὐτῶν ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας νὰ γινώσκωσι τὴν σημασίαν πασῶν τῶν λέξεων, τὴν ὀρθὴν αὐτῶν σύνταξιν καὶ πάντας τοὺς γραμματικούς τύπους. Εἶνε δὲ ἄλλως γνωστὸν ἐκ τῆς μαρτυρίας πολλῶν ξένων ὅτι τὰ ὀρθογραφικὰ σφάλματα, εἰς ἃ περιπίπτουσι κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη οἱ ἐν τοῖς γαμμασίαις τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας καὶ Γερμανίας μαθηταὶ εἶνε μείζονα καὶ φοβερώτερα τῶν σφαλμάτων, εἰς ἃ περιπίπτουσιν Ἕλληνες μαθηταί, ἔνεκα τῆς διαφόρου φύσεως τῆς Ἑλληνικῆς ὀρθογραφίας καὶ τῆς τῶν εἰρημένων γλωσσῶν. Ἐπειτα οὐδεὶς οὐδαμοῦ διανοήθη ποτὲ ὅτι χάριν τῆς ἀπόνου ἐκμαθήσεως τῆς ὀρθογραφίας γλώσσης τινός ὀφείλει νὰ μεταβάλλῃ καὶ τὴν προφορὰν αὐτῆς, ὅπερ εἶνε τὸ οὐσιωδέστατον μέρος τῆς μορφῆς καὶ πάσης μὲν ἄλλης μὴ βαρβάρου γλώσσης. Ἰδίᾳ δὲ τῆς Ἑλληνικῆς, ἥς τὴν ὑπέροχον εὐφωνίαν καὶ χάριν ἀνωμολόγουν, ὡς εἶδομεν, καὶ αὐτοὶ οἱ ἑσχωτάτοι τῶν Ῥωμαίων. Καὶ ἀληθῶς παρέχει κωμικὴν πῶς αἰσθῆσιν ἢ δυσχῆρισίν τινων Ἑρασμικῶν ὅτι χάριν τῆς ὀρθογραφίας εἶνε ἀναγκαιοτάτη ἡ διατήρησις τῆς Ἑρασμικῆς προφορᾶς, ὡς εἰ μὴ ὑπῆρχον πλεῖστα ἄλλαι ὁδοὶ εἰς τὸ αὐτὸ φέρουσαι τέλος, ἔστω καὶ ἡ τεχνητὴ ὑπαγόρευσις τοῦ διδασκάλου, ὅταν νομίζῃ ἀναγκαῖον τοῦτο πρὸς ὀρθὴν ὑπὸ τῶν μαθητῶν γραφὴν ἐκείνων τῶν συλλαβῶν, ὧν τὴν ὀρθογραφίαν ἀγνοοῦσιν ἔτι οἱ μαθηταί. Εἶνε πολὺ προτιμότερον νὰ περιπίπτωσιν ἐνίοτε οἱ μαθηταὶ εἰς σφάλματα περὶ τὴν ὀρθογραφίαν λέξεων ἀγνωστων ἔτι αὐτοῖς ἢ νὰ ἀναγι-

νώσκωσι καὶ αὐτοὶ καὶ οἱ διδάσκαλοι αὐτῶν τοὺς Ἕλληνας συγγραφεῖς κατὰ προφορὰν ἀλλοκότως καὶ παρὰ φύσιν ἐξαλλοιοῦσαν τὴν μορφήν τοῦ Ἑλληνικοῦ λόγου, τῆς καλλίστης ταύτης καὶ τελειοτάτης ἐκδηλώσεως τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Παραλείπομεν δὲ ὅτι κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν ἀρχαίων Γραμματικῶν διαστέλλονται ἀκριβῶς τὸ αἰ ἀπὸ τοῦ η καὶ ε, καὶ τὸ οἰ καὶ τὸ υ ἀπὸ τοῦ ι καὶ η, καὶ πολλῶ ἀκριβέστερον ἢ κατὰ τὴν Ἑρασμικὴν διδασκαλίαν τὰ ψιλὰ ἀπὸ τῶν δασέων.

Οὐδεὶς ἄρα ἱκανὸς λόγος ὑπάρχει πείθων τινὰ ὅτι πρέπει χάριν ἀμελῶν ἢ ἀφῶν τινων μαθητῶν ἢ μὴ λαβόντων ἱκανὴν γνῶσιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης νὰ διατελῆ ἔτι καὶ νῦν ἰσχύουσα ἐν Ἐυρώπῃ καὶ παντὶ τῷ πεπολιτισμένῳ κόσμῳ ἡ πολυμορφος Ἑρασμικὴ προφορὰ ἢ ὀλοσχερῶς ἀνατρέψασα τὸ φωνητικὸν σύστημα τῆς ἀρχαίας τῶν Ἑλλήνων γλώσσης καὶ δεινῶς διαταράξασα τὴν τέως ἐπικρατοῦσαν ἁρμονίαν καὶ ἐνότητα, ἥτις κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἀναγεννήσεως συνέδεε πάντας τοὺς σπουδαζοντας περὶ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα, ἀντ' αὐτῆς δὲ εἰσήγαγε τὴν διάστασιν, τὴν ἀνωμαλίαν καὶ τὴν σύγχυσιν. Ἀμφιβάλλομεν δὲ ἂν καὶ οἱ ἑσχωτάτοι Ἀγγλοὶ Ἑλληνισταί, ἀναγινώσκοντες τεμάχιον Ἑλλήνων ποιητῶν ἢ συγγραφέων θὰ κατενοοῦντο ὑπὸ ἐτέρων Ἑλληνιστῶν Γάλλων ἢ Γερμανῶν ἢ τανάπαυιν, καὶ ἂν ὁ Στράβων ἀκούων πάντων τούτων ἐκφωνούντων ἐκάστου τοὺς Ἑλληνικοὺς φθόγγους κατὰ τοὺς τῆς μητρικῆς αὐτοῦ γλώσσης, δὲν θὰ ἔλεγε ὅτι εἶπε καὶ περὶ τῶν συγγρόνων αὐτῶ ξένων, ὅτι «καὶ ἄλλη τις κακοστομία καὶ οἷον βαρβαροστομία ἀνεφάνη ἐν τῇ ἡμετέρῃ διαλέκτῳ, ἢ τῶν Ἑρασμικῶν, τῶν οὐκ ἐθελόντων ἀριστομεῖν». Δὲν ἀμφιβάλλομεν δὲ ὅτι τὸ αὐτὸ θὰ ἔλεγον περὶ τοῦ Στράβωνος καὶ Ἀγγλοὶ καὶ Γάλλοι καὶ Γερμανοί, ἂν εἶχον τὴν ἀτυχίαν νὰ ἀκούσωσιν αὐτοῦ ἀναγινώσκοντός τινα τῶν ἐνδόξων παρ' αὐτοῖς ποιητῶν καὶ συγγραφέων κατὰ τὴν δύναμιν τοῦ Ἑλληνικοῦ γράμματος καὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀφώνου ἐτυμολογίας.

Μόνον διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Γραμματικῶν διδασκομένης προφορᾶς, ἥς ἐλάχιστα διαφέρει ἢ παρ' ἡμῖν κρατοῦσα ἀπὸ χιλίων καὶ ὀκτακοσίων ἑτῶν, δύναται νὰ ἐπανέλθῃ καὶ πάλιν ἢ ἀπὸ τοῦ Ἑρασμίου ἐκλιπούσα ἁρμονία καὶ ἐνότης. Καθῆκον δὲ ἔχουσι νὰ ἐπιδιώξωσι τὴν ἐπάνοδον αὐτῆς πάντες οἱ ἀγαπῶντες καὶ θεραπεύοντες τὰ Ἑλληνικὰ γράμ-

ματα, καὶ τοσοῦτῳ μᾶλλον, ὅσῳ ἐξ οὐδενὸς σαφοῦς καὶ ἀσφαλοῦς πορίσματος τῆς καθ' ἡμᾶς ἐπιστήμης ἐξελέγχεται ἐσφαλμένη ἢ περὶ τῆς

ὀρθῆς προφορᾶς διδασκαλία τῶν μεγάλων Γραμματικῶν καὶ Κριτικῶν τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος.

Θ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΘΕΣ ΣΑΛΙΚΑΙ ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ*

ΕΠΙ ΤΗΣ ΠΙΝΔΟΥ

Εἰς τὸ Περγαῖον κατελύσαμεν εἰς τὴν οἰκίαν πλουσίου τσέλιγκα. Ἐντὸς τῶν οἰκῶν ἐκείνων τῶν χωρίων τῆς Πίνδου βλέπει τις τὴν ὑπάρχουσαν οἰκιακὴν εὐπρέπειαν, τὴν καθαριότητα, τὴν ἀφθονίαν τῶν χροειδῶν τοῦ καθημερινοῦ βίου. Εἰς ἐλάχιστα διαμερίσματα τῆς Ἑλλάδος θὰ δυνήθητε νὰ συναντήσετε εὐπρεπεστέρας οἰκίας καὶ πλειοτέραν καθαριότητα. Οἱ οἰκίαιδες παρουσιάζουν μαλθακότητα ἀσυνήθη καὶ εἰς πολλὰς ἀκόμη ἀστυκάς οἰκίας. Σοφάδες μονοκόματοι διαθέουσι τοὺς θαλάμους. Οἱ σοφάδες εἶνε χαμηλοὶ κατὰ τὸ τουρκικὸν σύστημα καὶ καλύπτονται μὲ ὠραίους τάπητας, κατασκευάσματα τῶν ἰσθῶν τῶν γυναικῶν τῶν χωρίων. Οἱ τάπητες οὗτοι ὁμοιάζουσι μεγάλως πρὸς τοὺς τῆς Τριπόλεως, ἀλλ' ἔχουν πλειοτέραν χάριν εἰς τὸ σχεδιασμὸν τῶν ἀνθέων καὶ ἐν γένει εἰς τὰς παραστάσεις αὐτῶν. Εἶνε μᾶλλον ἀνατολικοὶ πλειότερον τουρκικοί. Εἶνε δὲ γνωστὸν ὅτι ἡ Ἀνατολή ἔχει τὸ καλλιτεχνικὸν μυστήριον τῶν ταπήτων, ἐξ οὗ ἀπομακρύνονται αἱ ὑφάντρια τῆς Τριπόλεως, αἱ ἀπολειρόμεναι νὰ προσεγγίωσι πλειότερον εἰς τὰ εὐρωπαϊκὰ σχέδια. Ἡ κλίσις αὐτὴ πρὸς τὴν ὠραίαν βιομηχανίαν τῶν ταπήτων καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ ἐν Τριπόλει, ἡδύνατο ν' ἀποβῆ σημαντικὴ πηγὴ πλούτου ἤρχαι νὰ διδασθῶσιν αἱ ὑφάντρια τὸν τρόπον τῆς ἀνατολικῆς ταπητουργίας. Ἡδύνατο μάλιστα νὰ προσλάβῃ ἢ ἡμετέρα βιομηχανία ἰδιαιτερόν τινα τύπον πρωτότυπον, ὅστις νὰ ἔχῃ τὸ ἰδικόν του γνώρισμα. Ἡ ἐντύπωσις μου εἶνε ὅτι θὰ ἡδύνατο νὰ ἀναπτυχθῆ μεγάλη τοιαύτη βιομηχανία ταπήτων ἐν Ἑλλάδι. Εἰς τὰς οἰκίας ὄλων τῶν ὄρειων χωρίων τῆς Θεσσαλίας ἐν ἀφθονίᾳ ὑπάρχουν τοιοῦτοι.

Τοῦτο ἀντελήφθη ἔτι πλειότερον ὅτι καταπεσῶν τοῦ ἵππου μου ἐνοσηλεύθη εἰς τινα

φιλόξενον οἰκογένειαν ἐν τῷ χωρίῳ Δράμεζι. Ἐπὶ τῶν σοφάδων ἐκείνων ἐτανύσαμεν τὰ κεκμηκότα μέλη μας. Ἡ ὀκτώροφος ἐπὶ τῶν ἵππων καθήλωσις εἶχεν ἐξαντήσει πάσας τὰς δυνάμεις μας, ἄς δὲν ἡδυνήθη νὰ ν' ἀναξωογονήσῃ οὐδ' αὐτὴ ἡ παρουσία φαεινῶς νεάνιδος προσελθοῦσης νὰ μᾶς φέρῃ τὸν καφεῖ ἐπὶ ἀργυροῦ δίσκου, ἔργον τῆς ἀκμαζούσης ἄλλοτε τῶν Καλαρρυτῶν χρυσοχοῦς. Τὸ ἀποπνεῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ ἄρωμα τῆς φιλοξενίας, ἡ μαλθακότης τῶν ταπήτων, ἡ κόπωση ἐκ τῆς μακρῆς ἵππασίας, ἡ ἀπαλὴ δρόσος τοῦ βουνοῦ, ἐπέφεραν τ' ἀποτελέσματα τῶν καὶ μετὰ μικρόν, ὅλοι ἐκοιμήμεθα τοιοῦτον ὕπνον, ὅμοιον τοῦ ὁποίου οὐδεὶς μακάριος ἀπήλυσεν ἐν τῇ ἀταράκτῳ ζωῇ του.

Ὅτε ἵπεύσαμεν ὁ ἥλιος ὑπέκλινεν εἰς τὴν δύσιν του. Εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν εἶχε διαχυθῆ ἐρυθρόχρυσον χροῖμα, ὅπερ ἀπέδιδεν ἀπαλωτέρας τὰς ἀποχρώσεις εἰς τὰ ἀκρόκορυφα τῶν ποικιλοσχημῶν ὄρεων. Μακρὰν εἰς τὴν πεδιάδα ἐπεκάθητο ἠλεκτόχρους ἀχλύς, σχηματίζουσα ἐνιαχοῦ φωτεινὰ σχήματα, ὡς ὑπ' αὐτὴν νὰ ὑπῆρχε φῶς. Τὰ πράσινα δάση ὑπεμαύριζον εἰς τὸ βᾶθος, καὶ μόνον ὁ οὐρανὸς ἐξηκολούθει νὰ μειδιᾷ καὶ νὰ σκορπᾷ χρυσὸν καὶ ῥόδα εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὄρεων, ἐν ᾧ αἱ πλευραὶ αὐτῶν προσελάμβανον τὴν βελουδίνην ἐκείνην ἰώδη χροιάν, τὴν ὁποίαν ὁ Γιαλλινᾶς μεταδίδει εἰς τὰς ἐσπέρας του.

Ἐφ' ὅσον ἐπροχωροῦμεν, ἐπὶ τοσοῦτον ἡ ἀτμοσφαῖρα καθίστατο δροσερὰ καὶ ἡ φύσις εὐθυμοτέρα. Τὸ Περγαῖον ἐξηφανίζετο ὀπισθεν μας. Ἐπὶ μίᾳ κορυφῆς ἐστράφημεν καὶ τὸ ἀποχαιρέτισαμεν διὰ τελευταίαν φορὰν εἰτα ἠκολούθησαμεν τὴν εἰς τὸ Περγαῖον ἀγούσαν ἀτραπὸν. Ὅσον ἐπροχωροῦμεν πρὸς τὰ ἄνω, τόσον αἱ θεαί, γραφικώτεραι καὶ γλυκύτεραι διηπλοῦντο. Τὰ χρώματα ἐνηλλάσσοντο μετὰ

* Ἴδε σελ. 230, ἔτος Γ' τόμος Α'.

καταπληκτικῆς ταχύτητος καὶ μόλις ἠδύνατό τις νὰ διατηρήσῃ τὴν ἐκ τούτων ἐντύπωσιν. Αὐτὸς ὁ πλοῦτος τῶν ἑλληνικῶν χρωμάτων καὶ αἱ λεπτότητες αὐτῶν δύνανται ν' ἀπελπίσωσι πάντα ζωγράφον. Ἦκουσα φημιζόμενας τὰς δύοσις τῆς Αἰγύπτου εἶδον τόσας δύοσις καὶ ἀνατολάς ἀπὸ τῶν Πυραμίδων καὶ ἐπὶ τοῦ Νεῖλου, ὁμολογῶ ὅμως ὅτι οὐδέποτε εὗρον τὴν ἀλήθειαν τῆς φήμης τῶν. Ἐκεῖ ὑπῆρχεν ἀφθονία, ἀκολασία ἂν θέλετε, χρώματος, ἐρυθροῦ καὶ κίτρινου, αἱ λεπτότητες ὅμως τῶν χρωματισμῶν τῶν ἑλληνικῶν δύοσεων οὐδαμῶς ὑπάρχουσι καὶ μόνον πρὸς αὐτὰς δύνανται νὰ συγκριθῶσιν αἱ περὶ τὸν Κόλπον τῆς Νεαπόλεως, ροδοφαβεῖς καταδύσεις τοῦ ἡλίου. Τὰ χρώματα τοῦ οὐρανοῦ τῆς Πίνδου νομίζεις ὅτι εἶνε διαβατικά· διότι ἐνῶ διέγρνον ἰσχυροῦν τινὰ φωτεινὴν γραμμὴν, αἴφνης ἡ γραμμὴ ἐκείνη ἐχάνετο καὶ ἐκρύπτετο ἐντὸς τῶν δένδρων, τὴν ἔβλεπες δὲ κατόπιν ροδοβαμμένην εἰς τὴν πεδιάδα. Κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην ἐνόμιζες ὅτι τὰ ἀτμοσφαιρικὰ χρώματα ἔπαιζον τὸ κρυφτὸ φαινόμενα καὶ χανόμενα μετὰ περιέργου ἰδιοτροπίας.

Ὁ οὐρανὸς ἐν τῷ μεταξὺ ἤρξατο ροδίζων, εὐρύτεροι δὲ διαστάσεις τῆς αἰθερίας κυανότητος προσελάμβανον τὴν ἰδίαν χροιάν. Ἡ ἐσπέρα κατήχετο πλέον ἀπὸ τὰς κορυφὰς καὶ γελῶσα ἀπῆντα εἰς τὸν γέλωτα, ὅστις ἐνυπάρχει εἰς ὅλην τὴν φύσιν. Εἶνε ἡ τελευταία εὐθυμία τῆς ἡμέρας, ἡ διασκορπιζομένη εἰς δάση καὶ ὄρη, εἰς λίμνας καὶ ποταμούς, προτοῦ ὁ πέπλος τῆς νυκτὸς περιβάλλῃ καὶ ἐμνηδενίσῃ ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἀπεριγράπτως θαυμάσια χρώματα, τὰ προχεόμενα ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καθ' ἅπασαν τὴν φύσιν.

ὑπὸ τοιαύτας ἐντυπώσεις ἐβαίνομεν ἐκεντρίζομεν τοὺς ἵππους μας, ἀλλ' οὗτοι τὸ αὐτὸ βραδὺ καὶ κανονικὸν βᾶδισμα ἠκολούθουν. Εἶχον ἐννοήσει αὐτοὶ μὲν τοὺς ἵππους τῶν ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς τοὺς ἵππους μας. Ἡ ὁδὸς μετὰ μικρὸν ἐγένετο βραχὺδης καὶ ἀπόκρημος. Εἷς ἐκ τῶν φίλων μου μοῦ ἐκραυγάζεν ὅτι ὁ ἵππος μου ἐπτοεῖτο καὶ με παρώτρυνε ν' ἀλλάξωμεν ἵππους. Ἄλλ' ἄφ' ἧς τὸν εἶχον ἵππεύσει τὸν εἶδον τόσον πρᾶον καὶ τόσον ἥπιον, ὥστε δὲν ἔστειρον νὰ τὸν ἐγκαταλείψω. Δὲν ἠδυνάμην ποτὲ νὰ φαντασθῶ ὅτι τόσον τραγικὸν θὰ εὐρισκε τέλος εἰς τινὰ τῶν κρημνῶν τοῦ ὄρους ἐκείνου μετὰ τινος ἡμέρας ὁ δυστυχῆς. Ἐβαίνομεν οὕτως ἡ προσδοκία τῆς προσεγγίσεως

εἰς τὸ τέρμα τῆς πορείας μας, ἐπέπλησεν εὐθυμίας τοὺς συντρόφους μου, οἵτινες ἔψαλλον βουκολικὰ ἄσματα, ἐξυμνοῦντες τὰ κάλλη τῆς Δημήτρως, τὴν ὁποῖαν ἐκάλουν ἀπὸ τοὺς κάμπους ἵνα ἀνέλθῃ τὰ ὄρη καὶ ν' ἀκολουθήσῃ τοὺς ραψωδοὺς εἰς τ' Ἄγραφα ψηλὰ στὸ Καρπενήσι. Τὸ ἄσμα καίτοι μονότονον, καίτοι κλαυθμηρόν, ὡς ὅλα τὰ λαϊκὰ μας ἄσματα, ἐνεῖχε μίαν ἄρρητον γλυκύτητα ἐπὶ τῶν ὁρέων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἐνέπνευσαν τὰ ἀριστουργήματα ταῦτα, τὰ ἔχοντα πλειότεραν ποιήσιν, ἢ ὅλα τὰ ποιήματα τῶν τριῶν τελευταίων γενεῶν. Ἡ φωνὴ τοῦ νεαροῦ τραγουδιστοῦ, ὅταν ἐπρόφερε τὸ ὄνομα τῆς ψαλλομένης κόρης, ἐπάλλετο ἐκ συγκινήσεως, ὥστε νὰ τὸν ἠκροᾶτο ἐκεῖ που κρυμμένη ἡ Δημήτρως καὶ ἡ συγκίνησίς του μετεδίδοτο καὶ εἰς τοὺς ἄλλους, οἵτινες ἐπανελάμβανον μετὰ πάθους τὸ ὄνομα τῆς ἐν χορῷ, τὰ δὲ πτηνὰ, ὡς νὰ ἐξηγήρει τὰ αὐτὰ αἰσθήματα καὶ εἰς αὐτὰ ἡ φωνὴ τοῦ ὄρεινου ψάλτου, ἐν ὁμοφωνίᾳ ἀφύπνιζον μετὰ τὸ κελᾶδήμα τῶν τὰς ἡχοὺς τοῦ δάσους.

Τὸ Πετροῦλι δὲν ἀπέειχε πολὺ πλέον. Ἡ ὁδὸς ἔβαινε μεταξὺ δύο βουνῶν, μέσῳ τῶν ὁποίων ἔρρεε παραποτάμιον τοῦ Ἀγελῶου, τρέφον τοὺς λαμπροτέρους τρώκτας, τὸν γλυκύτερον ἰχθὺν τοῦ ποταμοῦ, ὃν οἱ μὲν χωρικοὶ τῆς Πίνδου καλοῦσι *Πέτροφρα*, οἱ Γάλλοι δὲ *truite*. Κατὰ δεκάδας μᾶς παρέθετον ὄπου ἐφιλοξενούμεθα τοιοῦτους τόσον εἶνε ἀφθονοὶ εἰς τὸ ποτάμιον ἐκεῖνο. Καὶ ἐνεθυμήθην ὅτι διὰ νὰ φάγωμεν ἡμέραν τινὰ δύο μόνον, καὶ νὰ τιμήσωμεν αὐτοὺς μετὰ μίαν φιάλην οἴνου τοῦ Ρῆνου μετὰ τοῦ μακαρίτου Ρούκη εἰς τὸ *Chateau des fleurs* ἐν Κιέβω, διαταράξασιν σπουδαίως τοὺς προῦπολογισμοὺς τοῦ ταξιδίου μας.

Μετὰ τινὰ ὥραν εὐρισκόμεθα εἰς τὰ λιβάδια γέμοντα ποιμνιοστασιῶν. Οἱ μανδρόσκυλοι μᾶς ὑπεδέχθησαν ἀγρίως ἀλλὰ μετὰ μικρὸν ποιμένες καὶ ποιμενίδες μᾶς ἐκύκλωσαν. Ὅλοι οὗτοι εἶνε Σαρακατσαναῖοι, ἦτοι διασκορπισθέντες κάτοικοι τοῦ Συράκου ἀνὰ τὰ ὄρη τῆς Θεσσαλίας. Γραφικὸν θέαμα ἐπαρουσιάσθη εἰς τὰ ὄμματά μας. Χιλιάδες προβάτων ἤρχοντο εἰς τὰ μανδριά αὐτῶν. Γηραιὸι ποιμένες μετὰ λευκὰς φλωκάτας τῶν καὶ μετὰ τὰς μακρὰς ποιμενικὰς ράβδους τῶν ἠκολούθουν ἐνῶ εἰς παρακειμένην ραχοῦλαν νεαροὶ πιστικοὶ ἐξηπλωμένοι διέχνον μελωδικὴν ἔκφρασιν ἀποκρύφου αἰσθήματος, μετὰ τῆς φλογέρας τῶν τὸ ἄσμα. Αἱ Σαρακατσανοπούλαις, μετὰ τὰς βραχείας ἐσθῆτας τῶν, ἄφιναν νὰ διακρίνονται εὐτορνοὶ κνή-

μαι, κεκαλυμμένοι μετὰ διακεντήτους περικνημίδας καὶ ἀπέκρυπτον τοὺς πόδας τῶν μετὰ τὰ χρυσοθύσανα τσαρούχια τῶν. Ὅλος ὁ κόσμος τοῦ δυστυχισμένου τοῦ Κρυστάλλη ἦτο ζωντανὸς ἐνώπιόν μας. Ὁ κόσμος τὸν ὁποῖον ἔψαλε, καὶ ἀπὸ τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀντλήσει τὸ ἄρωμα ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον διαπνέει τὴν βουκολικὴν ποιήσιν του. Μικρὰν πτυχὴν τοῦ ποιμενικοῦ βίου εἶχεν ἀνασῶρει μόνον αὐτός. ὑπὸ τὴν μίαν του μόνον ὄψιν τὸν εἶχε παρουσιάσει. Ἄλλὰ τὴν ὄψιν ἐκείνην τὴν ἐπέδειξε ζωντανὴν καὶ σφριγῶσαν, καὶ ἔβλεπον ἐκεῖ ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ μόνος, ὅστις ἀπέτυπωσε τὸν βίον τῶν Ἑλλήνων βοσκῶν, ὅτι αὐτὸς εἶχεν εἰσδύσει εἰς τὴν ψυχὴν τῶν, ἐγνώρισε τὰ ἦθη τῶν, τοὺς πόθους τῶν, τὰ αἰσθήματά τῶν. Βεβαίως καὶ ὁ Κρυστάλλης μόνον ἐλαφρὰς σκιαγραφίας τῆς ποιητικῆς ἀπόψεως τοῦ βίου τῶν ἑλλήνων ὄρεινῶν εἰκόνισε. Δὲν ἐμελέτησεν οὔτε τὰ ζητήματα, αἵτινα ὑφίστανται μετὰ τῶν νομάδων ἐκείνων, οὐδὲ τὴν λύσιν αὐτῶν ὑπέδειξεν. Ἀδιάφορον ἐκεῖνο ὅπερ αὐτὸς ἠθέλε νὰ εἰκονίσῃ, ἦτο ἀληθινόν, ἦτο πραγματικόν.

Πολλάκις κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην εἰκονογραφίαν μοῦ συνέβη ν' ἀναγνώσω ἑλληνικὰ διηγήματα, ἠθογραφίας δῆθεν τοῦ ἀγροτικοῦ καὶ ποιμενικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι δὲν κατώρθωσα ἀκόμη νὰ ἐνοήσω ποῖαν σημασίαν δύνανται νὰ ἔχῃ τὸ διήγημα καὶ τὸ μυθιστόρημα, ὅταν εἰς τὰς σελίδας αὐτοῦ δὲν πραγματεύεται ὅλα ἐκεῖνα τὰ ζητήματα, καὶ δὲν πλέκεται ἐν σχέσει πρὸς τὰ συμφέροντα ἐκείνων τῶν ὁποίων τὸν βίον ζητεῖ νὰ εἰκονίσῃ. Διὰ τοῦτο ἴσως δὲν ἠδυνήθην ποτὲ νὰ ἐνοήσω τὸν σκοπὸν τῆς νεοελληνικῆς ταύτης ἠθογραφίας. Ἄλλ' ἀπὸ ταύτας ἂν ἀφαιρέσετε τὰς σελίδας τοῦ Καρκαβίτσα τὰς ληφθείσας ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν τῶν χωρίων ζωὴν, ἂν ἀφαιρέσετε δύο ἢ τρία ἀκόμη διηγήματα ἄλλων πινῶν συγγραφέων, τὰ λοιπὰ δὲν δύνανται νὰ κληθῶσι διηγήματα, ἐπιδιώκοντα ἕνα σκοπὸν καὶ μεταδίδοντα τὰς σκέψεις τοῦ λαοῦ, τὰς ἐπιθυμίας αὐτοῦ, τὰ αἰσθήματά του καὶ τὰς ψυχικὰς του ὁρμὰς. Αὐτὸς ὁ συρμός, ὅστις εὐτυχῶς ἤρξατο ὑποχωρῶν, τῶν ἀγροτικῶν ἠθογραφῶν, γινόμενων κατὰ φαντασίαν ἀπὸ τὰς ὁδοὺς τῶν Ἀθηναίων καὶ εἰκονίζουσῶν βίον, ὃν οὐδέποτε ἐγνώρισαν οἱ γράφοντες, εἶνε ἄλλου εἶδους φιλολογικῆ ταραχῆ. Τὴν φιλολογικὴν ταύτην ταραχὴν θὰ τὴν αἰσθανθῆτε, ὅταν μεταβῆτε εἰς τὰ βουνὰ, ὅταν καθίσετε εἰς τὰ μανδριά, ὅταν κληθῆτε μὲ τὸν Τσελιγ-

κάδες, τοὺς ὁποίους τὸ βάρος τῶν χρόνων δὲν κυρτῶνει. Ὅταν ἀκούσετε τὰς σκέψεις αὐτῶν, τὰς περιπετείας τοῦ βίου αὐτῶν, ἐν τῷ μέσῳ ἐκείνων τῶν ὁρέων, ἐνθα πλανῶνται οἱ φυγῶνται καὶ δὲν καθίσταται δυνατὴ ἡ ἀσφάλεια τῆς ζωῆς καὶ τῆς περιουσίας τῶν, ἢ ὅταν εἰσέλθετε εἰς τὰς τρώγλας τῶν δουλοπαροίκων τοῦ κάμπου, ὄπου ἔχει φθάσει μέγροι κτηνοδίας ἢ ταπεινώσεις καὶ ἐνθα ἔχει πνιγῆ κάθε φρόνημα, καὶ ὄπου ἐν κοινοβουλευτικῇ πολιτείᾳ ἐπικρατεῖ ἢ μᾶλλον ἀνελεύθερος ζωὴ. Τότε θὰ ἰδῆτε ὅτι ὅλοι οἱ λόγοι ἡμῶν οἱ ἀσπειρώμενοι τὴν ἀπεικόνισιν ἐκείνων, οὔτε ἐνεβάθυναν ποτὲ εἰς τὰ μεγάλα ζητήματα, τὰ ὁποῖα ἀργὰ ἢ ταχέως θ' ἀναστατώσουν τὴν χώραν, ἀλλ' ἐλαφρῶς, ἀλλ' ἐρασιτεχνικῶς προσεπάθησαν νὰ παρουσιάσωσι τὴν κοινωνίαν ἐκείνην ἄνευ παθῶν, ἄνευ συμπεφορῶν, ἄνευ ζητημάτων τὰ ὁποῖα ἀπασχολοῦν τὴν ζωὴν τους, ἐν εἴδει βουκόλων τοῦ Φλοριανοῦ. Διὰ τοῦτο ἡ ἄχρους αὐτῆ ἠθογραφία στερεεῖται πάσης ἀληθείας καὶ παντὸς ἐνδιαφέροντος.

Καὶ ἐνθυμούμαι ἀκόμη ὅτι εἰς τινὰς ἐκ τῶν ἠθογραφῶν τούτων, ἐνθα πλέκονται εἰδυλικά αἰσθήματα νεαρῶν κορασιδῶν πρὸς εὐθυτενεῖς βοσκούς, κατορθώνουν εἰς τὰ αἰσθήματα ταῦτα νὰ προσδίδωσι τὴν ἰσχνότητα τῶν ἀψύχων ἐρώτων καὶ τῶν παθῶν τῶν ἐκνευρισμένων παιδαριῶν τῶν πόλεων. Ἄλλ' ὅταν ἰδῆτε τὴν Σαρακατσανάνα, ὅταν σὰς φέρῃ τὸ ἄρι ἀμελχθὲν γάλα καὶ ἐνωτισθῆτε τὴν φλογέραν ἠχοῦσαν ἀπὸ τὴν ὑψηλὴν ραχοῦλαν, καὶ τὴν ἐσπέραν σκεπασμένος μετὰ τὴν φλωκάτα παρὰ τὴν πυρὰν ἀκούσετε τὰς συνομιλίας τῶν, τὰς διηγήσεις τῶν, τὰς ιδέας τῶν, τὰ παραμύθια τῶν, τὰ ἐρωτικά τῶν τραγούδια, τότε φαίνεθαι ἡ ἰσχνότης τοῦ ἑλληνικοῦ βίου, ὅλη ἡ ρομαντικὴ καχεξία, ὅλη ἡ αἰσθηματικὴ λιποψυχία, ὅλη ἡ ἐρατεινὴ σαχλαμάρα τῶν πόλεων, μετὰ τὰς ὁποίας κοσμοῦσι τὰς ἡρωίδας τῶν οἱ ἀθηναῖοι διηγηματογράφοι. Τὸ μέτρον τοῦ αἰσθήματος, καὶ τὴν ἀντίληψιν τοῦ ἐρωτος τὴν δίδει ἡ δημοτικὴ ποίησις. Ὅστις ἤκουσε νὰ ἄδεται τὸ κάτωθι τραγούδι ἐννοεῖ κατὰ τινὰ τρόπον ἀντιλαμβάνονται τὸν ἐρωτὰ ἐπάνω εἰς τὴν Πίνδον.

Χαμήλωσε τὸ φρούδι σου, πάσε τὸ κοκινάδι,
Νὰ μὴ φανῆ τὸ φίλημα ποῦ σ' ἔχω φιλημένα.
Τὸ χέρι σου τὸ παχουλὸ, νὰ τῶχα προσκεφάλι,
Νὰ τὸ χορτάσω φίλημα, νὰ τὸ χορτάσω ἀγάλα,
Καὶ πὲς καὶ τῆς μαννούλας σου νὰ μὴ με καταριέται,
Θέλει τὴν κᾶνω πεθερά, θέλει τὴν κᾶνω μάνα.

Ὁ ἀκούσας τὸ τραγούδι τοῦτο καταλαμβάνει τὰ ψευδῆ αἰσθήματα τῶν ἥρωϊδων μερικῶν ἑλληνικῶν ἠθογραφιῶν. Ἡ φιλολογία αὐτῆ ἠδύνατο ν' ἀποβῆ χρήσιμος, διότι μέσα εἰς τὰ ψευδῆ ἐκεῖνα ἀπεικονίσματα διακρίνονται ἰδιόφυται συγγραφῶν, οἵτινες ἄλλην ἀκολουθοῦντες ὁδόν, θὰ ἠδύνατο νὰ καταστῶσιν ἐξαιρετοὶ συγγραφεῖς νέας φιλολογικῆς περιόδου, ἀπομακρυνόμενοι τῆς πάσαι σχολαστικότητος, τοῦ μωροῦ ψευδορρωμαντισμοῦ, καὶ νὰ εἰσαγάγῃσι στοιχεῖα λογοτεχνικὰ ἀληθῆ καὶ πραγματικά. Ἀλλ' ὅπως καταστῶσι τοιοῦτοι ἔπρεπε νὰ γνωρίσουν τὴν ζωὴν τὴν ὁποῖαν ἀποπειρῶνται νὰ παραστήσωσι, ἔπρεπε νὰ μελετήσωσι ὅλα ἐκεῖνα τὰ ζητήματα, τὰ ὁποῖα ἀπασχολοῦσι τὰς κοινωνίας ἐκεῖνας, νὰ ἐνστερνισθῶσιν αὐτά, νὰ τὰ ἀναλύσωσι καὶ νὰ χαράξωσι τὸν τρόπον τῆς λύσεως αὐτῶν, καθιστῶντες τὰ ζητήματα ταῦτα δημοτικὰ μεταξὺ τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας. Ἄλλὰ μὴ πράξαντες ταῦτα, προσεπάθησαν μόνον νὰ μεταφέρωσι τὴν γλῶσσαν τῶν ὁρέων εἰς τὴν φιλολογίαν, ὥσει ἡ γλῶσσα μόνον ν' ἀποτελῆ τὴν φιλολογίαν. Διὰ τοῦτο ἡ φιλολογία αὐτῆ ἀπέτυχε καὶ θὰ πάθῃ ὅτι ἔπαθον ἄλλαι πρὸ αὐτῆς φιλολογίαι, νὰ λησμονηθῆ δηλαδὴ παντελῶς μετ' ὀλίγα ἔτη, ὡς νὰ μὴν ὑπῆρξεν οὐδέποτε

Ἐφθάσαμεν εἰς τὸ Περιοῦλι. Ἐγείρεται τὸ χωρίον ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ῥάχεις χαριστάτου βουνοῦ. Κάτωθι ῥεεὶ ὁ ποταμὸς, ἀπέναντί του ἐκτείνεται δάσος ἐλατῶν, καὶ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀπέναντί του δάσους διανοίγεται πανόραμα ἔνθεν ἀνιψοῦνται αἱ κορυφαὶ τοῦ Περιοστερίου, ὁπόθεν διακρίνονται τὸ Μέτσοβον καὶ τὰ Ἰωάννινα. Ἡ ἔπαυλις ἔνθα ἐφιλοξενήθημεν ἦτο ἡ τοῦ κ. Χατζηγάκη, ἥτις ὑψοῦται ἐπὶ τοῦ ἐπιφανεστέρου μέρους. Δὲν εἶνε ἀγροικία Θεσσαλικῆ αὐτῆ. Εἶνε ἔπαυλις ἐλβετικῆ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν οἰκοδομηθεῖσα κατὰ σχέδιον καλαισθήτου ἀρχιτέκτονος, καὶ προσομοιάζουσα τὰς ἐπαύλεις ἐκεῖνας, τὰς ὁποίας συναντᾷ τις εἰς τὰς ὄχθας τῶν λιμνῶν τῆς Ἑλβετίας. Αὐτῆ δεσπόζει ἐφ' ἄλου τοῦ χωρίου, τοῦ ὁποίου αἱ οἰκίαι, διώροφοι, παρουσιάζουσι τὴν εὐπορίαν τῶν κατοίκων. Ὅπισθεν τῆς ἐπαύλεως ταύτης, εἰς μακρῶν σειρᾶν ἐγείρονται αἱ ἀχύρινοι καλύβαι τῶν ποιμένων, οἵτινες βόσκουσι τὰ διαμύρια πρόβατα τοῦ ἰδιοκτῆτου τῆς ἐπαύλεως. Πλουσίον γεῦμα μᾶς ἀνέμενε καὶ ἐκλεκτὸς οἶνος μᾶς παρετέθη· μάγειρος ἐκ τῆς πλησίον μονῆς εἶχε παρασκευάσει τὸ ρεβανί, καὶ ὅτε μετὰ τὸ γεῦμα

οἱ ἄλλοι ἐκοιμήθησαν, ἐξῆλθον ἐπὶ τοῦ ἐξώστου ἵνα ἴδω νύκτωρ τὴν ὄψιν τοῦ πανοράματος.

Νέον θέαμα παρουσιάσθη ἐνώπιόν μου. Ἡ σελήνη ἐπαργύρον τὰς οἰκίας καὶ τὰς κορυφὰς τῶν βουνῶν, ἐξ ὧν μακρᾶι κατήρχοντο γράμματι ἀσαφεῖς. Κάτω δὲ ποταμὸς ἐφλοίσβιζε. Κάποτε διήρχετο ψυχρὸν ρεῦμα ἀνέμου πνεόν ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους. Μυστήριον, σιωπὴ καὶ μαγεία ἐκρυιάρχει. Ὅλαι μου αἱ δνειροπολήσεις, ὄλαι αἱ ἀναγνώσεις μου μετὰ τὰς ὁποίας ὑπέκαϊον τὴν φαντασίαν μου, ὅταν ἐσχεδιάζον τὴν ἀνάβασιν ἐπὶ τῆς Πίνδου, ἐλάμβανον σάρκα εἰς τὴν ἄφατον αὐτὴν μεγαλοπρέπειαν τῶν διαφανῶν, τῶν νεφελογειτόνων κορυφῶν ἐπὶ τῶν ὁποίων μόνος ἐσρέμβάζον καὶ προσέπαιζον οἱ στίχοι τοῦ Παλαμᾶ εἰς τὰ χεῖλη μου, ὡς χαιρετισμός, ὡς προσευχὴ.

*Βουνά, γιγάντια παιδιὰ τῆς γῆς,
Βουνά ἀνυπόταχτα, βουνά αἰώνια,
Ὅπως εἶτε τὴ λάμψι τῆς αὐγῆς
Γιὰ χαμογέλιο, γιὰ στολὴ τὰ χιόνια*

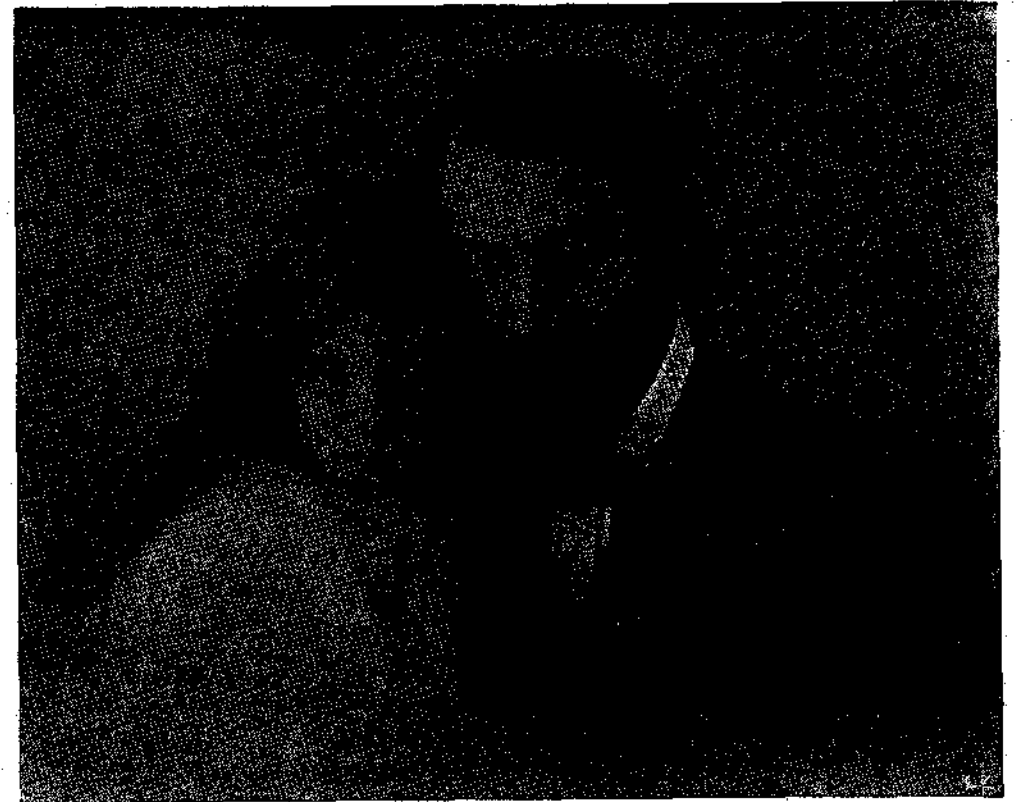
*Ὅπως εἶτε θυμὸ σας φλογερὸ
Τὴν ἀστραπὴν, τὸ μαῦρο νέφος θλίψι,
Καὶ μίλημά σας τὸ γοργὸ νερὸ
Ποῦ μὲ βοῆ κατακυλᾷ ἀπ' τὰ ὕψη*

*Βουνά τῆς γῆς αὐτῆς ἑλληνικῆ,
Καθάρια, διάφανα, πελεκημένα
Ἀπὸ τεχνίτη χεῖρα γνωστικῆ
Σὰ μετρημένα ἀγάλματα ἕνα ἕνα*

*Ποῦ κρύβετε τὰ μάρμαρα λευκά
Καὶ μοσχομουρισμένα τὰ λουλούδια,
Καὶ πῶς γερὰ ἀπ' τὰς πέτρες, πῶς γλυκὰ
Κι ἀπ' τοὺς ἀνθοὺς τὰ κλέφτικα τραγούδια.*

Καὶ οἱ ἀρμονικοὶ στίχοι τοῦ ποιητοῦ ἐμυγνύοντο μετὰ τὸν μακρόθεν ἐρχόμενον θόρυβον ὁ θόρυβος οὗτος βαθμηδὸν ἐπλησίαζεν. Ἦρχοντο τὰ κοπάδια τῶν ἀμνῶν βελαζόντα ὑπὸ τὸ φῶς τῆς σελήνης· τοῦτο εἶχε κατὰ φαντασιωδῶς ὠραῖον. Ὅπισθεν τῶν ἀμνῶν διεκρίνοντο οἱ ποιμένες, προσθέτοντες ἀνεκφραστὸν τι θῆλγητρον εἰς τὴν βουκολικὴν αὐτὴν εἰκόνα μετὰ τὰ εὐθυγενῆ ἀναστήματά των, μετὰ τὰς φλωκάτας των καὶ τὰς μακρὰς ράβδους των. Παρεῖποντο οἱ μανδρόσανλοι. Οἱ κωδωνίσκοι ἤχουν ἐλαφρῶς. Τὸ ψῆχος ἐν τούτοις καθίστατο ἐπαισθητόν. Ὁ ἔπνος μετέλαβε καὶ εἰς τὰ ὄνειρά μου ἀκόμη ἐβλεπον τὴν μαγικὴν ἐκείνην εἰκόνα, ἥτις θὰ με παρακολουθήσῃ ἐν ὅσῃ ἔχουν φῶς οἱ ὀφθαλμοὶ μου καὶ ἡ διάνοιά μου δύναμιν νὰ αἰσθάνεται.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ Κ. Μ. ΜΕΤΑ ΤΟΥ ΓΙΟΥ ΤΟΥ
ΥΠΟ ΚΛΕΟΝΙΚΗΣ ΑΣΠΡΙΣΤΟΥ

Η ΟΙΚΙΑ ΟΠΟΥ ΕΓΕΝΝΗΘΗ Ο ΓΚΑΙΤΕ

Ὅταν ἡ οἰκία τοῦ Γκαίτε ἔπαυσε πλέον νὰ κατοικῆται, μία ἐταιρία τῆς Φραγκφούρτης ἠγόρασε τὸ λίκνον αὐτὸ τοῦ μεγαλειτέρου ποιητοῦ τῆς Γερμανίας καὶ τὰ οἰκογενειακὰ ἐπιπλα, καὶ ἀνεκαίνισε οὕτω, καὶ εἰς τὰ ἐλάχιστα, τὴν παλαιὰν διαμονὴν τῆς Φραγκφούρτης, ἡ ὁποία ἦτο βεβαίως κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα μία ἀπὸ τὰς ὠραιότερας τῆς πόλεως, διώροφος, μετὰ ἑπτὰ παράθυρα κατὰ μῆκος τῆς προσόψεως καὶ ἀρχοντικῆ, ὅπως ἤρμοζε νὰ εἶναι ἡ οἰκία Αὐτοκρατορικοῦ Συμβούλου, ἐκ τῶν ὑψηλοτέρων ἀξιωματῶν τῆς ἐποχῆς.

Ἐπερὶ τῆς εἰσόδου εἰς μαρμαρίνην πλάκα ὑπάρχει ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή :

IN DIESEM HAUSE
WURDE

JOHANN WOLFGANG GOETHE
AM 28ten AUGUST 1749
GEBOREN

«Εἰς τὴν οἰκίαν αὐτὴν ἐγεννήθη ὁ Ἰωάννης Βόλφγκανγκ Γκαίτε τὴν 28 Αὐγούστου 1749.»

Εὐθὺς ἀπὸ τῆς εἰσόδου μεταφέρεται εἰς ἄλλον αἰῶνα, εἰς ἄλλον κόσμον. Δεξιά, ὅπου εἶναι τὴν τῶρα τὸ γραφεῖον τοῦ «Deutsches Hochstift» (1) καὶ τὸ ταμεῖον (2) ἦτο ἄλλοτε τὸ κίτρινον δωμάτιον ἢ «δωμάτιον τῆς Βαίμας», ἐπονομασθὲν οὕτω ἐπειδὴ ἦτο γεμάτον ἀπὸ δῶρα τὰ ὁποῖα ἐστελλόντο διαρκῶς ἀπὸ τὴν Βαίμας πρὸς τὸν ποιητὴν. Ἀπέναντι ἡ τραπέζια, ἡ ὁποία ἀργότερα ἦτο τὸ σαλονάκι τῆς μητρὸς τοῦ Γκαίτε· τὰ ἐπιπλα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης διατηροῦνται ἀκόμη ἐκεῖ: ἕνα μπουφέ γωνιαῖον, ἕνα ἔξοχον γραφεῖον παρὰ τὸ παράθυρον· εἰς τὸ ἄλλο παράθυρον ἕνα τραπέζι καὶ ἐπάνω εἰς αὐτὸ ἀργαλεῖς δαντελλῶν αὐτῆ

(1) Οὕτω ὀνομάζεται ἡ ἐταιρία.

(2) Τὰ μὴ μέλη πληρώνουν εἰσόδον 1 μκ. Ἡ ἐταιρία οὕτω εἰσπράττει 18.000 περίπου μάρκα κατ' ἔτος.

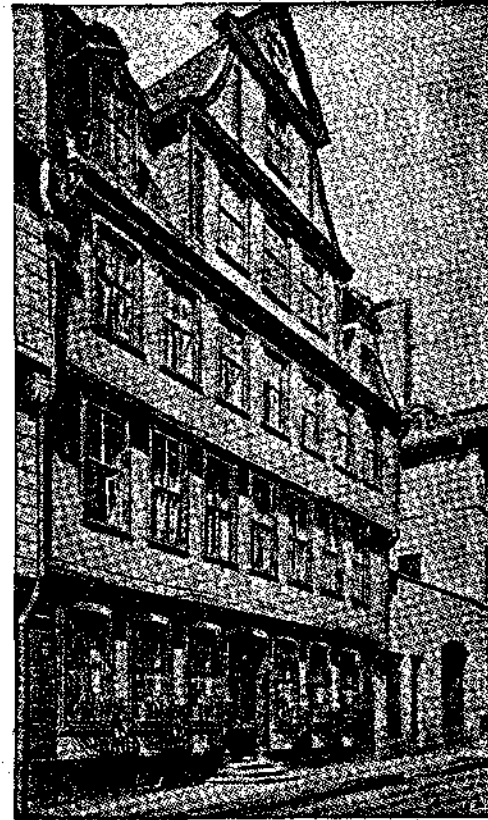
ήτον ἡ ἀγαπητὴ θεοῦς τῆς κυρίας « Συμβούλου », τὴν ὁποίαν ὁ Γκαίτε ἐξογράφησε τόσο φαιδρὰν καὶ πρῶν, τόσο καλὴν καὶ πλήρη ζωῆς. Ὅσοι γνωρίζουν ἐξ ἀναγνώσεως τὴν μητέρα τοῦ Γκαίτε, θὰ ἐννοήσουν ποῖαι ἀναμνήσεις συνδέονται μετὰ τὴν θεοῦς αὐτὴν, ὅπου ἐπερίμενε μετὰ λαχάρα τὰς ἐπιστολάς τοῦ υἱοῦ τῆς, ποῦ συχνὰ δὲν ἐφθάναν εἰς τὴν ἰδίαν θεοῦς, ἐδέχθη εὐτυχῆς τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1779, τὸν δοῦκα τῆς Βαίμαρ συνοδεύοντα τὸν εὐνοούμενόν του Γκαίτε εἰς τὴν πατρικὴν οἰκίαν. Πίσω ἀπὸ τὸ δωμάτιον αὐτὸ εὐρίσκειται τὸ μαγειρεῖον τῆς ἐποχῆς, μετὰ τὰ ἐξαρτήματα κάλλιστα διατηρούμενα. Ὅλα εἶναι ἐν τάξει τοποθετημένα σὺν τῷ ἐξοῦσε ἀκόμη ἡ κερὰ Ἁγία. Ὁ Γκαίτε ἀπεκάλει τὴν μητέρα του μετὰ τὸ ὄνομα αὐτὸ τῆς ἡρωίδος μῆς λαϊκῆς ἱστορίας, νοικοκυρᾶς τελείας. Ἡ μικρὰ αὐτὴ οἰκία ἐγένετο μάρτυς πολλῶν εὐθύμων σκηρῶν. Εἰς μίαν ὥραιαν εἰκόνα εἶναι ζωγραφισμένοι αἱ δύο προγκήπισσαι τοῦ Μεκλεμβούργου, Φρειδερίκη καὶ Λουίζα — κατόπιν βασίλισσα τῆς Πρωσίας — διασκεδάζουσαι μετὰ τὴν ἀντιλίαν τῆς δεξαμενῆς. Κατοικοῦσαν μετὰ τὴν δασκάλαν τῶν εἰς τῆς κυρίας « συμβούλου » τὸ 1790, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς στέψεως τοῦ Λεοπόλδου Β'. Αἱ δύο μικραὶ προγκήπισσαι ἠσθάνοντο ἀληθινὴν χαρὰν μετὰ τὸ παιχιδι αὐτὸ, τὸ ἀπγορευμένον ἀπὸ τὴν ἐθυμοτυλίαν καὶ τὴν δασκάλαν τῶν, ἀλλ' ἐπιτρέπόμενον ἀπὸ τὴν ἀγαθὴν κερὰ Ἁγία.

Εἰς τὸ πρῶτον πάτωμα, τὸ μεσαῖον δωμάτιον, εὐρύχωρον μετὰ τέσσαρα παράθυρα, ἐχρησίμευε ὡς αἰθουσα ὑποδοχῆς. Εἰς τὸ μέσον ὥραιότατος πολυέλαιος τῆς Βενετίας καὶ ὑποκάτω πολυτελῆς τράπεζα γύρω πολυθρόναι καὶ καθίσματα ἀπὸ δαμασκητῶν τριανταφυλλῶν παλαιωμένοι, διατηρούμενοι θαυμασίως. Τὰ ἐπιπλα αὐτὰ προσδίδουν καὶ σήμερον τὴν ἐπισημότητα τὴν ὁποίαν εἶχαν ὅταν ὁ μέγας δούξ Κάρολος-Αὐγούστος τῆς Βαίμαρ κατέλυν ἐκεῖ ὁσάκις ἤρχετο νὰ ἰδῆ τὸν εὐνοούμενόν του. Δεξιά καὶ ἀριστερὰ τῆς αἰθούσης, ἀνὰ δύο μικρὰ δωμάτια ἐχρησίμευαν ὡς κοιτῶνες τοῦ δουκὸς καὶ τῆς ἀκολουθίας του. Εἰς ἐν ἐξ αὐτῶν εὐρίσκονται ἀκόμη πολυθρόναι καὶ καθίσματα ἀπὸ λευκῶν δαμασκητῶν καὶ ὥραιον κομμὸ μετὰ χαλκᾶ στολισματα καὶ μετὰ τριανταφυλλῶν μάρμαρον μεταξὺ τῶν δύο παραθύρων πολυτελεστάτη κονσόλα ἐπίχρυσος, ἐπὶ τῆς ὁποίας στηρίζεται μεγάλος καθρέπτης· σήμερον εἶναι τοποθετημένη ἐπάνω εἰς αὐτὴν ἡ προτομὴ τοῦ Γκαίτε παι-

διοῦ, ἡ ὁποία εἰς ἐξησχημένον μάτι ἀποκαλύπτει μετῶπον μεγαλοφυῆς. Ὅλα εἰς τὸ δωμάτιον αὐτὸ εἶναι αὐθεντικά, ἀκόμη καὶ αἱ θερμιάστραι σχήματος βατράχου, αἱ ὁποῖαι ἐτροφοδοτοῦντο, κατὰ τὸ ἔθιμον τῆς ἐποχῆς, ἀπὸ τὸν διαδρόμον δι' εἰδικῆς θύρας.

Εἰς μίαν μικρὰν πτέρυγα, ἡ ὁποία βλέπει εἰς ἄλλο μέρος τῆς αὐλῆς, ἕνα δωμάτιον ὀνομαζόμενον « σταχτι » ἐχρησίμευε πιθανῶς διὰ τοὺς ξένους. Ὀλόκληρον αὐτὸ τὸ πάτωμα ἀποτελεῖ οὕτως εἰπεῖν τὸ ἐπίσημον μέρος τῆς οἰκίας καὶ μόνον εἰς τὸ δεύτερον θὰ ἀντιληφθῶμεν τὴν οἰκογενειακὴν ζωὴν.

Παρὰ τὸ αὐστηρὸν καὶ ἀπότομον ὕψος του, τὸ ὁποῖον ἐπροκάλει τὸ μῖσος τῆς κόρης τοῦ Κορνηλίας, ἠλάττανε τὴν ἀγάπην τῆς συζύγου του καὶ ἐνέπνεε τὸν φόβον εἰς τὸν υἱόν του, ὁ Γκαίτε πατὴρ ἦτο καλλιτέχνης καὶ ἐραστὴς τῆς ζωγραφικῆς. Εἰς τὸ μεγάλο δωμάτιον ποῦ χωρίζεται τὸ γραφεῖον του ἀπὸ τὸ δωμάτιον τῆς συζύγου του, εἶναι ἡ συλλογὴ τῶν εἰκόνων, σπάνιον διὰ τὴν ἐποχὴν εἰς οἰκογενεῖαν οἰκοκυραίων. Βλέπομεν ἔργα τῶν παλαιῶν ζωγράφων τῆς Φραγκοφούρτης τοῦ Τραούτιαν, Ροτνάγκελ, Γιούγκερ, Σούτς, Χίρτ καὶ τοῦ Σέκατς ἐκ Δαρμσταὶτ καὶ πολλὰς ἀναπαραστάσεις ὀλλανδικῶν ἔργων. Ὅλοι οἱ ἐν λόγῳ καλλιτέχναι ἐργάζοντο εἰς τὸ τρίτον πάτωμα κατὰ τὴν διαμονὴν τοῦ κόμητος Τοράν, διαρκούσης τῆς καταλήψεως τῆς Φραγκοφούρτης ὑπὸ τῶν Γάλλων κατὰ τὸν ἐπταετὴ πόλεμον, εἰς τὸ δωμάτιον τὸ ὁποῖον ἔπειτα ἦτο γραφεῖον τοῦ νέου Γκαίτε. Εἰς τὴν συλλογὴν τῶν εἰκόνων τῆς δευτέρας ὁροφῆς ὑπάρχει ἡ πρώτη προσωπογραφία τοῦ Γκαίτε, τὴν ὁποίαν ἐξογράφησε ὁ Κράους τὸ 1776 εἰς Βαίμαρ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς μητρὸς τοῦ ποιητοῦ. Ἀριστερὰ τοῦ δωματίου τούτου, τὸ γραφεῖον τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Συμβούλου. Εἰς τὸ αὐστηρῶς διασκευασμένον αὐτὸ δωμάτιον ἐνθυμεῖται κανεὶς τὸν γέροντα Γκαίτε, ὁ ὁποῖος δὲν ἀνεγνώριζε εἰμὴ τὸ δίκαιον τῆς λογικῆς, καὶ ἐπροσπάθει διὰ παντὸς μέσον νὰ καταστειλῆ εἰς τὰ παιδιὰ του κάθε αἰσθημα ἐξω τῆς λογικῆς. Αἱ ἀφηγήσεις τῆς κερὰ Ἁγίας, ποῦ ἐπὶ ὥρας μετέδιδαν τὴν συγκίνησιν εἰς τὸν Βόλφγκανγκ καὶ τὴν Κορνηλίαν καὶ ἤνοιγαν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἕνα δρόμον πρὸς τὸ ἰδανικόν, ἐστέρησαν τὴν Γερμανίαν ἀπὸ ἕνα Αὐτοκρατορικῶν Σύμβουλον ἐπὶ πλέον ἀλλὰ τῆς ἔδωσαν μίαν μεγαλοφυῖαν. Εἰς τὸ δωμάτιον αὐτὸ τοῦ γέροντος Γκαίτε

Ἡ οἰκία ὅπου ἐγεννήθη ὁ Γκαίτε.

ἐλάβανον τὰ δύο παιδιὰ τὰ μαθήματά των ἀπὸ τὸν πατέρα των, τῆ βοηθεῖα μερικῶν διδασκάλων τοὺς ὁποῖους ἐξέλεγε αὐτὸς μετὰ πολλὴν προσοχὴν. Ἀπὸ τὸ πρῶτον ἕως τὸ βράδυ ἦτο διαρκῆς διδασκαλία. Μέσα εἰς τὰ χαρτιά τοῦ ποιητοῦ εὐρέθησαν τὰ ἑλληνικὰ καὶ λατινικὰ ποιήματα ποῦ ἔπρεπε ν' ἀπαγγέλλη, παιδί, κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ὑποδοχῆς. Ὁ πατὴρ Γκαίτε κατώρθωσε μετὰ τοὺς αὐστηροὺς τρόπους του νὰ ἀποξενώσῃ τὰ παιδιὰ του. Εἰς μίαν γωνίαν τοῦ δωματίου ὁ γέρον σύμβουλος εἶχε ἀνοίξει, παρὰ τὰ παράπονα τῶν γειτόνων, μικρὸν παράθυρον τὸ ὁποῖον ἐδέσποζε ὅλον τὸν δρόμον « Τάφος τῶν ἐλάφων » καὶ παρεμόνευεν ἀπὸ ἐκεῖ τὰς ἐξόδους τοῦ υἱοῦ του. Πλησίον τοῦ παραθύρου αὐτοῦ ἕνα ἐπιπλὸν ἐχρησίμευε καὶ ὡς τραπέζι καὶ ὡς ἀναλόγιον διὰ τέσσαρας μουσικῶν· διότι ὁ γέρον Γκαίτε ἐκτὸς τῆς ζωγραφικῆς καὶ τῶν βιβλίων ἀγαποῦσε πολὺ καὶ τὴν μουσικὴν.

Τὴν αἰσθημα ἀγάπης καὶ συμπαιδείας ἐμπνέει ἀπ' ἐναντίας τὸ δωμάτιον τῆς συζύγου του! Ὅλα φαίνονται ζωντανὰ, σὺν τῷ ἦτον ἀκόμη

ἐκεῖ ἡ μητέρα τοῦ ποιητοῦ καὶ ἐδιάβαζε τὰ πρῶτα ἀντίτυπα τῶν ἔργων τοῦ ἀγαπητοῦ τῆς υἱοῦ τὰ βιβλία αὐτὰ, πολὺτιμα δι' αὐτὴν, χρυσόδετα, τὰ ἐφύλαττε μετὰ ἔρωτα εἰς μικρὸν ὑαλωτὸν ἐπιπλὸν πλησίον τοῦ καθίσματός της. Εἰς τὸ ἐπόμενον δωμάτιον, τὸ ὁποῖον βλέπει εἰς τὴν αὐλὴν, δὲν ὑπάρχει κανὲν ἐπιπλὸν. Μόνον ἡ προτομὴ τοῦ ποιητοῦ ὑπὸ τοῦ Τρίπελ ἐν Ρώμῃ — 1787 — πάντοτε στεφανωμένη ἀπὸ πράσινην δάφνην καὶ προσδίδουσα μεγαλεῖον εἰς τὸ γυμνὸν αὐτὸ δωμάτιον. Ἐδῶ, ἐγεννήθη, τὴν 28 Αὐγούστου 1749, μόλις ζῶν, ἀδύνατος τόσο, ποῦ μετὰ κόπον πολλὸν τὸν ἐξωογόνησαν.

Ἐπάνω ἀπὸ τὸ « σταχτι » δωμάτιον τὸ ὁποῖον ἀνέφερα εἶναι τὸ δωμάτιον τῆς Κορνηλίας.

Ἡ σχολαστικότης τοῦ πατρὸς ἐνέπνευσε εἰς τὴν κόρην τὴν ἀπαισιοδοξίαν· ὁ χαρακτὴρ τῆς ἄλλως τε ἦτο ἀπροσπέλαστος, καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ἀδελφόν της. Δὲν ἦτο ὥραια καὶ ἕνα μόνον ἔρωτα ἠσθάνθη, πρὸς τὸν ποιητὴν. Εἶχε κατὰ τὸ ὑπέροχον τὸ ὁποῖον ἐνέπνεε σεβασμὸν.

Ἐν αἶδος τρίτης ὁροφῆς, μετὰ πέντε παράθυρα εἰς τὴν πρόσοψιν, ἀποτελεῖται ἀπὸ τρία δωμάτια, τὰ ὁποῖα εἶναι τὰ μᾶλλον ἐνδιαφέροντα, διότι εἰς τὸ ἐν ἐξ αὐτῶν, τὸ μεσαῖον, ἐργάζετο ὁ Γκαίτε παιδίον καὶ ἔγραψε κατόπιν τὰ πρῶτα του ἀριστουργήματα. Πλησίον ἐνὸς παραθύρου εἶναι τοποθετημένον τὸ γραφεῖον του. Ἐδῶ ἔγραψε τὸ πρῶτον του δράμα « Goetz von Berlichingen » τὸ ὁποῖον ἔκαμε γνωστὸν τὸ ὄνομα του καὶ τοῦ ὁποῖου ἡ ἐπιτυχία δὲν ἤρκεσε νὰ φαιδρῶνῃ τὸν γέροντα πατέρα του, ὁ ὁποῖος ἐσκέπτετο μᾶλλον τὰ χρεῖα τοῦ υἱοῦ του, ποῦ ἦτον ἠναγκασμένος νὰ πληρῶνῃ καὶ τοὺς ποιητὰς καὶ φίλους τοῦ ποιητοῦ ποῦ ἐτάρατταν τὴν ἡσυχίαν του. Εἰς τὸ γραφεῖον αὐτὸ ἐπάνω, ὅπου τώρα οἱ ἐπισκέπται γράφουν τὸ ὄνομα των εἰς τὸ ἐπὶ τοῦτο βιβλίον, ἤρχισε ὁ Γκαίτε τὸν Φάουστ, τὸ ἀθάνατον αὐτὸ ἔργον καὶ τὸ ὁποῖον μόνον ἤρκει νὰ τὸν ἀπαθανάτισῃ.

Εἰς μίαν γωνίαν, πλησίον τῆς θύρας, εἶναι ἕνα παλαιὸν ὄργανον, ὁμοιάζον μετὰ πιάνο, μετὰ τὸ ὁποῖον συνδέεται ἕνας ἐκ τῶν ὥραιότερων ἐρώτων τοῦ ποιητοῦ: τὸ πιάνο τῆς Καρλόττας Μπούφ, τὴν ὁποίαν τόσο ἠγάπησε ὅταν ἦτο ἀρραβωνισμένη μετὰ τὸν Ἀλβέρτον Κέστνερ καὶ τῆς ὁποίας ἡ σιλουέττα, ἔργον τοῦ ποιητοῦ — ὁ Γκαίτε εἶχε πολλὴν δεξιότητα εἰς τὸ εἶδος αὐτό, πολὺ τοῦ συρμοῦ τότε — στολίζει μετὰ διαφόρους ἄλλας τοὺς τοίχους τοῦ δωματίου. Τὸ ὄργανον αὐτό, ἐδωρήθη ὑπὸ τῶν ἀπογόνων τῆς οἰκογενείας Κέστνερ.

Εἰς τὸ πρὸς τὰ ἀριστερὰ μικρὸν δωμάτιον μέσα εἰς ὑάλινον θήκην διατηροῦνται τὰ τεμάχια τοῦ περιφήμου θεάτρου τῶν νευροσπάστων, περὶ τῶν ὁποίων γράφει ὁ Γκαίτε εἰς τὴν «Ποίησιν καὶ Ἀλήθειαν». Ὅταν ἡ μάμη τοῦ Βόλφγκαγκ καὶ τῆς Κορνηλίας τοὺς ἐχάρισε τὸ θεατρικὸν αὐτό, ὁ γέρον σύμβουλος εὐρήκε πάλιν εὐκαιρίαν ν' ἀρχίσῃ δλόκληρον παιδαγωγικὸν λόγον ἐπὶ τοῦ μέλλοντος, τοῦ ἐπαγγέλματος καὶ τοῦ ἀνωφελούς τῶν παιγνιδίων. Καὶ κατ' ὀρθωσεν, μετὰ τὴν δευτέραν παραστασίαν, νὰ ἐξαφανισθῇ τὸ θεατρικόν.

Μίαν ἡμέραν ἐπῆγε ὁ Βόλφγκαγκ εἰς τὸ κελάρὶ νὰ «ὑπεξαίρεσῃ» ξηροὺς καρπούς καὶ εὐρήκε τὰ νευροσπᾶστα μέσα εἰς ἓνα κιβώτιον. Τὰ δύο παιδιὰ βοηθούμενα ἀπὸ τὴν μητέρα τῶν ἔστησαν ἐκ νέον τὴν σκηνὴν καὶ κάθε βράδην ἔδιδαν συγκινητικὰ παραστάσεις εἰς τὰ δύο συνεχόμενα δωμάτια, κατὰ τὰς ὁποίας ἐμορφόνετο τὸ δραματικὸν πνεῦμα τοῦ παιδίου. Παρὰ τὰς ἀντιρρήσεις τοῦ πατρὸς ἡ κερά Ἄγια ὑπεστήριξε τὰ δίκαια τῶν παιδιῶν τῆς καὶ τὸ θέατρον ἔμεινε. Εἰς τὰ δωμάτια αὐτὰ ἔμεινε ὁ Γκαίτε ἕως τὸ 1775, ὁπότε ἀνεχώρησε διὰ Βαίμαρ.

Εἰς τὸν κήπον, ὁ ὁποῖος συνδέεται μετὰ τὴν αὐλήν, εἰς ἓνα νέον οἰκοδόμημα συνήθρισε ἡ εταιρία «Hochstift» πᾶν ὅτι σχετίζεται πολὺ ἢ ὀλίγον μετὰ τὴν ζωὴν τοῦ ἐνδόξου ποιητοῦ.

Ἡ θαυμασία σειρά αὐτογράφων τοῦ Γκαίτε καὶ ὄλων ὅσοι εἶχαν ἀλληλογραφίαν ἢ φιλίαν μετ' αὐτόν, εἶναι πολὺ ἐνδιαφέρουσα ὄχι μόνον ἀπὸ ἱστορικῆς ἢ βιογραφικῆς ἀλλὰ καὶ ἀπὸ φιλοσοφικῆς ἀπόψεως, διότι ἐκεῖ καταφαίνονται αἱ διάφοροι μεταβολαὶ τὰς ὁποίας ὑπέστη ἕκτοτε ἡ γλῶσσα.

Μεταξὺ ἄλλων αὐτογράφων εἶδα καὶ μουσικὰ τετράδια γραμμένα ἀπὸ τὸ χερὶ τῆς Lotte — ἡ Καρλόττα τοῦ Βέρτερ — ἐπίσης καὶ τὸ προκοσύμφωνόν τῆς μετὰ τὸν Ἀλβέρτον Κέστνερ. Εἰς ἄλλας ἡελοθήκας σχεδιάσματα τοῦ Γκαίτε καὶ ὕδατογραφίας τοῦ Ράμπεργ διὰ τὴν εἰκονογράφειαν τῶν ἔργων τοῦ ποιητοῦ, εἰς τὰς ὁποίας καταφαίνεται πόσον βαθειὰ ἠννόησε, ἡσθάνθη καὶ ἀπέδωσε ὁ ζωγράφος τὸ ἔργον τοῦ Γκαίτε.

Διάφοροι εἰκόνες τοῦ Γκαίτε στολίζουν τοὺς τοίχους καὶ εἰς τὸ βᾶθος τοῦ Μουσείου, ἐπάνω εἰς μαρμαρίνην ἐστίαν, χρῶμα τριανταφυλλί, θαυμασία μαρμαρίνη προτομὴ τοῦ ποιητοῦ δεσπόζει τὴν αἴθουσαν.

Μικρὰ καὶ πεζὰ ἀντικείμενα τῆς καθημερινῆς ζωῆς ἐνέχουν ἐδῶ ἐνδιαφέρον καὶ ποίησιν: τὸ παιδικὸν του φόρεμα, τὰ μικρὰ του ὑποδήματα μετὰ ὑψηλὰ τακούνια, τὰ ὁποία εὐλαβῶς ἐφύλαξε ἡ μητέρα του, τὰ κοσμήματα τῆς μητρὸς του καὶ τῆς «Lotte», ἡ κιθάρα τοῦ ποιητοῦ, καὶ χίλια ἄλλα πράγματα τὰ ὁποία οἱ θαυμασταὶ τοῦ Γκαίτε ἐδώρησαν εἰς τὸ Μουσεῖον.

ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΛΩΡΙΚΟΣ

Ἐξ ἄρθρου τοῦ Ἑρρίκου Παρί.

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΖΩΗ

Διονύσιον Σολωμοῦ τὰ Ἄπαντα, καὶ ἡ Ζάκυνθος. Πανηγυρικὸν τεύχος ἐπὶ τῇ ἑκατονταετηρίδι ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ ἐθνικοῦ ποιητοῦ, ἐπιμελεῖα τῆς ἐπι τούτῳ ἐπιτροπῆς).

ΑΣΕΙΖΕΙ νὰ διηλιθώσωμεν δι' αὐτὸ τὸ βιβλίον, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ οὕτωσεπτὴν τὸν ἐπιλογὸν τῶν ἐν Ζακύνθῳ ἑορτῶν τοῦ Σολωμοῦ. Δὲν ἔχει ὄψιν πανηγυρικοῦ τεύχους. Τοῦ λείπει ὅλος διόλου ἡ πανηγυρικὴ πολυτέλεια καὶ ἡ κομψότης. Σοβαρὸς, ἀχαρὶς καὶ ὀγκώδης τόμος ἀπὸ 700 σελίδας, ἀρκετὰ κακοτυπωμένος, — μολονότι ἐτυπώθη εἰς τὰς Ἀθήνας — τὴν μόνην πολυτέλειαν τοῦ ὁποίου ἀποτελεῖ ὁ ἀμύθητος πλοῦτος τῶν εἰκόνων του. Ὁ κ. Ἄγγελος Μωρέττης, ὁ πρόεδρος τῆς «ἐπι τούτῳ Ἐπιτροπῆς», εἰς τὴν ἀεικίνητον δραστηριότητα τοῦ ὁποίου ὀφείλεται ἡ ἑκδόσις, εἶχεν ὅλα τὰ προσόντα διὰ νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὸ δύσκολον καὶ πολυσύνθετον ἔργον, ἕκτος ἴσως τῆς περὶ τὰ τυπογραφικὰ ἐμπειρίας. Ἄλλως θὰ ἐγνώριζε, παραδείγματος χάριν, ὅτι κ' αἱ καλλιτέραι φωτοτυπιογραφίαι, ὅταν τυπώνονται εἰς τόσον πρόστιχον χαρτί, καὶ μάλιστα ὑπὸ μὴ εἰδικῶν πιεστοῦ, κατακτεῖν ὅλος διόλου περιτταί, διότι μεταβάλλονται ὡς διὰ μαγείας εἰς μουντζούρες: ὅτι τὰ πανηγυρικὰ Τεύχη ἔχουν συνήθως ὀλιγοτέρας ἀλλὰ μεγαλειτέρας σελίδας, καὶ εἶνε τυπωμένα εἰς καλλίτερον χαρτί, καὶ μετὰ τὴν δυνατὴν φιλοκαλίαν ὅτι τὰ τυπογραφικὰ λάθη παντοῦ βέβαια, ἀλλὰ προπάντων εἰς τοιαύτας ἑκδόσεις, εἶνε ἀσυγχώρητα: ὅτι οἱ κατάλογοι τῶν συνδρομητῶν εἶνε λείψανον βαρβαρότητος, καὶ ὅτι ἡ κατάταξις τῆς ὕλης δὲν εἶνε καὶ ὅλος δευτερευόν ζήτημα, ἀν ὄχι διὰ τίποτε ἄλλο, τοὐλάχιστον διὰ νὰ μὴ εὐρίσκειται μία γνώμη τοῦ Γκαίτε περὶ Σολωμοῦ, εὐθὺς σχεδὸν μετὰ τοὺς στίχους τοῦ κ. Βαρλέντη.

Μ' ὅλα ταῦτα, ὁ κ. Μωρέττης εἶνε ἀξίος μόνον συγχαρητηρίων. Κατήρησε κ' ἐξέδωκεν ἓνα βιβλίον τὸ ὁποῖον, ἀν ὕστερῃ τυπογραφικῶς, ἀν ἔχη μέσα πολλὰ περιττά, — καὶ μερικὰ ἀφελῆ, — ὡς σύνολον ὅμως εἶνε ἀρκετὰ χαρακτηριστικὸν καὶ ἀξιοσπούδαστον, διότι

κάτι νέον προσθέτει εἰς τὰ ἤδη γνωστὰ περὶ Σολωμοῦ, καὶ εἰμπορεῖ ὄχι ὀλίγον νὰ βοηθήσῃ τοὺς καταγινομένους εἰς τὴν μελέτην τοῦ μεγάλου μας ποιητοῦ. Ἐν πρώτοις, εἶνε μία ἀποθήκη ὄλων σχεδὸν τῶν γραφέντων περὶ Σολωμοῦ καὶ περὶ Ζακύνθου, εἴτε ὑπὸ ξένων εἴτε ὑπὸ Ἑλλήνων. Ἐπειτα, εἶνε συλλογὴ ὄλων τῶν ἔργων τοῦ ποιητοῦ, μετὰ πολλὰς καὶ ποιήκας ἐπεξηγηματικὰς σημειώσεις. Τέλος, ἀκολουθεῖται ἀπὸ μίαν ἐκτενεστάτην πατριδογραφίαν, ὅπου ἡ Ζάκυνθος ἐξετάζεται ὑφ' ὄλας τὰς ἐπόψεις, — γεωγραφικῶς, ἱστορικῶς, ἀρχαιολογικῶς, κοινωνικῶς, ἐμπορικῶς, βιομηχανικῶς κλπ. — καὶ πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἡ πατριδογραφία αὕτη δὲν εἶνε ἀνωφελὴς διὰ τὴν μελέτην καὶ τὴν κατανόησιν τοῦ ποιητικοῦ ἔργου, τὸ ὁποῖον προηγείται. Εἰς τοὺς πολλοὺς εἰμπορεῖ νὰ φαίνεται ἄσχετον τὸ ἓνα μετὰ τὸ ἄλλο: ἀλλ' οἱ Σολωμισταὶ μας δὲν θὰ δυσανεστηθοῦν διόλου, ποῦ θὰ εὐρουν τόσας περιέργους πληροφορίας περὶ τῆς πατρίδος τοῦ ποιητοῦ, ὡς ἓνα μέγα σχόλιον, διὰ νὰ εἶπω ὅττω, εἰς τὰ ποιήματά του, ἀπὸ τὸ ὁποῖον πολλὰ εἰμποροῦν νὰ φωτισθοῦν καὶ πολλὰ συμπεράσματα νὰ ἐξαγάγουν.

Ἄλλ' ἡ σημαντικότερα συμβολὴ εἰς τὸ πανηγυρικὸν αὐτὸ Τεύχος, εἶνε, νομίζω, δύο ἄρθρα τοῦ γνωστοῦ ζακυνθίου ἱστοριοδίφου κ. Λεωνίδα Χ. Ζώη. Τὸ ἐν ἐπιγράφεται «Ἱστορικαὶ σημειώσεις περὶ τῆς οἰκογενείας Σολωμοῦ» — τὸ ἄλλο «Διονύσιος Σολωμός». Καὶ τὰ δύο, πολὺ μελετημένα, γεμάτα ἀπὸ δοκονόμενα πολύτιμα, μᾶς διδάσκουν πολλὰ, ἀγνωστα μέχρι τοῦδε κ' ἐνδιαφέροντα. Μανθάνομεν, παραδείγματος χάριν, ὅτι ἡ ἀριστοκρατικὴ οἰκογένεια Σολωμοῦ εἶνε ἀρχαιοτάτη, ὅτι κατάγεται ἐκ Σαλέρονος τῆς μεσημβρινῆς Ἰταλίας καὶ ὅτι τῷ 715 ἐγκατεστάθη εἰς Βενετίαν. Ἀγνωστον κατὰ ποῖον ἀκριβῶς χρόνον, ἀλλὰ πάντως πρὸ τοῦ 1372, μία παραφυρὰς τοῦ οἴκου τούτου μεταφνεύθη εἰς τὴν Κρήτην. Τῷ 1669, δύο οἰκογένεια Σολωμοῦ, ἡ τοῦ Πέτρου καὶ ἡ τοῦ Νικολάου, υἱῶν τοῦ Φραγκίσκου, μετηνάστευσαν εἰς Ζάκυνθον, ἐνεγράφησαν εἰς τὴν χρυσόβιβλον καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν εἰσήχθησαν εἰς τὸ συμβούλιον τῶν Εὐγενῶν. Ὁ Νικόλαος εἶχε καὶ ἀδελφὸν Δημήτριον. Ἐκ τῆς οἰκογενείας τοῦ

Δημητρίου τούτου κατάγεται ὁ ἔθνικὸς ποιητῆς.

Ἡ ἀκριβὴς ἡμερομηνία τῆς γεννήσεως τοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ δὲν εἶνε γνωστὴ. Οὔτε ἡ φιλοπονία τοῦ κ. Ζώη δὲν κατώρθωσε νὰ τὴν ἀνακαλύψῃ, ἀλλ' οὔτε πιστεύω νὰ ὑπάρχῃ πουθενὰ γραπτὸν μνημεῖον περὶ αὐτῆς πρὸς ἀνακάλυψιν. Σώζεται μόνον τὸ γνωστὸν βαπτιστικὸν τοῦ ποιητοῦ, μὲ χρονολογίαν 1798 Ἰουνίου 8, ἀναφέροντι ὅτι τὸ βρέφος ἦτο μὴνῶν δύο. Ἐκ τούτου ἐξαγομεν, ὅτι ὁ Διονύσιος Σολωμὸς ἐγεννήθη τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Ἀπριλίου τοῦ ἔτους 1798.

Ὁ Διονύσιος Σολωμὸς ἦτο υἱὸς φυσικὸς τοῦ κόμητος Νικολάου Σολωμοῦ καὶ τῆς Ἀγγελικῆς Νίκλῃ. Κατὰ τὸ ἔθιμον τῶν ζακωνθίων εὐγενῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὁ κόμης Νικολάος, ἐκτὸς τῆς νομίμου του συζύγου—Μαριέτας Κάκκη, ἀποθανούσης τῷ 1802,—εἶχε καὶ ἄλλην ἕξ ἀριστερᾶς χειρὸς, ἐκ τῆς ὁποίας, ζώσης τῆς νομίμου, ἐγεννήθησαν δύο υἱοί, ὁ Διονύσιος καὶ ὁ Δημήτριος. Τὴν Ἀγγελικὴν Νίκλῃ ὁ Νικόλαος ἐστεφανώθη τὴν παραμονὴν ἀκριβῶς τοῦ θανάτου του—27 Φεβρουαρίου 1807,—θέλων οὕτω νὰ νομιμοποιήσῃ τὰ φυσικά του τέκνα, τὰ ὁποῖα προφανῶς ἡγάπα περισσότερον τῶν γνησίων.

Καὶ εἰς αὐτὰ κατέλιπε διὰ διαθήκης ὅλην τὴν σχεδὸν τὴν περιουσίαν. Ἡ διαθήκη τοῦ πατρὸς τοῦ ποιητοῦ, καὶ διὰ τὴν προέλευσίν της καὶ διὰ τὴν γλώσσαν της καὶ διὰ τὸ ὕφος, ἀποτελεῖ ἀξιοπεριεργὸν μνημεῖον, καὶ δὲν ἀντέχω νὰ μὴ παραθέσω ἐδῶ μικρὸν ἀπόσπασμα, ἀντιγράφων ἀπὸ τὸ πολύτιμον ἄρθρον τοῦ κ. Ζώη:

«... Ἡξέυροντας τὰ κίντυνα, εἰς τὰ ὁποῖα ἢ ἀνθρωπότης εἶνε ὑποτασσόμενη, ἀποφάσισα τὴν σήμερον νὰ κάμω τὴν παροῦσά μου τζέντολα... Πρῶτο ἀπ' ὅλα θέλω μετὰ τῆς θανῆς μου, ἐὰν ἠδύοκομαι εἰς Ζάκυνθο, νὰ θάπτεται τὸ ταπεινὸν μου σῶμα εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, ὅθεν ἐδάφτησαν οἱ γονεῖς μου...

«... τὴν ὁποίαν κατοικίαν ὅλη διορίζω καὶ ἀφίνω τῶν δύο μου υἱῶν φυσικῶν Διονύσιον καὶ Δημήτριον, γεναμένα μετὰ τὴν Κων Ἀγγέλικα Νίκλῃ, τὰ ὁποῖα ἀναπίσστη μετὰ μέ, μετὰ τὴν προεπιμένον καουτέλες μου, καὶ ἀναθράπησαν εἰς τὰς ἀγκάλας μου καὶ σφόδρα τὰ ἀγαπῶ, ὡς περὶ νὰ ἦτον λεγκίτιμα κατὰ τοὺς νόμους τῆς Ἐκκλησίας...»

Ἄλλ' ἡ διαθήκη δὲν ἐμελλε νὰ μείνῃ ἀπρόσβλητος. Εἶνε πολυθρόλλητος ἢ «συγγενικὴ δίκη» ἢ ὁποῖα κατεπύκρναν τὰ ὠραιότερα ἔτη τῆς

ζωῆς τοῦ ποιητοῦ, καὶ, μολοντί τὴν ἐκέρδισε, τὸν ἔκαμε δύσπιστον, μελαγχολικὸν καὶ μισάνθρωπον. Περὶ τῆς δίκης αὐτῆς, — εἰς τὴν ὁποίαν χρεωστοῦνται κατὰ μέγα μέρος τὰ ποιητικὰ συντρίμματα, ἐκεῖ ὅπου θάνευγείρετο ἴσως τέλειος καὶ περικαλλὴς ὁ ναὸς τῆς τέχνης τοῦ Σολωμοῦ, — δὲν ἐγνωρίζαμεν ἕως τώρα πολλὰς λεπτομερείας. Τὸ ἄρθρον τοῦ κ. Ζώη μᾶς διαφωτίζει ἐπαρκῶς.

Τὴν Ἀγγελικὴν Νίκλῃ, ὀλίγους μῆνας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Νικολάου Σολωμοῦ, ἐνυμφεύθη ὁ Ἐμμανουὴλ Λεονταράκης. Ἐκ τοῦ δευτέρου τούτου γάμου τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1807, — δέκα μῆνας, ὡς φαίνεται, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Νικολάου Σολωμοῦ, — ἐγεννήθη παιδίον, τὸ ὁποῖον ὀνομάσθη Ἰωάννης, καὶ γενικῶς ἀνεγνωρίσθη ὡς υἱὸς τοῦ Ἐμμ. Λεονταράκη. Ἄλλ' ὁ κόμης Ροβέρτος Σολωμὸς, — γνήσιος υἱὸς τοῦ Νικολάου καὶ συγκληρονόμος τῶν φυσικῶν, Δημητρίου καὶ Διονυσίου, — ἐπειδὴ ἡ Ἀγγελικὴ Νίκλῃ ἦτο ἔγγυος ὅτε συνεζεύχθη τὸν Λεονταράκη, ἠθέλησε νὰ ἰσχυρισθῆ ὅτι καὶ ὁ Ἰωάννης ἦτο νόμιμος υἱὸς τοῦ πατρὸς του, καὶ προσέβαλεν ἤδη τὴν διαθήκην του, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ἡ γέννησις νομίμου τέκνου τὴν ἀκύρουν *ipso jure*. Ἀνδρωθεὶς ὁ Ἰωάννης Λεονταράκης υἰοθέτησε τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦ Ροβέρτου, καὶ κάποτε ἐπιστρέψας ἐκ τοῦ ἔξωτερικῶς εἰς Ζάκυνθον, ἐνεγράφη εἰς τὰ βιβλία τοῦ ὑγειονομείου ὡς Ἰωάννης Σολωμὸς, διεδικῶν ὄνομα, τίτλον καὶ περιουσίαν. Οἱ ἀδελφοὶ Διονύσιος καὶ Δημήτριος ἀντέστησαν, καὶ ἐπηκολούθησαν ἡ δίκη, διαρκέσασα μέχρι τοῦ 1838. Εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν, ὅτι ἐπύκρνανε καὶ ἀπῆλπιζε τὸν ποιητὴν, δὲν ἦτο βέβαια ἡ ἐνδεχομένη ἀπώλεια μέρους τῆς πατρικῆς περιουσίας, ἀλλ' ἡ δυσφήμισις τῆς ἱερᾶς μνήμης τῆς μητρὸς του, τῆς ὁποίας ἡ ἀρετὴ, ἂν ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ Λεονταράκη ἀνεγνωρίζετο, θὰ ὑφίστατο δεινὸν καὶ ἀθεράπευτον τραῦμα μετὰ θάνατον... Εὐτυχῶς τὰ δικαστήρια ἀπέδωκαν εἰς τὸν ποιητὴν ἀκεραίαν τὴν κληρονομίαν τοῦ πατρὸς καὶ ἀσπίλον τῆς μητρὸς τὴν μνήμην. Δέν του ἀπέδωκαν ὅμως καὶ τὴν γαλήνην τῆς ψυχῆς, ἢ ὁποῖα τὸν ἐγκατέλειπε διὰ παντός, ὅταν εἶδεν ἀπὸ τόσον πλησίον τὴν κακίαν τῶν ἀνθρώπων...

Ὁ Σολωμὸς, ὡς γνωστὸν, ἀπέθανεν εἰς τὴν Κέρκυραν, τῷ 1856. Μετὰ δεκαετίαν, ὁ ἀδελφὸς του Δημήτριος καὶ ὁ Γεώργιος Μερκάτης, ἀπεσταλμένος τοῦ Δήμου Ζακωνθίων μετέβησαν εἰς Κέρκυραν καὶ παρέλαβον τὰ ὀστέα τοῦ

ποιητοῦ, διὰ νὰ τα θάψουν εἰς τὴν πατρίδα του. Ἐτάφησαν εἰς τὴν πλατείαν τοῦ Ἁγίου Μάρκου, ἢ ὁποῖα ἔκτοτε μετωνομάσθη Πλατεία τοῦ Ποιητοῦ, — τί ἀτυχῆς ἰδέα ὁμῶς, τί πεζότης νὰ τὴν μετονομάσουν τώρα ὕστερα «Πλατεία Σολωμοῦ»! — ἐπὶ τοῦ τάφου ἀνιδρούθη ἡ προτομὴ τοῦ κ' ἐχαράχθησαν ἐπὶ τοῦ βάρθρου οἱ ἕξῃς στίχοι τοῦ ἀδελφοῦ του Δημητρίου, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶνε μόνον ἱστορικοί, ἀλλὰ καὶ ἀρκετὰ ὠραίοι:

*Ὅταν τερπὰ μᾶς ἐπρωχρε τὸ κῦμα,
Τὰ λειψανά σου ἐχάιροντο, πῶς τέλος
Ἐκεῖ ποῦ' δες τὸ φῶς, θάχης καὶ μνήμα.*

Καὶ ἐπὶ τῆς ἄλλης πλευρᾶς:

*Στὴ γῆ τῆ μητρικῆ τὰ δοξασμένα
Ὅσα σου ὕπνο γλυκύτατο ἄς κοιμῶνται.
Ἀδελφέ! κάλλιο ἐδῶ παρὰ σὶά ξένα.*

Αὐτὰ ἀπὸ τὸ περιοπούδαστον ἄρθρον τοῦ κ. Ζώη. Ἄλλὰ τὸ «Πανηγυρικὸν Τεῦχος» ἔχει ἀκόμη καὶ ἄλλα πολλὰ ἐνδιαφέροντα, καὶ μεταξὺ αὐτῶν ἓν ἄρθρον τοῦ κ. Μωρέττη περὶ τοῦ ἱστορικοῦ τῶν ἑορτῶν. Ἐξ αὐτοῦ μνηθάνομεν, ὅτι ἡ πρώτη πρώτη ἰδέα τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς Ἐκατονταετηρίδος τοῦ ποιητοῦ, ἐρρίφθη συγχρόνως ὑπὸ τοῦ κ. Σπυριδωνοῦ Δε-Βιάζη, τοῦ γνωστοτάτου ἱστοριοδίδου, καὶ τοῦ κ. Γεωρ. Μάνεση, ἑλληνοδιδασκάλου καὶ λογίου διακεκριμένου. Δέν ἐνθυμοῦμαι τώρα ἂν ἡ ὑπὸ τοῦ κ. Δροσίνῃ ἐνεργηθεῖσα συνέλευσις τῶν ἐν Ἀθήναις λογίων πρὸς πανηγυρισμὸν τῆς Ἐκατονταετηρίδος, ἦτο προγενεστέρα ἢ μεταγενεστέρα τῶν σχετικῶν δημοσιευμάτων τῶν κ. κ. Δε-Βιάζη καὶ Μάνεση. Ἀδιάφορον ἢ ἱστορία εἰς αὐτοὺς ἐπιδικάζει τὴν πρωτόβουλιαν, καὶ δικαιοῦνται πραγματικῶς νὰ εἶνε ὑπερήφανοι, διότι πρῶτοι αὐτοὶ ὑπενθύμισαν μίαν δόξαν, καὶ ὑπέδειξαν ἓνα καθήκον, καὶ ἐπροκάλεσαν τὴν σεμνοτέραν πνευματικὴν ἑορτὴν, ἕξ ὅσων ἐωρτάσθησαν ἕως τώρα εἰς τὴν Ἑλλάδα.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΕΚ ΒΕΡΟΛΙΝΟΥ

Ἐκ τῶν μεγάλων Γερμανῶν μόνος ὁ Γκέρχαρτ Χάουπτμαν παρήγαγε νέον ἔργον, τὸν *Δυστυχομένον Ἀϊνριχ* (*der arme Heinrich*) κοντολογίης: ὠχρόν, φθισικὸν ἔργον. Ἐκ τῆς μεσαιωνικῆς ἱπποτικῆς ποιήσεως ἐφθασε μέχρις ἡμῶν τὸ ἔπος τοῦ ἀοιδοῦ Χάρτμαν φὸν δερ

Ἄουε. Ὁ Χάρτμαν διηγεῖται εἰς βραχεῖς ὁμοιοκαταλήκτους στίχους τὴν θαυμαστὴν ἱστορίαν τοῦ ἀπὸ λέπραν κατατροχομένου ἱππότη τοῦ Ἀϊνριχ φὸν Ἄουε. Οὐδαμοῦ τοῦ κόσμου ἠδυνήθη νὰ εὕρῃ ἰατρείαν τοῦ πάθους του, καὶ ὅλοι οἱ κορυφαῖοι τῆς ἱατρικῆς ματαίως ἠγωνίσθησαν ν' ἀποδώσουν εἰς τὸν δυστυχῆ ἱππότην Ἀϊνριχ τὴν προτέραν του λάμπριν, τὸ κάλλος του, τὴν χαρὰν τῆς ζωῆς καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ κόσμου. Ὅλα τὰ βότανα καὶ τὰ ἱατρικὰ τίποτε δὲν κατορθώνουν, ἀλλὰ ἓνας σοφὸς ἱατρός τοῦ Σαλέρνου γνωρίζει ἐν μέσον σωτηρίας. Εὐκολώτερον ὁμῶς φαίνεται νὰ καταβιάσῃ τὸν ἥλιον ἀπὸ τὸν οὐρανὸν παρὰ νὰ ἐπιτευχθῆ ἡ ἱατρεία, διότι ἀπαιτεῖ νὰ θυσιασθῇ ὑπὲρ τοῦ ἱππότη τοῦ αἷμα τῆς μίας ἀγνῆς, ἀμειπτος παρθένος. Ἐννοεῖται ὅτι κανεὶς δὲν ἔπρεπε νὰ τὴν ἐξαναγκάσῃ πρὸς τοῦτο, καὶ ὅτι ἐκ τῆς ἰδίας τῆς ψυχῆς ἔπρεπε νὰ ἐκβλαστήσῃ αὐθόρμητος ἢ ἀπόφασις. Ὁ ποιητὴς τοῦ μεσαιωνοῦ ὀδηγεῖ τὸν «δυστυχισμένον» ἱππότην εἰς τὴν καλύβην ἑνὸς τῶν ταπεινοτέρων ὑποτελῶν του. Συχνὰ ἐκόνειπεν ἐκεῖ εἰς τὰς εὐτυχεῖς του ἡμέρας ὅπως δροσισθῆ. Ὁ ἰδιοκτήτης τῆς καλύβης ἦτο καρβουνιάρης. Εἶχε μίαν κοπελοῦδαν, τὴν ὁποίαν ὁ ἱππότης Ἀϊνριχ συχνὰ προτίτερα τὴν ἔπαιρνε μαζί του εἰς τὸ ἄλογόν του καὶ χάριν ἀστεϊσμοῦ τὴν ἔλεγε γυναικούλάν του. Τώρα τὸ κοριτσάκι ἐφθασεν εἰς τὴν ἡλικίαν ὅπου ἀπὸ τὸ παιδί σιγοανθεῖ ἢ γυναῖκα. Ἡκουσε περὶ τοῦ μοναδικοῦ μέσου σωτηρίας τὸ ὁποῖον δύναται νὰ ἱατρεύσῃ τὸν ἱππότην. Μὲ τὴν ἀγάπην, τὴν γεμάτην ἀφοσίωσιν, τῆς ὁποίας ἱκανὴ εἶνε μόνῃ ἢ ὡς κάλλεξ διανοιγομένη γυναικεῖα καρδιά, προσκολλᾶται ὀλοψύχως εἰς τὸν ἀνήσυχον ἀσθενῆ. Οὗτος ἀγνοεῖ τὴν ἀγάπην τὴν καταπλέγουσαν τὴν κόρην. Ἄν αὕτη κατήγησε διαφανῆς τοῦτο προέρχεται διότι καταναλισκεται ἀπὸ τὸν ἔρωτα. Οἱ γονεῖς δὲν γνωρίζουν τί ἔπαθε τὸ παιδί των. Ὅταν μὲ τὴν ἐπιμονὴν των τέλος ἔμαθαν ὅτι ἡ κόρη ἠθέλε διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἱππότη νὰ θυσιασθῇ τὸ παρθενικὸν της αἷμα, μεγάλη, συγκίνησις καὶ ἀθυμία κατέλαβε τὴν καλύβην τοῦ ἀνδρακέως. Ὁ Χάρτμαν φὸν δερ Ἄουε συνεχίζει μετὰ ψυχολογικῆς βαθύτητος, ἥτις ὡς πρὸς τὴν ἐποχὴν του εἶνε τοσοῦτο χαρακτηριστικώτερα καθ' ὅσον οἱ συγγραφεῖς τῶν χρόνων του ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀρκοῦνται εἰς χονδροειδῆ διαγραφὴν πράξεώς τινος, — τὴν περαιτέρω ἐκβασιν τῆς ὑποθέσεως, πῶς ἐνδίδουν οἱ γονεῖς τῆς κόρης, πῶς ὁ Ἀϊνριχ μεταβαίνει

μετ' αὐτῆς εἰς Σαλέρνον πρὸς τὸν ἱατρὸν καὶ πῶς ὅλη ἡ ὑπόθεσις ἀπολήγει αἰσίως. Ἡ κόρη τοῦ ἀνθρακίως δὲν πτοεῖται νὰ προσφέρει τὸ ἀγνόν της σῶμα εἰς τὴν μάχαιραν τοῦ ἱατροῦ. Ἐπειδὴ δὲ τὴν θυσίαν της θεωρεῖ ὡς ἱερὰν λειτουργίαν, ἐκδύεται ἀνευ φόβου καὶ αἰδοῦς. Ὁ ἱατρὸς ὑψώνει τὴν μάχαιραν, ὡς ἐκτελέσῃ τὸ φρικῶδες ἔργον. Τότε φωνάζει ὁ ἀπὸ τύψης συνειδότης βασανιζόμενος ἱππότης ὅτι δὲν θέλει τὴν θυσίαν τῆς κόρης. Προτιμᾷ νὰ μείνῃ εἰς ὄλην τὴν ζωὴν του παθιασμένος καὶ παραμορφωμένος παρὰ νὰ θανατώσῃ τὴν γλυκεῖαν ἑκαρξίαν. Τὸ θαῦμα συνετελέσθη. Ὁ Θεὸς δὲν θέλει αἱματηρὰν θυσίαν, ἢ προαιρέσεις τοῦ ἀρκεῖ. Ὁ ἱππότης Ἄϊνριχ ἱατροῦθη φέρει τὴν κόρην εἰς τὸ παλάτι του. Ἡ πτωχὴ κόρη τοῦ καρβουνιάρη ἔγεινε ἡ ὑπερήφανος σύζυγος τοῦ ἱππότου.

Ὁ Γκαϊτέ ἐκ τοῦ θέματος τούτου ἠσθάνθη αἰσθητικὴν βδελυγμίαν. Ἐθεώρησε καλλιτεχνικὸν ἔγκλημα νὰ θεμελιώσῃ τὴν εὐτυχίαν δύο ἀνθρώπων ἐπὶ τόσον φρικῶδῶς γήινου τρόπου. Ἡμεῖς τῶρα κατέστημεν ὀλιγώτερον εὐπαθεῖς ὡς πρὸς τὴν ποιητικὴν ἀπεικόνισιν τοῦ σωματικῶς εἰδεχθῶς. Παρὰ τῶν Γάλλων ἐσυνηθίσασμεν νὰ θεωρῶμεν ἀπολαυστὰς τὰς ἀσχημίας τῶν γεννητικῶν συμβαμάτων ἢ παρεκτροπῶν, ἐκ δὲ τῶν γερμανικῶν διηγημάτων θὰ ἠδύνατο κανεῖς νὰ συναπαρτίσῃ δλόκληρον βιβλίον περὶ τῆς ποιητικῆς ἐκμεταλλεύσεως τῆς φθίσεως.

Καὶ ὁ Χάουπτιμαν ἐπίσης ἐφοβήθη νὰ φέρῃ ἐπὶ τῆς σκηνῆς τὴν σκηνὴν τῆς θυσίας τῆς κόρης. Ἡ ἀποκορύφωσις αὕτη τῆς πράξεως ἐκτίθεται μόνον ἐν διηγήσει. Ἄλλ' οὕτω διαφεύγει ὁ κυριώτατος δραματικὸς μοχλός. Ἡ ὅλη ὑπόθεσις κατὰ τὴν ἐσωτάτην αὐτῆς οὐσίαν εἶνε ἐπική. Ὁ Χάουπτιμαν δὲν κατώρθωσε νὰ ἐμψύσῃ εἰς τὸ δράμα του κίνησιν καὶ ζωὴν πρὸς τούτους ἢ γλώσσα εἰς μέρη τινὰ εἶνε ἀπιστῶτως ἑλλειπής· συχνότατοι δὲ εἶνε οἱ ἴαμβοι, οἵτινες ὄχι μόνον κατὰ πάσης μετρικῆς ἀλλὰ καὶ κατὰ παντὸς ἐν γένει συναισθήματος εὐρυθμίας προσκρούουν.

Κακόν, πολὺ κακόν ὅτι καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ ἐγεινάμεν στεῖροι καὶ ἀναγκαζόμεθα νὰ δανεῖζώμεθα ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς Ἡ «Μόννα Βάννα» τοῦ Μαίτερλιγκ εἶνε γνωστὴ εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῶν «Παναθηναίων» διὰ τῆς μεταφράσεως τοῦ φίλου μου Ξενοπούλου, ὥστε δύναται νὰ σχηματίσῃ ἀπ' ἑαυτῶν κρίσιν περὶ αὐτῆς. Μοῦ φαίνεται ὅτι θλιβερόν δρόμον θὰ ἐτρεπόμεθα ἀν' ἐβλέπομεν εἰς τὴν Μόννα Βάννα

τὴν καλλιτεχνικὴν μας σωτηρίαν. Ἡ περίφημος β' πράξις εἶνε κατὰ τὰ δύο τρίτα τοῦ Δουμά νιού, κρᾶμα τῆς πλήρους εἰκόνων εὐγλωττίας τοῦ Φλωμπέρ καὶ τῆς ὄχι πολὺ βαθείας ψυχολογικῆς ἀναλύσεως τοῦ Μαρσέλ Πρεβό. Νομίζω ὅτι περιέργεια ἀπλῶς ἐκ τοῦ ἀντικειμένου προερχομένη (ἢ Μόννα Βάννα φορεῖ μακρὸν μανδύαν ἐπὶ τοῦ γυμνοῦ σώματος, καὶ παραδίδεται ἀνευ ὄρων εἰς ἓνα ἄνδρα) κατορθώνει νὰ δεσμεύσῃ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ θεατοῦ. Τὴν Μόννα Βάννα ὑποδύεται ἡ ξανθὴ σύζυγος τοῦ Μαίτερλιγκ, ἡ κυρία Λεβρουὶν εἶνε εὐσαρκος γυναῖκα ὡς αἱ μορφαὶ εἰς τὰς ὁποίας ἠρέσκετο ὁ Ροῦμπενς.

Ὁ Μαξιμ Γόρκη ἔγεινε παρ' ἡμῶν τόσον δημοτικὸς ὥστε ἀναγινώσκειται περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἰδιώτους μας Γερμανούς. Καὶ εἰς ἐμὲ ἀρέσκει πολὺ. Οἱ ἄνθρωποι του μοῦ ὀμιλοῦν μὲ θερμὴν γλώσσαν ἐξεγείρουσαν ἀγάπην. Τώρα παριστάνεται ἐν δράμα του ἐπὶ τῆς σκηνῆς μας: «τὸ νικτερινὸν ἄστρον». Ὁ Γκόρκη δὲν εἶνε δραματικὸς ἐπικὸν εἶνε τὸ τάλαντόν του. Ἄλλὰ οἱ τυχοδιώκται του, τὰ γυναῖκά του, οἱ χασομέρηδες βαρῶνοι του καὶ ἠθοποιοί, οἱ λωποδύται καὶ οἱ ταβερνιάρηδες του ἔχουν ψυχὴν. Μᾶς συγκινοῦν, κινοῦν τὴν ἀποστροφὴν μας, ἐξεγείρουσιν τὴν συμπάθειάν μας, τὴν βδελυγμίαν μας, τοὺς μισοῦμεν, τοὺς ἀγαπῶμεν· μᾶς συνέχουν μέχρι τέλους.

Ὁ Νορβηγὸς Ἰψεν κατέστη γερμανὸς ποιητῆς, ἀπ' οὗ ἐξεδόθη πλήρης μετάφρασις τῶν ἀπάντων του. Ὁ πρῶτος τόμος περιέχει τὰ λυρικά ποιήματα, τὰ ὁποῖα ἕως τώρα εἴχομεν ἑλλειπῆ καὶ διεσκορπισμένα εἰς περιοδικά. Ὁ διευθυντὴς τοῦ Burgtheater τῆς Βιέννης Σχλέντερ, ὁ βιογράφος τοῦ Γκέρχαρτ Χάουπτιμαν, ἔγραψε δι' αὐτὰ πρόλογον κάπως πομπώδη. Ὁ Ἰψεν δὲν εἶνε λυρικός. Φοβεῖται νὰ ἀφήσῃ ἐλευθέραν διέξοδον δημοσίᾳ εἰς τὰς ὑποκειμενικὰς ψυχικὰς του ἐκδηλώσεις. Μεγαλειτέραν ἀνεσιν αἰσθάνεται ὅταν πρόκηται νὰ ὀμιλήσῃ περὶ ξένης χαρᾶς καὶ θλίψεως.

Τὸ θέρος, τὸ φέρον εἰς Γερμανίαν τὴν μεγάλην συρροὴν τῶν ξένων, εἶνε ἡ κυριώτερα ἐποχὴ τῶν καλλιτεχνικῶν ἐκδόσεων. Θὰ σᾶς ὀμιλήσω περὶ αὐτῶν εὐθύς ὡς οἱ ἀλοῦντες ὀφθαλμοί μου μοῦ ἐπιτρέψουν πάλιν τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ φωτός καὶ τῶν χρωμάτων.

ΜΑΞ ΧΟΧΑΟΡΦ

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

Μία φιλολογικὴ συνομιλία μὲ τὸν πρῶτον πρωθ. ποιητὴν.

Τὸν περασμένον Σεπτέμβριον ἡ δημοσιογραφία μοῦ ἔδωσε τὴν εὐχάριστον διαταγὴν νὰ ταξειδεύσω εἰς τὴν Κέρκυραν ἀποκλειστικῶς διὰ μίαν πολιτικὴν συνέντευξιν μὲ τὸν κ. Θεοτόκην. Τὸν πρῶτον πρωθυπουργὸν τὸν εἶχεν ἀπορροφήσει ὁ τρύγος. Τὸν συνήντησα εἰς τὰ βάρη τοῦ ἐλαιῶνος, πέντε ὥρας μακρὰν ἀπὸ τὴν πόλιν, γαντοφορεμένον καλλιεργητὴν, ὀδηγοῦντα τὴν ἐλαφρὰν του βιττάριαν μέσα εἰς τοὺς ἀγρούς. Εἶχε τὴν ἡσυχίαν κτηματίου, διότι εἰς τὸν ἐλαιῶνα τῆς Κερκύρας καὶ εἰς μέρος ἀπὸ τὸ ὁποῖον φαίνεται ὡς ἓνα γαλανὸν ὄνειρον ἡ Ἰταλία δὲν γίνεται τὸ ἔγκλημα νὰ φθάνουν ἐφημερίδες. Ἡ ὥραία, ἡ λεπτὴ γῆ τῶν ὀπωρῶν, ἔρριπτε τοὺς καρπούς της μέσα εἰς τὰ καλάθια τῶν γυναικῶν τῆς Κερκύρας τῶν ὁποίων ἡ λευκὴ μανδηλοφόρος κεφαλὴ ἦτο ἀπρόοπτος ἐμφάνισις μέσα ἀπὸ τοὺς πυκνοὺς κορμοὺς τῶν δένδρων. Ἐβλεπα παντοῦ τὴν ἀλήθειαν τῶν τοπίων τοῦ Γιαλλινᾶ. Τὸ ἀμαξία τοῦ πολιτευτοῦ ἐχάθη εἰς τὸν ἐλαιῶνα τρέχον πρὸς τὴν Κέρκυραν, καὶ τὸ κατεδίωξα. Τὸ ἀπόγευμα ὁ κ. Θεοτόκης μοῦ ἔκαμε τὴν τιμὴν νὰ μὲ δεχθῆ. Κάτω ἀπὸ τὰ παράθυρά του ἀπλώνεται μίαν ἀτελείωτος Σπιανάδα καὶ ἐκεῖνο τὸ ὄνειρον ποῦ λέγεται λιμάνι τῆς Γαρίτσας ἔκει κάπου ἐδέθησαν ποιὸς ἠξεύρει πόσαι ἀπὸ τὰς ἀρμονίας τοῦ Ποιητοῦ εἰς τοὺς μοναχικούς του περιπάτους. Ἐκεῖνο τὸ δεῖλι, τὸ ἀπείρως μαλακόν, ἓνα δεῖλι ὅπου τὸ λιμάνι τῆς Γαρίτσας ἦτο σχεδὸν ἀποθαμμένον ἀπὸ τὴν γαλήνην, μοῦ ἔδιδε τὴν ὄψιν τῆς εὐλογημένης ἀπὸ τὴν φύσιν Κερκύρας, ἐνῶ τὴν μουσικὴν Κέρκυραν, μοῦ τὴν ἐζωγράφιζεν ἓνας λούστρος διερχόμενος κάτω ἀπὸ τὰ παράθυρα τοῦ κ. Θεοτόκη καὶ σφυρίζων τὴν Μανὸν τοῦ Μασσενέ.

Εἰς τὸν κ. Θεοτόκην, ὅταν μὲ ἠρώτησε τί ἐντυπώσεις μοῦ δίδει ἡ Κέρκυρα, εἶπα ὅτι θὰ ἔλεγε κάθε ἄνθρωπος βλέπων τὴν κερκυραϊκὴν τῶν νεοελληνικῶν γραμμάτων, πατῶν τοὺς περιπάτους τοῦ Σολωμοῦ, συλλαμβάνων χειροπιαστῶς κάτι ἀπὸ τὴν γαλήνην ποῦ ἔδωσε στίχους εἰς τὸν Ποιητὴν. Φυσικὰ ἦλθεν ὁ λόγος διὰ τὸν Σολωμόν.

— Τὸν ἐνθυμοῦμαι, εἶπεν ὁ κ. Θεοτόκης, καθὼς κατέβαινε κάτω εἰς τὴν παραλίαν, πάν-

τοτε μόνος. Ἦτο τόσον μὴ μου ἄπτον ὥστε ὅταν κάποτε ἐξητοῦσε νερὸ ἔβαζε τὸ μαντῆλι του εἰς τὸ χέρι καὶ ἔπειτα ἐδέχετο τὸ ποτήρι. Ἄλλὰ σπανίως εἶδα πλέον γαλήνιον ἄνθρωπον. Ἄν δὲν ἀπατώμαι, προσέθεσεν ὁ κ. Θεοτόκης, τώρα ἀργὰ κατενοήθη ἡ ποίησις τοῦ Σολωμοῦ.

— Κατενοήθη, θέλετε νὰ εἰπῆτε, κύριε πρόεδρε, ὄχι βέβαια ἀπὸ ὄλον τὸν ἑλληνικὸν κόσμον ποῦ ἔπρεπε νὰ ἐννοῆ. Καὶ εἶδατε πῶς. Πέρυσιν ἔγεινε μίαν ἀπόπειρα μὲ πέτρας καὶ πιστολισμοὺς ἐναντίον σας. Δὲν νομίζετε ὅτι αὐτὴν τὴν σκηνὴν τὴν ἐδημιούργησαν κάπως καὶ οἱ στίχοι τοῦ Σολωμοῦ; Αὐτοὶ ἔφεραν τὸ ρεῦμα τῆς δημοτικῆς.

Ὁ κ. Θεοτόκης διεμαρτυρήθη.

— Αἱ σκηναὶ τῆς 8ης Νοεμβρίου, εἶπε, ὅσαι δὲν προήλθον ἀπὸ τὴν ποιητικὴν ἐκμετάλλευσιν, ἕως ἐκεῖ δηλαδὴ ὅπου ἐλύθη τὸ ζήτημα τοῦ Ἐθαγγελίου, ἦσαν πολὺ φυσικαί. Ἄκουσά ὅτι ὁ κ. Πάλλης εἶνε ἀπὸ τοὺς πολλοὺς καλοὺς λογίους. Ἄλλὰ μοῦ φαίνεται παραξενὸν τὸ διάβημά του. Δὲν ἐννοῶ πῶς εἶνε δυνατόν νὰ ἀφαιρεθῆ ἡ βιβλικὴ ὄψις τῶν ἱερῶν κειμένων. Ποτὲ δὲν θὰ ἀναγνωρίσω τὴν ἀνάγκην τῆς μεταφράσεως τοῦ Ἐθαγγελίου. Καλὰ εἶνε τὰ φιλολογικὰ τολμήματα, ἀλλὰ πρέπει νὰ ὑπολογίζωμεν πῶς καὶ τὸ ἔθνος ἀντιλαμβάνεται τὰ ἱερά του κείμενα. Τὸ διάβημα τοῦ κ. Πάλλης ἐσήμαινεν ἀγνοίαν μερικῶν θεμελιωδῶν ὄρων τῆς ζωῆς τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Δὲν εἶνε δυνατόν νὰ παραβλέψῃ τοὺς ὄρους αὐτοὺς ἡ φιλολογία, ὅταν καινοτομῆ. Ὁ λαὸς ἦτο φυσικὸν νὰ ἐξεγερθῆ. Ἄλλως τε δὲν βλέπω ὅτι τὸ ρεῦμα τῆς νέας γλώσσης ἐφθασεν εἰς τὴν ὁρμὴν ὥστε νὰ ἐπιτρέπῃ καὶ τόσον μεγάλη καινοτομία. Ἡ ποίησις, ἀλλὰ μόνον ἡ ποίησις, εἶνε δημοτικὴ. Ὅλοι μιλοῦμε καὶ γράφομεν τὴν καθαρεύουσαν.

Ἐτόλμησα νὰ ἐρωτήσω :

— Μιλοῦμε, κύριε πρόεδρε; Σᾶς ἐξέφυγε μίαν δημοτικὴ λέξις. Ὅστε βλέπετε ὅτι μιλοῦμε ἀλλὰ δὲν «ὀμιλοῦμε».

Ὁ κ. Θεοτόκης ἐγέλασε. Ἄλλ' ἐπέμεινεν εἰς τὰς ιδέας του. Ὑπενθύμισα τὴν καταστροφὴν ποῦ κάμνουν τὰ σχολεῖα. Ὁ κ. Θεοτόκης εἶπε.

— Ἄν τὰ σχολεῖα εἶνε καταστρεπτικά, ὡς λέγετε, αὐτὸ εἶνε ἴσως μίαν ἀπόδειξις ὅτι πρέπει νὰ ἀλλάξῃ ὁ τρόπος τῆς διδασκαλίας. Ὅχι ὅμως αἱ βάσεις τοῦ συστήματος.

Ἦλθεν ἔπειτα ὁ λόγος διὰ τὴν φιλολογίαν τῆς Κερκύρας ἀπὸ τοῦ Πολυλῦ καὶ ἐδῶ. Ἐ-

λαβα την ευκαιρίαν να είπω εις τὸν πρόφην πρωθυπουργὸν τοὺς θαυμασμούς μου διὰ τὴν φάλαγγα ἐκείνην τῶν Κερκυραίων ἱερολοχιῶν τῶν γραμμῶν, ἡ ὁποία ὑπῆρξε καὶ ὑπάρχει, διὰ τοὺς ἡρέμους καὶ τοὺς γαληνίους καὶ τοὺς σεμνοὺς ἐργάτας, μέσα εἰς τὴν ψυχὴν τῶν ὁποίων καίει ἕως τάφου ὁ κρυμμένος λύχνος τῆς ἐρεῦνης, τοὺς Κερκυραίους λογίους, οἱ ὁποῖοι μόνον ἴσως εἰς τὴν Ἑλλάδα ἠμποροῦν νὰ κατέχουν αὐτὸν τὸν τίτλον, ἕξω κάθε ψευτιάς, κάθε ρεκλάμας, κάθε χυδαιότητος τῆς ζωῆς. Διὰ τοὺς περασμένους—τὴν γραμμὴν τοῦ Πολυλά καὶ τοῦ Καλοσγοῦρου. Διὰ τοὺς σημερινούς—τὴν γραμμὴν τοῦ Μαβίλη καὶ τοῦ Θεοτόκη. Ἀλλὰ πρὶν τοὺς ἀναφέρω, ὁ πρόφην πρωθυπουργὸς μοῦ τοὺς ἀνέφερεν ὄλους πρώτος, ἕνα πρὸς ἕνα. Καὶ μοῦ ἐξεδίασε τὸν Πολυλᾶν.

Ἦλθεν ἔπειτα ἡ πολιτικὴ συνδιάλεξις, καὶ ἡ συζήτησις διὰ τὰ γράμματα ἔκλεισεν ὀριστικῶς.

Τὴν ἐπομένην εἰς τὴν Σπιανάδα ἔλεγα εἰς κάποιον ὅτι ὁ πρόφην πρωθυπουργὸς μοῦ ὠμίλησε περὶ φιλολογίας καὶ μοῦ ἀνέφερε τοὺς λογίους τῆς Κερκύρας.

Ὁ Κερκυραῖος ἀνετινάχθη καὶ τὰ μάτια του ἐπετάχθησαν ἕξω ἀπὸ ἐκπληξιν.

- Ποιοὺς σὰς ἀνέφερε; Μὲ ἠρώτησε. Ποιούς;
- Πρώτα ἀπ' ὄλους τὸν Πολυλᾶν.
- Τὸν Πολυλᾶν; Περιεργον.
- Πῶς περιεργον;
- Ὁ Πολυλᾶς ἦτο μὲ τὸ ἄλλο κόμμα.

Δὲν ἔλαβα τὴν τιμὴν ἀκόμη νὰ ἀνακοινώσω εἰς τὸν κ. Θεοτόκην τὴν ἀπορίαν τοῦ συμπολίτου του. Θὰ ἦτο διὰ τὸν χαρακτήρα τοῦ πρόφην πρωθυπουργοῦ μία ἐκπληξίς ἀπὸ τὰς φαιδρότερας ποῦ εἶχεν εἰς τὴν ζωὴν του.

Z. A. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΘΕΑΤΡΟΝ

Ὁ Kainz ἐν Βερολίῳ.

Εἰς τὸ Lessing Theater τοῦ Βερολίνου ἔπαιξε πρὸ μηνὸς περίπου μετὰ πέντε ἐτῶν ἀπουσίαν ὁ περίφημος Kainz γενόμενος πανηγυρικῶς δεκτὸς ὑπὸ τοῦ κοινοῦ. Εἶναι ἴσως ὁ δημοφιλέστερος ἠθοποιὸς τῶν Βερολινέζων. Μολοντοῦ αἱ τιμαὶ ἦσαν μισθώδεις, εἶχον πωληθῆ ἑβδομάδας πρὸ τῆς πρώτης ὄλαι αἱ θέσεις δι' ὄλας τὰς παραστάσεις. Ὁ Josef Kainz ἐγεννήθη ἐν Βιέννῃ ὅπου καὶ ἐπεράτωσε τὰς νομικὰς σπουδὰς του. Ἐλυθθεὶς ἀπὸ τὴν μυστικὴν τοῦ θεάτρου γοητείαν ἀνήλθε τὸ πρῶτον ἐπὶ τῆς σκηπῆς εἰς μικρὰν τινα τῆς Οὐγγαρίας πόλιν. Ἡ ἐπιτυχία του ὑπῆρξε μετρία. Μετὰ σειρῶν ἐτῶν παῖζει

Ἰωσήφ Κάιντς.

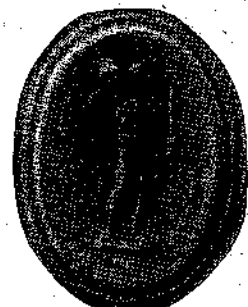
εἰς Meiningen καὶ ἔπειτα εἰς τὸ Μόναχον. Ἐδῶ ἐπέρχεται ριζικὴ μεταβολὴ εἰς τὴν τύχην τοῦ καλλιτέχνου· κακὴ ἐναντίον τοῦ εἶδους τῆς ὑποκριτικῆς του κριτικῆς στρέφει τὴν προσοχὴν τοῦ Λουδοβίκου II τῆς Βαυαρίας, τοῦ καλλιτέχνου Βασιλέως, πρὸς αὐτόν. Καλεῖται καὶ ἀπαγγέλλει πρὸ τοῦ Ἀνακτος. Τόσος εἶναι ὁ ἐνθουσιασμός του ὥστε ἀμέσως προσλαμβάνεται ὡς πρῶτος ἠθοποιὸς εἰς τὸ Βασιλικὸν Θέατρον τοῦ Μονάχου. Γίνεται ἕκτοτε ἐπιστήθιος τοῦ ἡγεμόνος φίλος, ἀκολουθῶν αὐτὸν παντοῦ. Ἡ καλλιτεχνικὴ τοῦ Βασιλέως ἰδιοφυΐα, ἡ ἰδεαλιστικὴ του ψυχὴ εἶδεν ἐν τῷ Kainz ὅτι ἐζητεῖ. Ὑπῆρξε μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Βασιλέως ὁ καλλίτερός του φίλος. Ἡ εὐθυμία, ἡ μεγάλη παιδεία καὶ πρὸς τὴν ἀρχαιότητα λατρεία τοῦ ἠθοποιοῦ ἐγοήτευαν τὸν «Τρελλὸν Βασιλέα». Πολλὰ διηγοῦνται περὶ τῶν δύο ἀνδρῶν. Σχετὰ ἐν τῷ μέσῳ τῆς νυκτὸς ἐκαλεῖτο ὁ Kainz διὰ νὰ ἀπαγγέλῃ. Μετὰ τὸν τραγικὸν τοῦ Λουδοβίκου θάνατον ὁ Kainz, διάσημος πλέον, προσελήφθη εἰς τὸ Deutsches Theater τοῦ Βερολίνου ὅπου μετὰ τῆς Sorma, τοῦ Barnay τοῦ Somersdorf καὶ ἄλλων ἀπετέλεσε τὸν πρῶτον ἐπιτεθῆντα περιφίλον τοῦ θεάτρου τούτου θίασον. Οἱ καλλιτέχναι ἐκεῖνοι ἦσαν καὶ οἱ ἡγῆται τοῦ φιλελληνικοῦ ἐν Βερολίῳ ρεύματος κατὰ τὸν ἀτυχῆ μας πόλεμον. Εἰς πλείστας ὑπὲρ τῆς Κρήτης καὶ τῆς Ἑλλάδος εὐεργετικὰς ἔλαβε μέρος ὁ Kainz. Ἐνεκα διαφωνίας τινὸς ἀπεσύρθη τοῦ Deutsches Theater καὶ προσελήφθη ἕκτοτε εἰς τὸ Hofburgtheater τῆς Βιέννης ὅπου καὶ παῖζει μέχρι σήμερον. Πεντηκοντούτης, ἐγγαμος, ἐκτάκτως συμπαιθεὺς μορφῆς, ὑψηλός, κάμνει τὴν ἐντύπωσιν ἀγγλοῦ Gentleman. Παρομιμῶδης εἶναι τῆς φωνῆς του ἡ γλυκύτης. Ἡ ἀπαγγελία του ἐκτάκτως ὠραία. Ὑποδύεται ὄλους τοὺς ρόλους ἐπίσης καλὰ:

Βρυκόλακας. Ἄμλετ. Κατὰ φαντασίαν ἀσθενῆ. Εἶναι ὑπερβολικὰ ἰδιότροπος. Ὅταν δὲν εἶναι «στὰ καλά του» εἶναι τρομερὸς στρέφει διαρκῶς τὰ νῶτα πρὸς τὸ κοινὸν περιπαίξει τὸν ὑποβόλεα, εἰς τὰς τραγικωτέρας σκηπῆς ψιθυρίζει χονδρὸν τι ἀστεῖον εἰς τοὺς συμπαίζοντας ἀναγκάζων αὐτοὺς νὰ γελοῦν. Ἐν γένει ἄπειρα εἶναι τὰ περὶ αὐτοῦ ἀνέκδοτα. Οἱ κατ' ἐξοχὴν ρόλοι του εἶναι ἐκεῖνοι ἐν οἷς ὑποδύεται ἀσθενεῖς, ἐκφύλους: «Βρυκόλακας», «Τέλος τῶν Σοδόμων» κλπ. Ἀλλ' ἡ μεγίστη ἐπιτυχία του ὑπῆρξεν ὁ Γαλεός του Ἑτσεγαράη, τὸ γνωστὸν εἰς τοὺς Ἀθηναίους Ἰσπανικὸν δράμα.

ΑΓΓΕΛΟΣ ΚΑΕΑΝΘΗΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

ὙΠΟ τὸν τίτλον «Τὸ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικὸν Μουσεῖον, φωτοτυπικὴ ἀντιγραφή τῶν ἐν αὐτῷ θησαυρῶν μετ' ἐπεξηγηματικῶν κειμένων ὑπὸ I. N. Σβορώνου» ἤρχισε ἐκδιδομένον ὑπὸ τῶν κ. Μπέκ καὶ Μπαρτ πολυτιέστατον μέγα ἔργον τοῦ συνεργάτου ἡμῶν κ. Σβορώνου,

1 Περσεὺς Δακτυλιόλιθος τοῦ Μουσείου τοῦ Βερολίνου.

Ἐκτὸς τῶν μεγάλων πινάκων τὸ ἔργον κοσμεῖται καὶ ὑπὸ πλήθους ὠραίων εἰκόνων ἐντὸς τοῦ κειμένου αἱ ὁποῖαι χρησιμεύουν πρὸς ὑποστήριξιν τῶν γνωμῶν τοῦ κ. Σβορώνου. Ἐξ αὐτῶν δημοσιεύομεν μερικὰς, κατ' εὐγενῆ καὶ πρόθυμον τῶν φίλων ἐκδοτῶν παραχώρησιν πρὸς τὰ Παναθηναῖα. Αἱ εἰκόνες αὐταὶ θὰ περιέχονται εἰς τὸ προσεχὲς ἐκδιδομένον δεύτερον τεῦχος. Αἱ ἐν σελίδι 552-3 παριστώσι τὸ περιφημότερον τῶν ἀγαλμάτων τῶν Ἀντικυθῆρων δὲ πῶς συνεπληρώθη ὑπὸ τοῦ κ. Σβορώνου, ὑποστηρίζοντι ὅτι παριστῶ τὸν Ἀργεῖον ἡρώα Περσεὺς ἐπιδεικνύοντα τὴν κεφαλὴν τῆς Μεδοῦσης καὶ κρατοῦντα μὲ τὸ ἀριστερὸν χεῖρ τὴν περιφίλον αὐτοῦ δρεπανομάχαιραν Ἡ κεφαλὴ τῆς Μεδοῦσης καὶ ἡ δρεπανομάχαιρα προσηρτήθησαν εἰς φωτογραφίας. Αἱ εἰκόνες 1-6 παριστοῦν νομίσματα ἀγγειογραφίας καὶ δακτυλιόλιθους ἀντιγράφωντας πιστῶς, ἢ ἐλεύθερος τὸ ἐξ Ἀντικυθῆρων ἀγαλματῶν κατὰ τὸν κ. Σβορώνου εἶναι ἔργον πρωτότυπον αὐτοῦ τοῦ Λυσιπποῦ. Αἱ μικραὶ ἐπ' αὐτῶν παραλλαγαὶ ἐξηγοῦνται εὐκόλως ἐκ τῆς ἀνεπαρκείας τοῦ χώρου τὸν ὁποῖον διέθετον οἱ ἀντιγράφωντες

2 Περσεὺς Δακτυλιόλιθος τοῦ Μουσείου τῆς Φλωρεντίας.

τὸ ἀγαλμα καλλιτέχνη καὶ ἐκ τῆς ἐπιθυμίας τῆς συνήθους εἰς πάντας τοὺς ἀρχαίους τοῦ νὰ μὴ φαίνονται δουλικῶς ἀντιγράφωντες τοὺς ὑπὸ τῶν περιφίλων καλλιτεχνῶν πλασθέντας τύπους. Ἀλλὰ καὶ οὕτω καταφαίνεται ἡ ὁμοιότης πρὸς τὸ ἐξ Ἀντικυθῆρων ἀγαλματῆς εἶναι ἀληθῶς καταπληκτικῆ. Τὸ αὐτὸ σύστημα ἀποδείξεως ἐφαρμόζει ὁ κ. Σβορώνος καὶ διὰ πάντα σχεδὸν τὰ λοιπὰ ἀγάλματα τῶν Ἀντικυθῆρων.

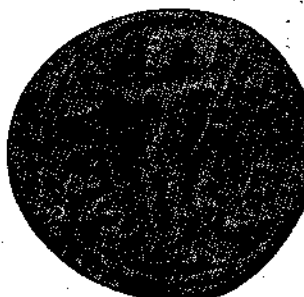
3 Περσεὺς Δακτυλιόλιθος τῆς συλλογῆς Maffei.

Ἡ ὠραία εἰκὼν τῆς ὁποίας δίδομεν ἐκτὸς τοῦ κειμένου εἶναι κατὰ ἐντελῶς νέον διὰ τὸ ἑλληνικὸν κοινόν. Παριστᾷ τὴν μετὰ μακρὰν λεπτομερῆ μελέτην κατορθωθείσαν ὑπὸ τοῦ κ. Σβορώνου συναρμογὴν διαφόρων μελῶν ἀνηκόντων εἰς ἀγαλματῶν τοῦ ὁποίου ἡ πασίγνωστος καὶ περιφίμος θαυμασία κεφαλὴ τὴν ὁποίαν ἐδημοσιεύσαμεν εἰς τὸν πρῶτον τόμον τοῦ Ἀ' ἐτους τῶν «Παναθηναίων» σελ. 278, ἐνομισθη κατ' ἀρχὰς ὡς κεφαλὴ πυγμαχοῦ, ἡ ὁποία ὅμως κατὰ τὸν κ. Σβορώνου ἀνήκει εἰς τὸν ἐν Ἀργεῖ χάλκινον ἀνδριάντα Δεινίου τοῦ Ἀργεῖου τυραννοκτόνου καὶ ἱστορικοῦ. Ἡ γνώμη αὐτῆ τοῦ κ. Σβορώνου λαμπρῶς επικυροῦνται ἤδη

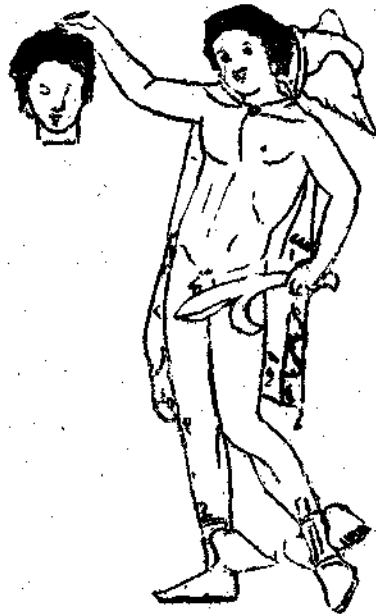
4 Περσεὺς Νόμισμα Ἀργεῖος, διὰ τῆς ἀνακάλυψως νομίσματος τοῦ Ἀργεῖου (ἰδὲ Εἰκόνα 7) πιστῶς ἀντιγράφοντος τὸ ἀγαλματῶν τοῦ Ἀντικυθῆρων, τοῦ ὁποίου ἡ ὑπὸ τοῦ κ. Σβορώνου ἐπιτευχθεῖσα ἐν σχεδίῳ συγκρότησις θὰ χρησιμεύσῃ ἀσφαλῶς ἡμέραν τινα εἰς συγκόλλησιν καὶ τοῦ ἀγάλματος τοῦτο ὑπὸ τινος André. Τὰ μελανὰ μέρη τῆς εἰκόνης τοῦ ἀγάλματος εἶναι τὰ σωζόμενα, διὰ λευκῶν δὲ γραμμῶν ἐδηλωθῆσαν τὰ συμπληρωθέντα ἐπὶ τῆ βάσει τῶν ἀνευρεθέντων μελῶν. Τὸν ἑλλείποντα κορμὸν εἶδον οἱ δῦται ἐν τῇ θαλάσῃ. Ἀλλὰ καὶ ἄλλας συνθέσεις πολλῶν τῶν Ἀντικυθῆρων ἀρχαιοτήτων κατώρθωσεν ὁ κ. Σβορώνος.

Μία τῶν καλλίστων εἶναι ἡ τῆς θαυμασίας κλίνης, τῆς ὁποίας ἀνεῦρε ἐν τῷ Μουσείῳ πάντα σχεδὸν τὰ τεμάχια, ἀποτελέσας πληρῆ σχεδὸν λαμπρῶν κλίνην τῆς ὁποίας ὁμοίαι τρεῖς μόνον ὑπάρχουν εἰς τὰ Μουσεία τοῦ κόσμου.

5 Περσεὺς Νόμισμα Καρραλλίας.

Τὰ «Παναθηναῖα» θὰ δημοσιεύσουν εἰς τὸ μέλλον καὶ ἄλλας εἰκόνας ἐκ τῆς μεγάλης ταύτης ἐργασίας τοῦ

6 Περσὸς Ἀγγειογραφία.

7 Δεινίας δ' Ἀργαῖος (s) ἐπὶ νομισματος τῶν Ἀργείων.

ἀκαμάτου συνεργάτου μας διότι φρονοῦσιν ὅτι αὐταὶ καὶ μόναι ἀρχοῦσι νὰ καταδείξουν λαμπρῶς τὸ ἐπισημονικὸν καὶ ἐπιτυχὲς τῆς ἐργασίας αὐτοῦ, ἀπέναντι τῶν διαφόρων ἐντελῶς αὐθαρέτων γνωμῶν διὰ τῶν ὁποίων κατεκλύσθησαν αἱ ἑλληνικαὶ ἐφημερίδες. Ἄλλως τε τὰ μακρὰ ὑπομνήματα τοῦ κ. Σβορώνου γί- πτον ἄπλετον φῶς ἐπὶ τῶν ζητημάτων.

Ἡ κατ' αὐτοτελή τμήματα δημοσιεύσεως τοῦ ἔργου καθιστᾷ εὐκόλον τὴν ἀπόκτησιν ἐκείνων τῶν μερῶν ὑπὲρ ὧν ἕκαστος ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρεται. Τὸ δὲ ὅλον τῆς ἐκδόσεως θὰ ἀποτελέσῃ τὸ μέγιστον τῶν ἐν Ἑλλάδι δημοσιευθέντων ἀρχαιολογικῶν ἔργων.

Τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἀρχαιολογικὸν Ἰνστι- τούτον τῆς Ρωσσίας ἀνηγόρευσε μέλος ἐπίτιμον τὸν ἡμέτερον συνεργάτην, ἀρχαιολόγον καὶ διευθυν- τὴν τοῦ Ἑθν. Νομισματικῆς Μουσείου κ. Σβορώνον. Ὁ διευθυντὴς τοῦ Ἰνστιτούτου κ. Th. Onoprensky συ- νάδευσε τὴν ἀποστολὴν τοῦ διπλώματος μετὰ τὴν ἐξῆς τιμητικωτάτην ἐπιστολὴν πρὸς τὸν κ. Σβορώνον, ὅστις ἐρμήνευσε πρῶτος καὶ τὰ διάσημα Ἑλευσινιακὰ ἀγγεῖα τοῦ Μουσείου τῆς Πετροῦπόλεως.

Κύριε

Δαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ σᾶς ἀναγγέλω ὅτι ἐξελέγητε μέλος ἐπίτιμον τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἀρχαιολογικοῦ Ρωσικοῦ Ἰνστιτούτου διότι δὲ ἡ ἐκλογή αὕτη ἐπεκυρώθη ὑπὸ τῆς Α. Ε. τοῦ ἐν Πετροῦπόλει ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας.

Διὰ τῆς πράξεως ταύτης τὸ Ἰνστιτούτον ἠθέλησε νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν μεγίστην αὐτοῦ ὑπόληψιν πρὸς τὰ ἐπιστημονικὰ ἔργα, ὅσον τὰ ἐν τῇ διευθύνσει τοῦ Νομισματικοῦ Μουσείου τῶν Ἀθηνῶν ὅσον καὶ τὰ ἐν τῇ ἐκδόσει καὶ ἐρμηνείᾳ τῶν ἀρχαιολογικῶν μνημείων.

Πέμπτον ἦμιν τὸ δῖπλωμα ὑμῶν, σκεῦδος, Κύριε, νὰ σᾶς ἐκφράσω πόσον ἐπιθυμοῦμεν νὰ σχετισθῶ-

μεν πρὸς σοφὸν τοιαύτης ἀξίας, ἐλπίζω δὲ ὅτι δὲν θὰ ἀρνηθῆτε τὴν συνεργασίαν ὑμῶν εἰς τὰ ἔργα τοῦ Ἰνστιτούτου.

Εὐχαρηστηθῆτε, Κύριε νὰ δεχθῆτε τὴν διαβεβαίωσιν τῆς βαθείας μου ὑπολύψεως καὶ τελείας ἐκτιμῆσεως.

Th. Onoprensky

Τὸν συνεργάτην ἡμῶν κ. Σβορώνον ἔχουσιν ἤδη ἀναγορεύσει ἐπίσης μέλος αὐτῶν ἐπίτιμον πάντα σχε- δὸν τὰ ἐν Εὐρώπῃ Ἀρχαιολογικὰ καὶ Νομισματολο- γικὰ σωματεῖα, ἅτινα δεκάκις ἤδη ἐβράβευσαν εἰς διαγωνισμοὺς τὰ ἔργα του.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ

Τὸ «Κράτος» 21 καὶ 28 Ἰουνίου. Ἡ Κρυπτο- φέρρη — ἀπόσπασμα μελέτης Π. Καρολίδου.

Ἐν μόνον μοναστηρίον ἑλληνικὸν τῶν ἐν Ἰταλίᾳ ἐπέζησε ταῖς μεγάλας ἱστορικαῖς περιτετεῖαις καὶ ἐπιπλεῦσαν οὕτως εἶπειν τοῦ ἠθικοῦ κλύδωνος τῶν αἰῶνων καὶ τῶν καιρῶν διετήρησε μέχρι τῆς σήμερον ἐνδόξως σῶαν κατ' οὐσίαν καὶ ἀκεραίαν τὴν ἑλληνικὴν αὐτοῦ ἰδιότητα καὶ πνευματικὴν μορφήν. Εἶνε δὲ τοῦτο τὸ ἀκριβῶς εἰς τριῶν ὡρῶν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς αἰωνίας Πόλεως κείμενον μοναστήριον τῆς Κρυπτοφέρρης.

Ἡ Κρυπτοφέρρη (Crypta Ferrata = σιδηρόφρακτος κρύπτη ἑπαυλις ἰδρύθη τῷ 1004 μ. Χ. ὑπὸ τοῦ ἐν Ρωσσίᾳ τῆς Καλαβρίας Ἑλληνοῦ μοναχοῦ Νεῖλου τοῦ νεωτέρου ἢ Ρωσσανίου καὶ ἀντίθεον πρὸς τὸν Νεῖλον τὸν πρεσβύτερον τὸν ἐπικαλούμενον Σιναιτὴν, ἰδρύθη δηλονότι κατὰ τοὺς χρόνους καθ' οὓς Καλαβρία καὶ Ἀπουλία ἦσαν χωρὶ ἀκραμφῶς ἑλληνικαί, ἀλλ' ὁ τόπος ἐν τῷ ἰδρύθῃ ἡ μονῇ, ἦτοι τὸ Τουσκου- λανόν, τὸ μέρος δηλονότι ἐνθα εἶχε τὴν ἑπαυλιν αὐτοῦ ὁ Κικέρων παρὰ τὸ περιφρημον Τουσκλον (παρὰ τὸ ση-

μερινὸν Φρασκάτι κείμενον) δὲν ἦτο ἑλληνικὸς διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἰδρυτὴς παρήστη ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ ὡς ξένος ἐν ξένη, ὡς Ἕλληνα ἐν Λατίνοις, ἢ ὡς ἐπὶ τὸ θεησκευτικώτερον ἐκφέρεται τὸ γεγονός· ὡς ἄγγελος ἄλλοδαπὸς ἐν κοίτῃ λατινίδι· ἰδρύσας δὲ τὴν μονὴν αὐτοῦ ὁ ὁσῖος Νεῖλος ἐκάλεσε περὶ ἑαυτὸν πολλοὺς Ἕλληνας μοναχοὺς τοῦ τάγματος τοῦ Ἁγίου Βασι- λείου, τοῦ μόνου μοναχικοῦ τάγματος τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀπέτελεσε τὴν ἑλληνικὴν μοναστικὴν ἀδελφότητα τῶν Κρυπτοφερριτῶν Ἑλλήνων βασι- λειανῶν μοναχῶν.

Διασωθεῖσιν ἐκ τοῦ διωγμοῦ ἡ Μονὴ αὕτη κατὰ τοὺς πρώτους μετὰ τὴν ἰδρύσιν αὐτῆς αἰῶνας· κατέ- στη κατὰ μικρὸν, ὡς μόνη δασὶς ἑλληνισμοῦ ἐν Ἰτα- λίᾳ καὶ περὶ τὴν Ρώμην, ἐντευκτικῶν καὶ καταφυγῶν τῶν εἰς Ἰταλίαν μεταβαίνοντων ἢ καταφευγόντων Ἑλ- λήνων. Ἡ τοιαύτη ἰδιότης τῆς Μονῆς ἔλαβε μεγίστην ἐκδοσὴν ἰδίως κατὰ τὸν ΙΕ αἰῶνα, ὅτε πρὸ τῆς ἀλώ- σεως ἐπὶ τῆς Κων/πόλεως καὶ μετὰ τὴν ἀλωσιν αὐτῆς οἱ φεύγοντες ἐξ Ανατολῆς τὴν ὑπὸ τῶν βαρβάρων δε- δουλωμένῃν αὐτῶν πατρίδα μεγάλοι σοφοὶ καὶ πολιτι- κοὶ ἄνδρες τοῦ Γένους εὐρισκον καταφυγίον ἐν Ρώμῃ καὶ τῇ λοιπῇ Ἰταλίᾳ. Πάντες οὗτοι οἱ ἄνδρες ὡς προσεσηκῆριον, ἐν τῷ ἀσμένως ἠεροῦντο τῶν ἱερῶν δεήσεων καὶ ἀκολουθιῶν ἐν τῇ πατρίᾳ αὐτῶν ἑλλη- νικῇ γλώσσῃ κατὰ τὰ πάτρια αὐτῶν ἐκκλησιαστικὰ θέ- σμια, εἶχον τὴν μονὴν τῆς Κρυπτοφέρρης.

Οἱ πρώτοι ἤδη Πατέρες τῆς Μονῆς καὶ αὐτοὶ οἱ ἡγούμενοι ἐποίησαν ὕμνους καὶ ᾠδὰς ἐκκλησιαστικὰς ἰδιαιτέρας· ἱκανὸν δὲ μέρος τῶν χειρογράφων τῆς βι- βλιοθήκης σύγκειται καὶ ἐκ τοιούτων ἐκκλησιαστικῶν φιλολογικῶν μνημείων. Ἄλλ' ἡ ἱερὰ Μονὴ κατέστη ἀληθὲς φυτόριον γραμμάτων ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Βησσαρίωνος, ὅτε ἦτο ἐντευκτικῶν τῶν εἰς Ἰταλίαν καταφευγόντων λογίων Ἑλλήνων. Ἐνεργεῖ δὲ τοῦ Βησσαρίωνος αὐτοῦ καὶ τοῦ προστάτου αὐτοῦ, τοῦ γνωστοῦ ἡμῖν ἐκ τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ Συνόδου Πάπα Εὐγενίου τοῦ Δ' μετηγένησαν εἰς τὴν τότε λαλοῦμέ- νην ἑλληνικὴν γλῶσσον οἱ μοναστικοὶ κανόνες τοῦ Μεγάλου Βασιλείου. Οἱ αὐτοὶ δὲ κανόνες καὶ εἰς τὴν λατινικὴν μεταφρασθέντες γλώσσῃ, δινεμηθήσαν εἰς τοὺς ἐν Ἰταλίᾳ, Σικελίᾳ καὶ Ἰσπανίᾳ μοναχοὺς τοῦ τάγματος τῶν Βασιλειανῶν, οὓς πανταχοῦ τοῦ λατινι- κοῦ κόσμου ἐπροστάτεον τότε οἱ Κρυπτοφερριταὶ μο- ναχοὶ καὶ ὁ Βησσαρίων. Ἀπὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος οἱ τῆς Κρυπτοφέρρης μοναχοὶ οὐδέλως ἐκαύσαντο καλλιερ- γούντες τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ πᾶσαν θεολογικὴν καὶ φιλολογικὴν παιδείαν, ἀπὸ δὲ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἰδρύθη ἐν τῇ Ρώμῃ αὕτη Ἀκαδημία θεολο- γίας καὶ φιλολογίας ἐν τῷ κτιρίῳ ὅπερ εἶνε νῦν μετό- χιον Κρυπτοφέρρης ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου.

Ἡ ὁδὸς αὕτη ὡς εὐνόητον, ἔλαβε τὸ ὄνομα ἀπὸ τοῦ ἰδρυτοῦ τοῦ τάγματος τῶν Βασιλειανῶν. Καὶ ἡ συνου- κία δὲ ἡ περὶ τὴν Ἀκαδημίαν ἐκείνην ὀνομάζετο παροιμιακῶς Κρυπτοφέρρης (parochia Cryptoferrata. Καὶ ἡ μὲν Ἀκαδημία αὕτη διελύθη ἀπυθῶς μετὰ τινὰ χρό- νων, ἀλλ' ἡ μονὴ τῆς Κρυπτοφέρρης δὲν ἐπέσπευσε νὰ καλλιερῇ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα μέχρι τῆς σήμερον, διὸ καὶ ὁ Πάπας Λέων ὁ ΙΓ' ἐν τῇ πρὸ μικροῦ πρὸς τὸν νῦν παποσιώτατον Ἠγούμενον Ἀρσένιον Β' ἐπι- στολῇ ἐκάλεε τὴν Μονὴν γραμμάτων καὶ εὐσεβείας φη- τῶριον litterarum et pietatis domiciliū. Καὶ νῦν δὲ, ὡς πάντοτε, οὐ μόνον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ μόνῃ ἐν χρήσει γλῶσσα εἶνε ἡ ἑλληνικῇ, ἀλλὰ καὶ ἐπίσημος γλῶσσα τῆς Μονῆς ἐν ταῖς πρὸς τοὺς ξένους ἀνταπο- κρίσεις αὐτῆς. Ἐν τῷ παιδευτηρίῳ δὲ τῆς Μονῆς τὴν πρῶτην θέσιν κατέχει πάντοτε ἡ σπουδὴ τῆς ἑλληνι- κῆς γλώσσης, τῆς ἀρχαιότερας καὶ νεωτέρας. Πλουσία δὲ καὶ εἰς ἑλληνικὰ χειρογράφα, τὸ πλεῖστον ἐκκλη- σιαστικὰ, ἡ βιβλιοθήκη τῆς Μονῆς, ἔχουσα πλὴν τῶν

θεολογικῶν καὶ τινὰ ἱστορικὰ, καὶ δὴ ἐνταῦθα εὐρί- σκεται πολὺτιμον χειρόγραφον τοῦ μεγάλου ἡμῶν με-σαιωνικοῦ ἐποῦς Διγενῆ τοῦ Ἀκρίτα. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ τάξις ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ εἶνε ὅλος ἑλληνικῇ Κατ' αὐστη- ροτάτην δὲ μοναστηριακὴν τάξιν γίνονται ἐνταῦθα καὶ πᾶσαι αἱ ἐκκλησιαστικαὶ τελεταί, δεήσεις καὶ ἱερο- πραξίαι.

«Τὸ Ἄστυ»

Εἰς «Τὸ Ἄστυ» τῆς 23 Ἰουνίου δημοσιεύεται ἐπι- στολὴ τοῦ συνεργάτου τῶν Παναθηναίων κ. Κλέω- νος Ραγκαβῆ, πρὸς τὴν Α. Β. Υ. τὸν Διάδοχον, ὡς Ἐπίτιμον Πρόεδρον τῆς ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας, διὰ τῆς ὁποίας προτείνει νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὸ ἐν Ἀθη- ναῖς τελούμενον κατὰ τὸ 1905 Διεθνὲς ἀρχαιολογικὸν Συνέδριον, τὸ ζήτημα τῆς ἐν Εὐρώπῃ παραδοχῆς τῆς σημερινῆς προφορᾶς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τῆς καταργήσεως τῆς ἑρασμακῆς, ἢ ὁποία θέτει φραγμὸν εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Εὐρωπαϊῶν εὐκόλον ἐκμάθησιν αὐτῆς καὶ τὴν μετὰ τῆς συγχρόνου Ἑλλάδος ἐπικοινωνίαν.

«Ἀθῆναι»

Εἰς ἐν ἐκ τῶν τελευταίων φύλλων τῶν αἰ «Ἀθη- ναῖ» ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ ἐν Σερβίᾳ δράματος ἀνεδημο- σίευσαν ἐκ τῶν «Παναθηναίων» μέρος τοῦ ἀρθρου τοῦ συνεργάτου μας κ. Παύλου Νιρβάνα, περὶ Μαυροβου- νίου μετὰ τῶν σχετικῶν εἰκόνων, χωρὶς νὰ ἀναφέρουν τὴν προέλευσιν του. Χάριν τῶν «Ἀθηνῶν» αἱ ὁποῖαι ὑποθέτομεν θέλουσιν νὰ εἶναι κορρεῖες εἰς τοιαῦτα ζη- τήματα ἐπανορθώσομεν ἡμεῖς τὴν ἀβελήριαν των.

ΠΙΝΑΚΙΑΔΕΣ

Ὁ Σκύλος τοῦ Μελοδράματος

Δὲν ἦταν ἀπὸ ράτσα φῖνα ὁ σκύλος τοῦ Μελοδρά- ματος, ὁ σκύλος μου ὁ Λογκέτος, ἡ καλλίτερα ἡ σκύλα μου, ἀφοῦ θηλυκὸς ἦταν. Ὁ πατέρας του δὲν ἦταν οὔτε μῶψ, οὔτε σέτρε, οὔτε μπούλ, βέβαια· οὔτε ποῦ ἀπαρθένευε στὴ ράτσα ἀπὸ τὰ ἀγρίοσκυλα ποῦ δαγκάνουν ἢ σὲ καμμιάν ἄλλη προνομιακή. — Ὅχι, ἦταν ἀπλοῦστατα ἓνα φτωχό, μὰ καλοκάγαθο σκυλλί ποῦ, βαρεμένο ἀπὸ τὴ νηστεία καὶ τὸ ξύλο τοῦ ἀντικρυνοῦ μαγαζιάτορα, ἤρθε σπῆτι μου ἐθελοντῆς, μετὰ τὴν ἐλπίδα νάβρῃ ἂν ὀχι χάδια καὶ καλοπέρασι, τού- λαχιστο ἄλιγ ἡσυχία καὶ κανένα φοροκόμματο.

Τὸ καίμενο τὸ σκυλί! — Ἦτανε ἔτσι καλὸ, ἔτσι ἡμερο καὶ με κῦτταξε τόσο συμπαθητικῶς μετὰ ὀλο- μαυρα καὶ ξυπνα μάτια του, ποῦ σχεδὸν ἴμιλοῦσαν, ποῦ τὰγάπησα στὴ στιγμὴ καὶ μοῦ φάνηκε σὰν νάχα χρόος νὰ τὸ περιποιηθῶ, νὰ τὸ περιθάλλω καὶ νὰ τὸ κάμω νάβρῃ στὸ σπῆτι μου ἐκεῖνο ποῦ ἤλιπζε καὶ ἐκεῖνο ποῦ δὲν ἤλιπζε.

Καὶ ὁ Λογκέτος (γιατὶ ἔτσι τὸ βάφτισα ἀγκαλά καὶ θηλυκὸ, ἀφοῦ ἦταν μακρὸ, μακρὸ σὰν μαυρονάρι) αἰσθάνθηκε τὴν ἀγάπην μου, ἐκατάλαβε τὴν περιποίησίν μου, καὶ μοῦ ἀφωσιώθηκε μὲ τὴν ψυχὴν, καὶ τὰ ὀλόμαυρα καὶ ξυπνα μάτια του, ποῦ σχεδὸν ἴμιλοῦ- σαν, μοῦ ἐμαρτυροῦσαν κάθε στιγμὴ δλην τὴν εὐγνω- μούνην ποῦ τὸ ἀλαλο στόμα του δὲν μπορούσε νὰ μοῦ ἐκφράσῃ.

Τὸ καίμενο τὸ σκυλί!

Εἶχε καταντήσῃ ὁ ἴσκιος μου, με ἀκολουθοῦσε παν- τοῦ, ἀπὸ κάμαρα σὲ κάμαρα, ἀπὸ σπῆτι σὲ σπῆτι, ἀπὸ δρόμο σὲ δρόμο.

Ὅταν ἐκαθόμουν πουθενά, κ' ἐκεῖνο κοντὰ μου καθισμένο· κ' ἂν σηκονόμουν νὰ φύγω, ἀμέσως κ' ἐκεῖνο ὀλόρωθο γιὰ φευγῖο, πάντα μετὰ ὀλόμαυρα καὶ ξυπνα μάτια του ποῦ σχεδὸν ἴμιλοῦσαν καρφωμένα ἀπάνω μου σὰν νὰ δανεῖζον ἀπὸ μετὰ τὴ ζωὴ του, τὴν κίνησίν του!

Στὸ σπῆτι ἡ ἀγαπημένη του θέσις ἦτανε κἀτ' ἀπὸ τὸ πιάνο ἢ κἀτ' ἀπὸ τὸ γραφεῖο μου. Ἡ μουσικὴ τὸν εὐχαριστοῦσε, τὰ κομμάτια μάλιστα τὰ μελωδικὰ τὰ ἡσυχα ἐξεναντίας τὰ γυμνάσματα καὶ τὰ κομμάτια ποῦ ἔκαμναν χλαλοὴ μεγάλη τοῦ πείραζαν τρομερὰ τὰ νεῦρα καὶ πολλές φορές μούτυχε σὲ τέτοια περίστασι νὰ μὲ τραβᾷ μὲ ἐπιμονὴ ἀπὸ τὸ πανταλόνι γιὰ νὰ σηκωθῶ κ' ἔτσι ν' ἐλευθερωθῆ ἀπ' ὅτι τὸν ἐνοχλοῦσε.

Ἦταν πανταχοῦ παρῶν: Ὅπου ἐγὼ κ' ἐκείνος. Τὴν πρώτην βραδεῖάν ποῦ ἐπῆγα στὸν Ἀθηναϊκὸ σὺλλογο στοῦ Καλλιφρονᾶ τὸ σπῆτι πῖσω ἀπ' τὴ νέα ἀγορὰ, γιὰ νὰ δώσω τὸ πρῶτο μάθημα στοὺς τραγουδιστὲς ποῦ ἐμελλαν ἀργότερα νὰ φτιάσουν τὸν μελοδραματικὸ θίασο. ἦταν κι αὐτὸς ἐκεῖ, μὲ τ' αὐτὰ του τευωμένα, παρῶν σ' ἐκεῖνο τὸ πρῶτο θεμέλιωμα τοῦ Ἑλληνικοῦ Μελοδράματος. Ἐκεῖ ἔλαβε καὶ τὸ δεύτερο βᾶφτισμά του, γιὰτι οἱ ἀγτίστες καὶ κορίστες μου τὸν ἔλεγαν «ὁ σκύλος τοῦ Μελοδράματος».

Ἀπὸ κείνη τὴ βραδεῖάν δὲν ἔλειπε ποτὲ ἀπὸ καρμῆνι πρόβα, ἀπὸ καρμῆνι παράστασι. Ὁ θίασος τὸν ἔλχε υἰοθετήσῃ κ' ὀλοι τὸν ἐχάιδευαν καὶ τοῦ ἔφεραν γλυκίσματα κ' ἐκείνος εὐχαριστημένος ξαπλωνόταν στὴ συνειδημένη του θέσι ἀπάνω στὰ πόδια μου, κἀτ' ἀπὸ τὸ πιάνο ἢ ἀπὸ τὸ σκαμνὶ μου, ὅταν ἤμουν στὴν ὀρχήστρα, μὲ τὰ δλόμαυρα κ' ἔξυπνα μάτια του ποῦ σχεδὸν μιλούσαν πάντα καρφωμένα ἀπάνω μ-ν.

Κάπου, κάπου κανένας ἐξαφνικὸς χτύπος τῆς γρακίαςσας τοῦ πείραζε τὰ νεῦρα καὶ τότε μὲ τραβοῦσε γιὰ νὰ φύγωμε, ἀλλὰ ὕστερα πάλι ἡσύχαζε.

Μιὰ βραδεῖάν μονάχα παρεκτράπηκε καὶ μ' ἔκαμε ρεζίλι, ἀλλὰ ἔλχε καὶ δάκρυ. ἀκούστε :

Εἶχαμε παράστασι τὴ Φαβορίτα Ἐνας ἀπὸ τοὺς ἠθοποιοὺς μου, κατακρυωμένος, ἐφαλτσάριζε χωρὶς ἔντροπὴ οὔτε ἦταν νὰ δυνατὸν μπῆ σὲ θεογονία, ἐξεναντίας μάλιστα τὸ κακὸ ἐπῆγαινε κρεσέντο καὶ τὸ κοινὸν ἀρχισε νὰ μουρμουρίζῃ, ἀξαρνα ὁ Λογκέτος ποῦ ἦταν ξαπλωμένος ἡσυχος στὴ θέσι του, σηκώνεται στὰ δύο του πόδια τὰ μπροστίνά, τευτόνε ταυτιά του καὶ μὲ τὸ κεφάλι ψηλά κατὰ τὴ σκερῆ, ἀρχίζει νὰ συνοδεύῃ μὲ τρομερὰ καὶ βροχὰν γαργίσματα τὴν φωνὴ ποῦ ὀλονένά γλιστροῦσε ἀπάνω τοῦ διαπασῶν. Ἀνέβαινε ἐκεῖνη, ἀνέβαινε καὶ τοῦτος, κατέβαινε... κατέβαινε. Ἐνα ταρναναῖ διαολικὸ!...

Ποτὲ στὴ ζωὴ μου θάκουσα παρόμοια σιφορά!... Εὐρέθηκα στὴν ἀνάγκη νὰ ζητήσω σὺνδρομὴ ἀπὸ τὴν γρακίαςσα γιὰ νὰ βάλω τοὺς δύο σκύλους στὴ θέσι τους. Ὅταν διελύθη τὸ Ἑλληνικὸν Μελοδράμα καὶ τὰ μέλη του σκορπύστησαν ἐδῶ κ' ἐκεῖ, ἔπαισε πιά κ' ὁ Λογκέτος νὰ μὲ συντροφεύῃ στὰ θέατρα μέσα στὰ ὀποία δὲν θάρσισε τοὺς φίλους του, τοὺς νονοὺς του νὰ τοῦ κάνουν κομπλιμέντα καὶ νὰ τοῦ δίνουν γλυκὰ Ἐπεριορίσθηκε στὴν ἀγαπημένη του θέσι, κἀτ' ἀπὸ τὸ πιάνο, κἀτ' ἀπὸ τὸ γραφεῖο μου.

Τώρα ὕστερα ἀναγκάσθηκε νὰ τὴν ἀφήσῃ κι αὐτὴ. Εἶχε ἀρρωστήσῃ ἐδῶ καὶ δύο μῆνες καὶ βρισκόταν κατάκοιτος ἐκεῖ, σὲ μιὰ γωνιά τῆς κουζίνας κοντὰ στὴ λεκάνη του μὲ τὸ νερὸ.

Προχθὲς τὸ βράδυ, ποῦ ἐκαθόμουν στοῦ πιάνο, μοῦ ἔκαμε τὴ σκερῆν του ἐπίσκεψι. Εὐρέθηκε σκαφτὰ σκαφτὰ ὡς τὰ πόδια μου, ξαπλώθηκε ὅπως ἦταν συνειδημένος κ' ἐστήλιωνε ἀπάνω μου τὰ ὀλόμαυρα κ' ἔξυπνα μάτια του, ποῦ σχεδὸν μιλούσαν, τὴ φορὰ ὅπως αὐτὴ ἀψυχα καὶ σάν γυαλένια. Ἐκατάλαβα πὼς ἡ σκερῆν του ὄρα δὲν ἦταν μακρὰ. — Ἐτσι ἔπαυσα, σηκώθηκε πάλι κ' ἐσύρθηκε σκαφτὰ, σκαφτὰ γιὰ νὰ σωριασθῆ ἐκεῖ στὴ γωνιά τῆς κουζίνας.

Τὸ πρῶτὸ τὸν εἰρῆκα κόκκαλο κοντὰ στὴ λεκάνη του μὲ τὸ νερὸ.

Τὸν ἔλαφα μὲ πόνο καὶ αἰσθάνθηκα πὼς τὸ χάσιμό του μ' ἀφινε κἀτι ἀδειανὸ, κἀτι κούφιον μὲς τὴν ψυχῆ. Ἀνάμεσα στ' ἄλλα ὁ σκύλος τοῦ Μελοδράματος ἦταν ἓνα ἀπὸ τὰς τελευταίας ἀναμνήσεις τῆς τὴσῃς

μου ἐργασίας, τῶν τὴσῃς μου ἀγώνων, ἦταν δὲ ἴσως καὶ ὁ μόνος ἀπὸ τοὺς μελοδραματικῶς συντρόφους του ποῦ μ' ἀπόμεινε πιστός, ἀγαπημένος, εὐγνώμων ὡς τὸ τέλος!

Εἶπα ὅτι μοῦ ἀφινε κἀτι ἀδειανὸ καὶ κούφιον μὲς τὴν ψυχῆ μου. Καὶ βέβαια Ὅσο κἀτι κανεὶς σχέσεις καὶ γνωριμίες μορεῖ νὰ κἀμῃ, φίλιες ὅμως δύσκολο, καὶ τὸ χάσιμο ἐνὸς παλαιοῦ καὶ πιστοῦ φίλου ἀφίνει γιὰ πάντα στὴν ὑπαρξί μας ἓνα ἀδειανὸ ποῦ δὲν μορεῖ κανεὶς νὰ ξαναγοιμισθῇ. Καὶ τέτοιος φίλος ἦταν γιὰ μὲ ὁ Λογκέτος.

Χθὲς τὴν ἀγῆν ἡ δούλα μου ἡ Μῆδεια, σωστὴ Μῆδεια, τὸν ἐπέταξε μὰζὺ μὲ μιὰ τῆς βλαστήμηα στὸ κάρφο τοῦ σκουπιδιάρη. Ἐγὼ τοῦ γράφω τὸ μνημονό του.

FA DIESIS

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Εἰς τὸ τελευταῖος ἐκδοθὲν βιβλίον τοῦ κ. Κρουμβάχερ «Τὸ πρόβλημα τῆς νεοελληνικῆς γραφομένης γλώσσης» τοῦ ὀποίου σύνοψιν ἀποτελεῖ ἡ εἰς τὸ τεῦχος τῆς 31 Ἰανουαρίου 1903 τῶν «Παναθηναίων» δημοσιευθεῖσα μελέτη τοῦ ἰδίου, ὁ συγγραφεὺς γράφει κἀπου :

Ἀναγνώσκων τὰ τυπογραφικὰ δοκίμια τοῦ βιβλίου μου βλέπω πρὸς μεγάλην μου χαρὰν ὅτι πρὸ ὀλίγου ὁ Γρηγόριος Ξενόπουλος εἰς τὰ «Παναθηναία» (1903 τεῦχος 56 σελ. 243) συνοψίζει τὰ κύρια σημεῖα τοῦ ζητήματος τοῦ συμβιβασμοῦ ἐντελῶς κατ' ὄμιον τρόπον ὅπως ἐγὼ ἀνωτέρω διεξοδικῶς τὰ διαπραγματεύθη.

Ἐπιτροπὴ ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ κ. Κ. Ν. Μανιάκη θὰ ἐκδόσῃ «Πανελληνίον Ἐθνικὸν Λεῦκομα» περιέχον διαφόρους γνώμης περὶ τοῦ Παναγίου. Τάφου, ὑπὲρ τοῦ ὀποίου θὰ διατεθοῦν αἱ εἰσπράξεις τῆς πωλήσεως.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ. I. Ν. Σβορώνου, τόμος ἕκτος, 1ον καὶ 2ον τεῦχος τοῦ 1903. — Ἀθῆναι παρὰ τοῖς κ. Μπέκ καὶ Μπάρτ.

Η ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΑΚΑΔΗΜΙΑ δέκατον ἀκαδημαϊκὸν ἔτος 15 Σεπτεμβρίου 1903—1904 15 Ἰουνίου. Ἀθῆναι τυπογραφεία τῆς ἐφημερίδος «Τὸ Κράτος».

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΥΠΕΙΝΗΣ ΤΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ὑπὸ Κωνσταντίνου Παπαγιάννη ἱατροῦ κτλ. (μετατύπωσις ἐκ τῶν πρακτικῶν τοῦ Α' ἱατρ. Συνεδρίου). Ἐν Ἀθῆναις τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1903.

ΔΡΟΥΣΕΝ, ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΕΠΙΓΟΝΩΝ ἐξελληνισθεῖσα ὑπὸ Ἰω. Δελλίου. Μέρος τρίτον, τεῦχος τρίτον Βιβλιοθήκη Μαρασλή 207. Ἐν Ἀθῆναις, τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1903.

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΚΡΙΣΙΣ Β' Μεταρροθμίσις. Μακεδονία καὶ Ἑλλάς ὑπὸ Γησιῶν Μακεδόνου. Ἐν Ἀθῆναις τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1903.

UN COUP D'ŒIL RETROSPECTIF SUR LES PROGRES réalisés en Turquie par Miltiade G. M. Caravokyros. Athènes, imprimerie P. D. Sakellarios 1903.

Κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας Ἰουλίον καὶ Αὐγουστον ἀντι δεκαπενθημέρων θὰ ἐκδοθῶν μνημιαία τεχνῆ τῶν «Παναθηναίων», διπλά.